T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Dinler Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA SAKRAMENTİ

İbrahim KORHAN

Diyarbakır 2016

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Dinler Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA SAKRAMENTİ

İbrahim KORHAN

Danışman
Doç. Dr. Canan SEYFELİ

Diyarbakır 2016

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Sakramenti" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

..../..../.....

İbrahim KORHAN

KABUL VE ONAY

İbrahim KORHAN tarafından hazırlanan "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Sakramenti" adındaki çalışma, …/…/… tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı**,** DİNLER TARİHİ Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

ÖNSÖZ

Süryani Kadim Kilisesi inançsal ve idari bakımdan diğer Hıristiyan kiliselerinden bağımsız olan Doğu Kiliseleri'nden biridir. Süryanileri ülkemiz ve Hıristiyan dünyası açısından önemli ve özel kılan pek çok husus vardır. Bunlardan ilki Süryani halkının yaşadığımız kadim coğrafyaya paydaşlık eden en eski unsurlardan biri olmasıdır. Bu halk, Hıristiyanlığı kabul eden ilk topluluklardan biri olması sebebiyle de kendine has bir özellik barındırmaktadır.

Çalışmamızın konusunu belirleme safhasında, danışman hocamızla yaptığımız istişareler neticesinde Süryanilerde inanç ve ibadet hususunda araştırma yapmaya müsait birçok konunun olduğu kanısına vardık. Bu bağlamda, çalışmayı Nasturiler, Keldaniler ve Süryani Kadim Kilisesi gibi birçok kola ayrılmış olan Süryani kiliselerinden Süryani Kadim Kilisesi inancıyla sınırlandırmayı uygun gördük. Araştırma yapılacak kilisenin belirlenmesinden sonra, Hristiyan inanç ve ibadet anlayışının merkezinde yer alan yedi sakramentten biri olan evharistiya üzerine yoğunlaşmaya karar verdik. Bunun nedeni, evharistiyanın Süryani Kadim Kilisesi'nde kabul edilen yedi sakramentten en fazla anlam barındıran ve en çok uygulanan sakrament olmasıdır. Ayrıca, evharistiyanın Hıristiyan inancında mevcut olan pek çok hususu ve diğer altı sakramenti inanç ve uygulamada kendisine bağlayan bir konumda bulunması da dikkat çekicidir. Evharistiyanın taşıdığı bu hususiyetler bizi onun üzerinde çalışmaya iten en önemli nedenler oldu. Neticede, Hıristiyan inanç ve ibadetinin en önemli unsurlarından biri olan evharistiya sakramentini Süryani Kadim Kilisesi inancı bağlamında ele almaya karar verdik.

Araştırma giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte Hıristiyanlıkta sakrament inancına değinilmiştir. Burada genelde Hıristiyanlık özelde Süryani Kadim Kilisesi inancı bağlamında sakramentlerin anlamı tarihsel süreciyle birlikte incelenmiştir. Birinci bölümde, "Süryani Kadim Kilisesi'nde Sakramentler" başlığı altında Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentler konusuna değinilmiş ve yedi sakrament açıklanmıştır. İkinci bölümde, "Evharistiyanın Tarihsel Süreci ve Süryani Kadim Kilisesi" başlığı altında öncelikle evharistiyanın terim anlamı açıklanmıştır. Daha sonra bu sakramentin Kutsal Kitap dayanakları ve tarihsel süreci ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Ritüeli" başlığı altında önce evharistiya ritüeline hazırlık süreci ve evharistiyanın koşulları incelenmiştir. Ardından Süryani Kadim Kilisesi'nde icra edilen evharistiya ritüelinin bütününe yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde, "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya ve Ritüelinin Anlamı" başlığı altında önce evharistiya ayininin kiliseyle ilişkisi ve evharistiya ayininin anlamı açıklanmıştır. Daha sonra Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyanın anlamı, hedefi ve kazandırdıkları konusu işlenerek bölüm sonlandırılmıştır. Sonuçta ise Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentler ve evharistiya inancıyla ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızın her aşamasında desteğini yanımda hissettiğim Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi ve danışman hocam Sayın Doç. Dr. Canan SEYFELİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, desteklerini bizden esirgemeyen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Yard. Doç. Dr. M. Hadi TEZOKUR ve Sayın Yard. Doç. Dr. Hayrettin KIZIL'a teşekkür ederim. Son olarak, araştırma sürecinde görüşlerine başvurduğumuz Diyarbakır Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi Papazı Sayın Yusuf AKBULUT'a, Midyat Kiliseleri Papazı Sayın İshak ERGÜN'e ve Mardin Kırklar Kilisesi Papazı Horepiskopos Gabriyel AKYÜZ'e gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkürü borç bilirim.

İbrahim KORHAN

Diyarbakır 2016

ÖZET

Çalışmanın konusu; "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Sakramenti" dir. Konu giriş, dört bölüm ve sonuç şeklinde ele alınmıştır. Girişte Hıristiyanlıkta sakramentlerin anlamı ve tarihsel süreci konusuna değinilmiştir. Bölümlerde ise, sırasıyla; Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentler, evharistiyanın tarihsel süreci, evharistiya ritüeli incelendikten sonra evharistiya ve ritüelinin anlamı konuları ele alınmıştır.

Araştırmanın amacı, Süryani Kadim Kilisesi bağlamında evharistiyanın anlamı, tarihsel gelişimi ve uygulaması hakkında konunun anlaşılmasını sağlayacak bir çalışma ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise, Süryani Kadim Kilisesi'nde kabul edilen yedi sakramentin inanç ve uygulamalarını ana hatlarıyla sunmaktır.

Araştırmada Hıristiyanlıkta sakrament inancının uzun bir tarihsel sürecin ardından sakramentler doktrinine dönüştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca Süryani Kadim Kilisesi'nde yedi sakramentin kabul edildiği ve bunların bir arada ifade edildiği görülmüştür. Bunların yanında, evharistiyanın inanç ve uygulama bakımından uzun bir tarihsel süreçte biçimlendiği, Hıristiyan inancındaki pek çok meseleyle anlamsal bakımdan ilişkilendirilen bir ritüel olduğu ve onu alan cemaatin birçok lütfa eriştiği inancının mevcut olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Hıristiyanlık, Süryani Kadim Kilisesi, Sakrament, Evharistiya, Ayin.

ABSTRACT

The subject of this study is “The Sacrament of The Eucharist: According to The Syrian Orthodox Church of Antioch”. This survey is consisted of an introduction, four chapters and the result. In the introduction, meaning and historical process of sacraments are probed. In the chapters, firstly, the seven sacraments, the historical process of eucharist and its ritual are respectively wiewed. Later, meaning of eucharist and its practice are expressed.

The purpose of this survey is to present an outline of the seven sacraments according to the Syrian Orthodox Church of Antioch’s belief and practice in addition to meaning, historical process and practice of eucharist.

In this study, it is found that the word “sacrament” was transformed to the doctrine of sacraments in long historical process. Moreover, the seven sacraments are accepted by the Syrian Orthodox Church of Antioch and they are systematically explained. In addition, eucharist has been formed in long historical process according to its belief and practice. Furthermore, eucharist has a ritual which is associated with many existing belief in Christianity. In conclusion, it is believed that the believers, partaking in communion, access numerous grace.

Key Words

Christianity, The Syrian Orthodox Church, Sacrament, Eucharist, Liturgy.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **IV**

İÇİNDEKİLER ..... **V**

KISALTMALAR ..... **VIII**

GİRİŞ **1**

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI 1

2. ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI 5

3. HIRİSTİYANLIKTA SAKRAMENTLER 7

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE SAKRAMENTLER

1.1. SAKRAMENTLERİN SAYISI 15

1.2. SAKRAMENTLERİN SIRALANMASI 15

1.3. SAKRAMENTLERİN SINIFLANDIRILMASI 16

1.4. SAKRAMENTİ TAMAMLAYICI KOŞULLAR 17

1.5. YEDİ SAKRAMENT 18

1.5.1. Vaftiz 18

1.5.2. Konfirmasyon 24

1.5.3. Evharistiya 27

1.5.4. Tövbe 27

1.5.5. Rahip Takdisi 31
1.5.6. Hasta Yağı 39
1.5.7. Evlilik 42

İKİNCİ BÖLÜM

EVHARİSTİYANIN TARİHSEL SÜRECİ VE SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ

2.1. EVHARİSTİYANIN TERİM ANLAMI 50
2.2. KUTSAL KİTAP'TA EVHARİSTİYA 51
2.3. EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 62
2.4. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA RİTÜELİ

3.1. EVHARİSTİYA AYİNİNE HAZIRLIK 75
3.1.1 Cemaatin Ayine Hazırlanması 75
3.1.2. Kilisenin ve Ayin Eşyalarının Hazırlanması 77
3.1.3. Evharistiya Ayininin Yapıldığı Günler 79
3.2. EVHARİSTİYANIN TAMAMLAYICI KOŞULLARI 82
3.3. EVHARİSTİYA RİTÜELİ 83
3.3.1. Hazırlık Duaları 85
3.3.2. Ayin Eşyalarının Hazırlanması 86
3.3.3. Kâhinin Elbise Değişimi 88
3.3.4. Kutsal Sofrayı Buhur İle Takdis 92
3.3.5. İncil'in Okunması 95
3.3.6. Buhurdanlık Takdisi ve İman Düsturu 97
3.3.7. Selam Duası 99
3.3.8. Sırların Kutsanması ve Kutsal Ruhu Çağırma (Epiklesis) 100
3.3.9. Beyitler 104
3.3.10. Anma Duaları 105
3.3.11. Kurban Ekmeğinin Bölünmesi (Ksoyo) 109
3.3.12. Göklerdeki Babayı Çağırma Duası 111
3.3.13. Kutsal Kurbanın Kaldırılması (Zuhoyo) 112
3.3.14. Kutsal Komünyon, Şükür ve Bitiş Duası 113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA VE RİTÜELİNİN ANLAMI

4.1. KİLİSE VE EVHARİSTİYA 119

4.2. EVHARİSTİYA RİTÜELİNİN ANLAMI 123

4.3. EVHARİSTİYANIN ANLAMI, HEDEFİ VE KAZANDIRDIKLARI 129
4.2.1. Kurban ve Yeni Antlaşma 130
4.2.2. Mesih'te Bir Olma 132
4.2.3. Mesih'in Hatırası 132
4.2.4. Yaşam Ekmeği 133
4.2.5. Mesih'in Paskalyası 134
4.2.6. Kutsal Sofra 134
4.2.7. Kurtuluş Sırrı 135
4.2.8. Kutsal Sır 136
4.2.9. Mesihsel Yaşamın Merkezi 137

SONUÇ 138

KAYNAKÇA 141

KISALTMALAR

a. g. e.	Adı geçen eser
a. g. m.	Adı geçen makale
a. g. md.	Adı geçen madde
ANF	Ante-Nicene Fathers
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
AÜFD.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Chap.	Chapter
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
ERE	Encyclopedia of Religion and Ethics
FÜSBD	Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
JASSS	The Journal of Academic Social Science Studies
NCE	The New Catholic Encyclopedia
NPNF	Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfalar arası
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
USA	United States of America
vb.	Ve benzeri
vs.	Ve sâire
Vol.	Volume
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Çalışmamızın konusu "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Sakramenti" dir. Sakramentler Hıristiyan inanç ve ibadet anlayışının en önemli unsurlarından biridir. Sakramentlerin taşıdığı bu önem onların Hıristiyan ilahiyatçıları tarafından "Hıristiyan hayatı" şeklinde tanımlanmasına yol açmıştır. Çünkü sakramentler bir Hıristiyan'ın doğumundan ölümüne dek bütün hayatını kuşatıcı niteliktedir.

Süryani Kadim Kilisesi yedi sakramenti kabul eder. Bunlar; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evliliktir. Vaftiz sakramentiyle kişi, kiliseye katılımın ilk şartını yerine getirmiş olur. Bu sakramentin alınması diğer sakramentlerin alınması için bir ön şarttır. Kişi vaftiz olduktan sonra kutsal murun yağıyla yağlanır ve "Hıristiyan yaşamının zirvesi" olarak görülen evharistiya sakramentini alır. Bunların dışında tövbe ve itiraf sakramenti alınarak günahların bağışlanması sağlanırken, evlilik ve hasta yağı sakramenti ile kişinin bütün hayatı sakramentler ile kuşatılmış olur. Kilise, sakramentlerin verilmesi ve kilise işlerinin yürümesi için Mesih'ten yetki almış hizmetkârlara ihtiyaç duyar. Kilise hizmetkârları rahip takdisi sakramenti ile yetkilendirilir.[1]

Yedi sakrament, Hıristiyan inancında merkezi bir öneme sahiptir. Ancak bu sakramentlerin hepsi görev ve işlevleri bakımından aynı derecede öneme sahip değildir. Örneğin kilise inancı açısından vaftiz, konfirmasyon, evharistiya ve tövbe

[1] Canan Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**, Çizgi Kitabevi, Konya 2011, s. 536.

sakramentleri alınması zorunlu sakramentler olarak görülürken diğer üç sakrament kişinin tercih ve tecrübelerine bağlı olarak alınabilir. Bu durum alınması zorunlu olan sakramentler dışında kalanların önemsiz sakramentler olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Nitekim Hıristiyan inancında her bir sakrament kendine has bir anlam ve öneme sahipken yedi sakramentin hepsi bu inanç içerisinde bir bütünlük arz eder.

Süryani Kadim Kilisesi açısından yedi sakrament içinde en fazla anlam barındıran sakrament, evharistiyadır. Evharistiyanın teolojik ve ritüel boyutunun ihtiva ettiği anlamsal zenginlik bu hususu destekler niteliktedir. Evharistiyanın bu önemi onun yedi sakrament içerisindeki konumuyla da kendisini göstermektedir. Zira evharistiya diğer altı sakramenti inanç ve uygulamalarda kendisine bağlayan merkezi bir konumdadır. Evharistiyanın Hıristiyan ilahiyatındaki yeri yalnızca sakramentler teolojisiyle sınırlı değildir. Hıristiyan teolojisinin temel meselelerinin çoğu evharistiya ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilidir.

Hıristiyanlık günümüzde en fazla mensubu olan dindir. Tarihsel süreç içerisinde pek çok farklı coğrafyaya yayılan bu dinin takipçileri, kutsal metinlerde ortaya konan mesajı kendi zaviyelerinden anlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Bu durum teolojik meseleleri anlamada fikir ayrılıklarının ve tartışmaların doğmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan tartışmalar genelde kilise konsillerinde karara bağlanmıştır. Ancak konsiller bazı ayrılıkları gidermesine karşın kimi zaman kiliseler arasında bölünmelere de yol açmıştır. Bu durum Hıristiyan dünyasında birbirinden bağımsız kiliselerden oluşan parçalı bir yapının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu yapı içerisinde inanç ve ibadet yönünden kiliseler içerisinde teoride ve pratikte farklılıklar bulunmaktadır. Bu husus evharistiya sakramentini merkeze alan çalışmamızı belirli bir kilise inancıyla sınırlandırmamızı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızı Hıristiyan dünyasının kadim unsurlarından biri olan Süryani Kadim Kilisesi inancıyla sınırlandırdık. Süryani Kadim Kilisesi 451 Kadıköy Konsili'nden sonra bağımsızlığını ilan eden ve İsa Mesih'te tek tabiatın bulunduğunu savunan "Monofizit" kiliselerden biridir. Bu kilisenin adındaki "Kadim" kelimesi, monofizit Süryanilerin kendilerini Roma Katolik Kilisesi'ne bağlanan Süryanilerden ayırt etmek için kullandıkları bir tabirdir. VI. yüzyılda kiliseye büyük hizmetlerde bulunan piskopos Yakup Baraday'ın

adından dolayı bu kiliseye "Yakubiler" de denmektedir. Ancak bu isimlendirme günümüzde pek kullanılmamaktadır.[2]

Sakramentler, Hıristiyan dünyasında uzun bir tarihsel sürecin ardından oluşmuş ve Orta Çağ'da sakramentler doktrini şeklinde ifade edilir hale gelmiştir. Bu süreç çoğunlukla Katolik Kilisesi merkezli çalışmalarla yürümüştür. Ancak diğer Hıristiyan kiliseleri de bu çalışmalardan etkilenmiştir. Dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentler inancının tarihsel seyrini bu kilisenin tarihiyle sınırlandırmak pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çalışmamızın Giriş bölümünde "Hıristiyanlıkta Sakramentler" başlığı altında genel Hıristiyanlık tarihi esas alınarak sakramentlerin anlamı tarihsel süreciyle incelenmiştir.

Daha önce de zikredildiği üzere, Süryani Kadim Kilisesi yedi sakramenti kabul etmektedir. Bu yedi sakrament Hıristiyanlık içinde belirli bir anlam bütünlüğü oluşturmaktadır. Kilisenin kabul ettiği yedi sakramentten biri olan evharistiya da kendine has zengin bir anlam derinliği barındırmakla birlikte diğer sakramentlerle de anlam bakımından bütünleşmektedir. Bu doğrultuda, Süryani Kadim Kilisesi inancında sakramentler inancının incelenmesi çalışmamızın merkezinde yer alan evharistiya inancının da anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle araştırmanın birinci bölümünde, "Süryani Kadim Kilisesi'nde Sakramentler" başlığı altında önce Süryani Kadim Kilisesi inancına göre sakramentlerin sayısı, sıralanması, sınıflandırılması ve sakramenti tamamlayıcı koşullar ele alınmıştır. Daha sonra Süryani Kadim Kilisesi'nin kabul ettiği yedi sakrament ana hatlarıyla incelenmiştir.

Evharistiya sakramentinin teorik çerçevesi ve uygulama biçimi uzun bir tarihsel süreçte şekillenmiş ve günümüzdeki halini almıştır. Bu süreçte Hıristiyan dünyasındaki bölünmelere paralel olarak kiliseler arasında kimi farklılıklar oluşmuştur. Evharistiya sakramentinin tarihsel sürecini irdelemek onun günümüzdeki şeklini anlamamızı kolaylaştıracak hususlar barındırmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın ikinci bölümünde, "Evharistiyanın Tarihsel Süreci ve Süryani Kadim Kilisesi" başlığı altında evharistiya sakramenti genel Hıristiyanlık ve Süryani Kadim Kilisesi tarihi

[2] Mehmet Çelik, **Süryani Tarihi (1)**, Ayraç Yayınevi, Ankara 1996, s. 53. Ayrıca bkz. Samuel Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler**, Promat Basım Yayım, İstanbul 2009, s. 33.

bağlamında ele alınmıştır. Bu bölümde önce evharistiyanın terim anlamı açıklanmıştır. Daha sonra Kutsal Kitap'ta evharistiya konusu irdelenmiştir. Bölüm, evharistiyanın tarihsel gelişiminin incelenmesiyle sonlandırılmıştır.

Evharistiya, haftada en az bir kez gerçekleştirilen bir ritüeldir. Bu yönüyle en fazla tekrarlanan ritüel olma özelliğine sahiptir. Ritüelin gerçekleşmesi için belirli koşulların sağlanması gerekir. Bunlar, ayine katılan cemaatin ve ayinin icra mekânı olan kilisenin ayine hazır olmasını gerektiren koşulların yanı sıra evharistiyanın sakramental bir ayin olarak icra edilmesi için gerekli olan tamamlayıcı koşullardan oluşmaktadır. Zikredilen bu hususlardan dolayı araştırmanın üçüncü bölümünde "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya Ritüeli" konusu üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bu bölümde önce evharistiya ayinine hazırlık konusu incelenmiştir. Daha sonra evharistiya ritüelinin tamamlayıcı koşulları ele alınmıştır. Son olarak Süryani Kadim Kilisesi'nde icra edilen evharistiya ritüelinin tamamına yer verilmiştir.

Evharistiya, Hıristiyanlığın temel inançlarını içine alan ve bunlarla anlamsal bağ oluşturan uzun bir ritüele sahiptir. Evharistiya ritüelinde yapılan bütün eylemlerin ve kullanılan tüm eşyaların Hıristiyan inancı içerisinde en az bir anlamı vardır. Evharistiyanın anlamı her Pazar gününde ve dini bayramlarda yenilenir ve canlılığını korur. Ancak Hıristiyanlar açısından evharistiyanın anlamı sadece kilisede icra edildiği anlarla sınırlı değildir. Kilisede her hafta yinelenen evharistiyanın anlamı kilisede kalmaz, bilakis ayinden sonra da inananların inanç dünyasında varlığını sürdürür. Ayine katılarak dini vecibelerini yerine getiren kilise üyelerinin evharistiya vasıtasıyla pek çok lütfa erişeceğine inanılır. Evharistiyanın anlamıyla ilgili zikredilen tüm bu hususlar ritüelin gerçekleşmesine bağlı olduğundan, anlam konusunun ritüelden sonra işlenmesi uygun görülmüştür. Bu doğrultuda, çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiya ve Ritüelinin Anlamı" başlığı altında önce evharistiya ritüelinin Hıristiyan inancında pek çok anlamı barındıran kilise ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra evharistiya ritüelinin anlamı incelenmiştir. Bölümün sonunda ise evharistiyanın anlamı, hedefi ve kazanımlarına yer verilmiştir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Çalışmamızdaki amaç çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyanın sakramental yönünün bir betimlemesini yapmaktır. Çalışmamızda eleştirel bir yaklaşım biçiminden ziyade inanılanı olduğu gibi ortaya koymaya çalıştık. Bu doğrultuda, Hıristiyan inancının önemli unsurlarından biri olan evharistiya sakramentini, Süryani Kadim Kilisesi'ne mensup olanların açıklama ve izahlarına göre anlatmaya gayret ettik. Bu nedenle çalışmada Süryani Kadim Kilisesi üyelerinin kendisini ifade etme biçimleri dikkate alınmış, bu durum konuyla ilgili kavram ve terimlerin seçimine de yansıtılmıştır.

Araştırma sürecinde öncelikle konu ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Ülkemizde Hıristiyan inanç ve ibadetleri üzerine azımsanmayacak sayıda çalışma mevcuttur. Ancak Hıristiyan inanç ve ibadet anlayışının en önemli unsuru olan yedi sakramenti merkeze alan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Sakramentlerle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında dikkate değer üç eser ön plana çıkmaktadır. Bunların ilki, Ali Erbaş'ın "Hıristiyanlıkta İbadet" isimli eseridir. Yazar, giriş ve iki bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Hıristiyan inanç ve ibadetinin temel unsurlarını irdelemiştir. Erbaş, ikinci bölümde ise sakrament inancını genel Hıristiyanlık bağlamında ele almıştır.[3] İkinci çalışma, Muhammet Tarakçı'nın "Protestanlıkta Sakramentler" adlı çalışmasıdır. Tarakçı, giriş ve üç bölümden oluşan bu çalışmasının ilk iki bölümünde çoğu Protestan Kilisenin kabul ettiği vaftiz ve evharistiya sakramentlerini Martin Luther ve John Calvin'in görüşleriyle sınırlandırarak incelemiştir. Yazar, Protestanların "sözde sakramentler" olarak adlandırdığı diğer beş sakramenti ayrı bir bölümde ele almıştır.[4] Konuyla ilgili yapılan diğer çalışma ise, Canan Seyfeli'nin "Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler" adlı eseridir. Yazar, giriş ve yedi bölümden oluşan eserinde Ermeni Kilisesi tarafından kabul edilen yedi sakramentin her birini ayrı bir bölümde incelemiştir. Bu çalışmada her bir sakramentin öncelikle tarihsel süreci incelenerek bunların Hıristiyanlık ve Ermeni Kilisesi tarihindeki gelişimleri ele alınmıştır. Tarihsel sürecin ardından bu sakramentlerin uygulama boyutunu oluşturan ritüeller ve bunların anlamları açıklanmıştır. Böylece

[3] Ali Erbaş, **Hıristiyanlıkta İbadet**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2013.
[4] Muhammet Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler**, Emin Yay., Bursa 2012.

sakramentlerin tarihsel, teolojik ve uygulama boyutlarını kapsayan bütünsel bir çalışma ortaya konmuştur.[5] Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler kitabı gerek geniş kapsamı gerekse Süryani Kadim Kilisesi inancıyla yakınlık arz eden Ermeni Kilisesi inancını incelemesi sebebiyle çalışmamızın hemen tüm aşamalarında faydalandığımız bir eser olmuştur.

Çalışmanın ana kaynaklarını ülkemizde bulunan Süryani kurumlarının yayınladığı eserlerin yanı sıra Süryani aydın ve din adamlarının çalışmaları oluşturmuştur. Bu eserler arasında Emanuel Aydın'ın "Kurobo" adlı eseri, Samuel Akdemir'in "Dini Kurallarımız" ve "İstanbul Mozaiğinde Süryaniler" isimli kitaplarının yanı sıra İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği tarafından yayınlanan çeşitli dua kitapları da gösterilebilir. Ayrıca Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayin icra kitabı olarak kullanılan Anafora kitapları da başat kaynaklardan biri olup bu kitaplardan çalışma esnasında faydalanılmıştır. Bunların yanında Süryani inanç ve ibadeti üzerine İngilizce olarak yayınlanan kitap, makale vb. yayınlar ve internet siteleri de araştırma sürecinde sıkça başvurulan kaynaklar arasındadır. Bunların yanında, Hıristiyan inanç ve ibadeti üzerine yapılabilecek tüm faaliyetlerde olduğu gibi bu çalışmada da Hıristiyan inancının temel metinleri olan Kutsal Kitap külliyatından istifade edilmiştir. Kutsal Kitap'ın Türkiye'de basılan son Türkçe çevirisinden faydalanılmıştır. Bu çalışmada Kutsal Kitap'tan yapılan kısaltma ve kaynak gösterme yöntemi son Kutsal Kitap çevirisine göre yapılmıştır. (Örnek: Yu. 1: 12).

Araştırmamızda kullandığımız bir başka kaynak ise Süryani din adamları ve inananları ile yapılan görüşmelerdir. Ayrıca Süryani Kadim Kilisesi'nde icra edilen evharistiya ayinlerine gözlemci olarak katılım gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Diyarbakır, Mardin ve İstanbul'da bulunan Süryani kiliselerindeki ayinlerde yapılan gözlemler ve ayine iştirak eden din adamları ve cemaat ile yapılan görüşmeler evharistiya inancının yanı sıra evharistiyanın uzun ve karmaşık ritüelini anlama çabamızı destekleyen en önemli kaynak görevini görmüşlerdir.

[5] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**.

Bu çalışmayla Süryani Kadim Kilisesi inancına göre evharistiya sakramenti ana hatlarıyla incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, sakramentlerin Hıristiyan inanç ve ibadet anlayışının merkezinde yer aldığı; yedi sakramentten biri olan evharistiya sakramentinin en fazla anlam barındıran sakrament olduğu; evharistiyanın inancının ve uygulamasının tarihsel süreçte biçimlenip şekil aldığı; evharistiya ritüelinin Hıristiyan inancının pek çok hususuyla ilişkilendirilmiş uzun bir ritüel olduğu; bu ritüelde gerçekleştirilen eylemlerin Hıristiyan inancında karşılığı olan anlamlarının olduğu; Hıristiyan inancında evharistiyaya birçok anlam ve işlev yüklendiği ve buna paralel olarak evharistiya ritüeline iştirak eden kilise üyelerinin birçok lütfa erişeceği inancının mevcut olduğu sonuçlarına varılmıştır.

3. HIRİSTİYANLIKTA SAKRAMENTLER

Sakrament, Latince "sacramentum" sözcüğünden türetilen bir sözcüktür.[6] Sacramentum, Latince'de "kutsal bir kişi veya şey", "yemin", "vaat" ve "bağ" anlamlarına gelir.[7] Hıristiyanlığın Avrupa kıtasına yayılmasıyla birlikte Yunanca yazılan Kutsal Kitap metinlerinin Latinceye çevrilmesi ihtiyacı doğmuştur. Kutsal Kitap'ın Latince çevirilerinde sacramentum, Grekçe gizem anlamına gelen "mysterion" (çoğulu "mysteria") kelimesinin karşılığı olarak görülmüştür.[8] Eski Ahit'te mysterion, "insanların kurtuluşu için Tanrı'nın belirlediği plan" ve "bu planın İsrailoğullarına açıklanması" şeklinde iki anlam ihtiva etmektedir. İncillerde ise, "İsa Mesih'te Mesihi krallığın gelmesi" anlamında kullanılmıştır. Pavlus'un metinlerinde ise bu kelime; "Tanrı'nın Mesih'te kutsal kurtuluş planı" anlamında kullanılmıştır. Pavlus'a göre bu plan yaratılıştan önce gizlenmiş, daha sonra Kutsal Ruh tarafından peygamber ve elçiler aracılığıyla ifşa edilmiştir.[9]

---

[6] Sacramentum, Latince'den İngilizceye *"sacrament"*, Fransızcaya *"sacrement"*, İspanyolcaya *"sacramento"* şeklinde geçmiştir. Bkz. (http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=sacrament&searchmode=none (29/09/2015)).

[7] K. W. Irwin, "Sacramental Theology", **NCE**, Gale, USA 2003, Vol. 12, s. 467. Ayrıca bkz. Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler**, s. 19.

[8] Irwin, a. g. md., s. 465. Ayrıca bkz. T. A. Lacey, "Sacraments (Christian, Western)", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 10, s. 903.

[9] Irwin, a. g. md., s. 466.

Süryani Kadim Kilisesi'nde ise sakrament kavramı için Süryanicede "sır", "giz", "sembol" anlamına gelen "rozo" kelimesi kullanılmaktadır.[10] İnançsal bağlamda ise, "rozo" kelimesi; kutsal yazılarda, insan aklının kavrayamayacağı Allah'ın sırlarına ve gerçekleştirmek istediği tabiatüstü olaylara ve gözle görülmez kutsal olgulara tekabül etmektedir.[11]

Sakrament kelimesi uzun bir tarihsel sürecin ardından kavramlaşmış ve sakramentler teolojisine dönüşmüştür. Sakramentler teolojisinin oluşumunun tarihsel süreci aynı zamanda sakramentlerin anlamını bulduğu bir süreçtir. Bu yüzden sakramentlerin anlamını tarihsel süreciyle ele almak konunun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Kutsal Kitap'ta sır/gizem konusu tekil olarak "Mesih Sırrı" şeklinde ifade edilmiştir. Fakat Pavlus'un Efeslilere Mektubu'nda *"Çünkü bizler onun bedeninin üyeleriyiz. 'Bunun için adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak'. Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum"*[12] şeklinde evliliği "Mesih Sırrı" na benzetmesi ilerleyen dönemlerde "sır" olarak ifade edilen hususların tartışılmasına ve çoğalmasına yol açmıştır. Nitekim erken dönem kilise babalarının metinlerine bakıldığında Mesih sırrından çoğul şekilde bahsedilen bir aşamaya geçildiği görülmektedir.[13]

Antakyalı Ignatius (30-107), Mesih sırrından "dünyanın prensinden (şeytandan) saklı olan üç ünlü sır" diye bahseder. Bu sırlar; Meryem'in bakireliği, Mesih'in doğumu ve Rabbin ölümüdür.[14] Ayrıca bu dönemde Irenaeus (120-202), Justin Martyr (110-165), Barnabas (100-?) gibi kilise babaları ve Didache'de sır konusu genellikle kiliseye giriş ritüelleri olarak kabul edilen vaftiz ve konfirmasyonun yanı sıra bunların tamamlayıcısı olarak görülen evharistiya üzerinden işlenmiştir.[15]

---

[10] Zeki Demir, **Süryani Kilisesi ve Kilisenin Kutsal Yedi Gizi**, Resim Matbaacılık, İstanbul 2012, s. 29. Ayrıca bkz. Sebastian P. Brock, **Süryani Geleneğinde Kutsal Kitap**, Circis Bulut (Çev.), Zafer Matbaası, İstanbul 2000, s. 83; Zeynep Gül Küçük, **Mardin Çevresinde Süryaniler,** Sarkaç Yayınları, Ankara 2013, s. 54.

[11] Samuel Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler**, s. 70. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 29.

[12] Ef. 5: 30-32; Yar. 2: 24.

[13] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 56. Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** ss. 56-69.

[14] Ignatius, "The Epistle of Ignatius to the Ephesians", **ANF01'**de, Chap. XIX.

[15] Irwin, a. g. md., s. 467.

Tertullian (145-220), sır kelimesini ifade etmek için hem "sacramentum" hem de "mysterion" kelimelerini kullanmıştır. Ancak, bu iki kelimeye farklı anlamlar yüklemiştir. Sakramenti, gözle görülebilir, insan algısının içerisinde bir işareti bulunan sır anlamında kullanırken, "mystery" kelimesini, "Mesih doktrininin sırrı" biçiminde kullanmıştır. Tertullian, vaftiz sakramentini de; asli günahı silerek sonsuz yaşam bahşeden bir sakrament olarak tanımlamıştır.[16]

Kilise babaları döneminde sakrament teolojisinin gelişimine katkı sağlayan en önemli kişilerden biri de Aziz Augustin (354-430)'dir. Augustin, sakramentleri üç farklı şekilde isimlendirmiştir. Bunlar; Pagan ve Hıristiyan dini ritüelleri, semboller ve şekiller ile Hıristiyan dini öğretisidir.[17] Ayrıca kendisinden önceki yazarların ifade ettiği hususları sakrament kelimesi ile ifade ederken, bu ifadelerden evharistiya ve vaftizin sakrament anlamı daha belirgindir. Bunların yanında evlilik ve baş üzerine el koymayı da sakrament olarak nitelemiştir. Dolayısıyla, Aziz Augustin'in vaftiz, mühürleme (konfirmasyon), evharistiya, ruhban takdisi ve evlilik ritüellerini sakrament kelimesi ile isimlendirdiği söylenebilir. Aziz Augustin'i önemli kılan bir başka husus ise Mesih sırrı'nın sakramentler ifadesine dönüşüm sürecinde görülmektedir. Nitekim Augustin'de sakramental ayinlerin belirginleşip toplu şekilde ifade edilmesi söz konusudur.[18] Augustin, sakramenti "görünmeyen bir lütfun işareti" olarak tanımlamıştır.[19]

Mesih Sırrı'nın sakramentlere dönüşümü kilise babaları döneminde tamamlanmıştır. Bu dönemde, bilhassa kilise babalarının Kutsal Kitap'a ve geleneğe dayalı anlama ve yorumlama çabaları sonucunda sakramentler fikri aşamalı olarak belirginleşmiştir. Kilise babalarının eserlerinde kendisinden en belirgin şekilde sakrament olarak bahsedilen evharistiyadır. Sakrament fikrinin odağında evharistiya yer almaktadır, bundan dolayı tarihsel süreç içerisinde sakrament denince sadece evharistiyayı anlatan bir anlamın bulunması söz konusudur.[20]

---

[16] Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, VII. Against Praxeas", **ANF03**'de, Chap. XXX. Ayrıca bkz. Williston Walker, **A History of the Christian Church,** Charles Scribner's Sons, New York 1959, s. 65.
[17] Irwin, a. g. md., s. 467.
[18] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 65.
[19] Philip Schaff, **History of the Christian Church**, Vol. 5, Part1, New York 1907, s. 704.
[20] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 67.

Augustin'den sonra sakramentler konusundaki çalışmaların seyreldiği görülmektedir. Ancak sakrament fikrinin oluştuğu ilk dönemde sakramentler doktrininin oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Sonraki dönemde bu hususstaki çalışmalar Katolik Kilisesi merkezli yürümüştür. 451 Kadıköy Konsili sonrasında Hıristiyan dünyasındaki parçalanmalar neticesinde Katolik Kilisesi daha çok konsillerde alınan kararlara göre inancını şekillendirirken, bu konsil sonrasında ayrılan Doğu Kiliseleri genelde inanç, özelde sakramentlerle ilgili hususları gelenekte var olan uygulamalarla yürütmüştür.[21] Dolayısıyla Süryani Kadim Kilisesi'nin de içinde bulunduğu Doğu Kiliseleri'nde sakramentlerle ilgili hususların Katolik Kilisesi'nde yürütülen süreçten farklı bir biçimde şekillendiği söylenebilir.

IX. ve XI. yüzyıllar arasında sakramentler konusundaki çalışmaların ekseriyetini evharistiya ayininde Mesih'in mevcudiyeti ve ayinde kullanılan ekmek şarabın İsa Mesih'in tenine ve kanına dönüşmesi (transubstantiation) ile ilgili tartışmalar oluşturmuştur. Bu dönemin bazı önemli yazarları; Paschasius Radbertus (785-865), Ratramnus of Corbie (?- 870), Lanfranc (1005-1089), Berengarius of Tours (999-1088) tur.[22] XII. -XVI. yüzyıllar arasında sakramentler teolojisini sistemleştirme çabaları nihayete erdirilmiştir. Sakramentler doktrininin oluşumu, sakramentin anlamının ve sakrament olarak nitelenen ayinlerin belirlenmesinin yanında, bunların Katolik Kilisesi konsilleri tarafından karara bağlanarak dogmalaştırılması bu dönemde gerçekleşmiştir. Kutsal metinlerde ve önceki dönemlerde yer alan öğretilerin sistemli ifadelere kavuşturulmasının yanı sıra "yedi sakrament" ifadesi de ilk kez bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.[23] Bu dönemde kilise babalarının –özellikle Augustin'in- eserleri incelenip uzun metinlerle açıklanmıştır. Bu dönemin sakramentler teolojisi konusunda en önde gelen yazarları; Otto of Bamberg (1060-1139), Peter Lombard (1100-1160), Hugh of St. Victor (1096-1141), Robert Pullen (?-1155), Alexander of

[21] 451 Kadıköy Konsili sonrasında bağımsızlığını ilan eden Doğu kiliselerinden Ermeni Kilisesi'nde sakramentler teolojisinin tarihsel gelişim seyri için bkz. (Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** ss. 69-74.).

[22] Irwin, a. g. md., s. 468. Ayrıca bkz. Rev Ronald Mackenzie, "Church History Lecture XV Later Medieval Doctrinal Controversies", http://www.freechurchseminary.org/page18/assets/Medieval%20Controversies.pdf (15/04/2015).

[23] Bunun yanında, Katolik Kilisesi takdis merasimi, haç, kutsal su ve yağ gibi kilise merasimleri *'sakramental'* (sakramentle ilgili) şeklinde isimlendirilmiştir. Ortodoks Kilisesi ise sakrament ve sakramental arasında bir ayırım gözetmemektedir. Bkz. (Kürşat Demirci, **Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, 1. Bas., Ayışığı Kitapları, İstanbul 2005, s. 53.). Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. (J. R. Quinn, "Sacramentals", **NCE,** Gale, USA 2003, Vol. 12, ss. 479-481.).

Hales (1170/85-1245) ve sadece bu dönemin değil, tüm Hıristiyanlık tarihinin en önemli yazarlarından biri olarak görülen Thomas Aquinas (1225-1274)'tır.[24]

Sakramentlerin sayısı ve hangi hususların sakrament olarak nitelendirilmesi gerektiği üzerine bir takım fikirler öne süren dönemin yazarlarından Bernard, on sakramentten söz ederken ayak yıkamayı da sakrament olarak görmüştür. St. Victor sayısı en az otuz olan sakramentlerden söz etmiştir. Victor, Kül Çarşambası'nda[25] kül serpmeyi de sakramentler arasında belirtmiştir. Thomas Aquinas da bunlara benzer ifadelerde bulunurken cin çıkarmayı da sakrament olarak nitelendirmiştir. Aquinas ayrıca sakramentlerin Mesih tarafından kurulduğunu belirtmiştir. Lateran Konsili'nde (1179) de sakramentler, rahip takdisi ve ölü gömme ritüellerini de kapsayan geniş bir anlam yelpazesi içinde değerlendirilmiştir. Yedi sır yani sakramentler doktrinini ilk defa 1124 yılında Bambergli Piskopos Otto, Pomerania'daki bir vaazında dile getirmiştir. Sistematik teolojinin babası olarak görülen Peter Lombard ise yedi sakramenti 'lütuf bahşeden sırlar' olarak nitelendirip sakramentlerin anlamını ve sistemli ifadesini bulmasında önemli bir katkıda bulunmuştur. Yedi sakramente ilk defa Floransa Konsili'nde (1439) değinilip bunların anlamı açıklanmıştır. Trent Konsili'nde (1545-1563) ise dogmalaştırılmıştır. Bu yedi sakrament sırasıyla; Vaftiz, Konfirmasyon (Güçlendirme), Evharistiya, Günah Çıkarma, Hastalara Yağ Sürme, Ruhbanlık ve Evlilik sakramentidir.[26]

XVI. yüzyılda Martin Luther'in (1483-1546) öncülük ettiği Reformist akım Hıristiyan dünyasında yeni bir bölünmeyle sonuçlanarak Protestan Kilisesi'nin doğmasına yol açmıştır.[27] Protestan öğretisinin dini otorite olarak yalnızca Kutsal Kitap'ı kabul eden ve kurtuluşun sadece imanla mümkün olduğunu açıklayan iki temel

---

[24] Schaff, a. g. e., s. 372. Ayrıca bkz. Irwin, a. g. md., s. 468.

[25] **Kül Çarşambası** (Ash Wednesday) ismi, bugün kilisede insanların alınlarına kutsanmış kül ile haç işareti yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun için evharistiya ayininden önce, bir önceki yılın Palmiye Pazarından kalmış olan palmiye dallarının ve yapraklarının yakılmasından elde edilmiş olan kül, sunakta kutsal su ve haç işaretiyle özenle kutsanmaktadır. Bunun ardından, ayine katılanlar tek tek sunağa gelmekte ve rahip "hatırla ey insan sen topraktansın ve toprağa döneceksin" diyerek bunların alınlarına bu kutsanmış kül ile haç işareti yapmaktadır. Bkz. (Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", **Dini Araştırmalar**, c. 3, S. 9, (Ocak- Nisan 2001), ss. 17-18.).

[26] Schaff, a. g. e., ss. 372-373. Libreria Editrice Vaticana, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri (Özet),** Dominik Pamir (Çev.), Bakanlar Medya, İstanbul 2005, s. 77.

[27] Hakan Olgun, **Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto,** Fecr Yay., Ankara 2001, s. 11. Ayrıca bkz. Paul A. Bishop, "Martin Luther and Protestan Reformation", https://www.hccfl.edu/media/.../ee2luther.pdf (15/04/2015), s. 3.

prensibi Protestanların sakramentlerle ilgili görüşlerini belirlemelerinde etkili olmuştur.[28] Protestanlar, bu temel prensiplerden hareketle, Katoliklerin sakrament olarak kabul ettiği ancak Kutsal Kitap'ta Tanrı tarafından kurulduğu açıklanmayan beş uygulamayı 'sözde sakramentler' olarak adlandırmışlardır. Protestan Kiliseleri genelde sadece vaftiz ve evharistiya sakramentlerini kabul etmektedir.[29]

Hıristiyan teolojisinde sakrament fikrinin ve sakramentler doktrininin oluşum süreci özetle şöyle olmuştur; Kutsal Kitap'ta geçen "Mesih sırrı" ifadesinin kilise babaları döneminde sakramentlere dönüşümü belirginleşmiştir. Sonraki aşamada, Roma Kilisesi merkezli yürütülen teolojik tartışma ve çalışmalarda sakramentlerin anlamlandırılmasına ve sistemli bir şekilde ele alınmasına dönük gelişmeler yoğunluk kazanmıştır. XVI. yüzyıla gelindiğinde, sakramentler belli bir sayıyla sınırlandırılmış, anlamları açıklanarak sistemli bir ifadeye kavuşmuş, dolayısıyla sakramentler doktrini oluşturulmuştur.

Sakramentler doktrininin oluşum sürecinde dikkat çeken bir husus da evharistiya'nın bu süreçteki merkezi konumudur. Elçiler döneminden itibaren Kutsal Kitap'ta İsa Mesih'in havarileriyle yediği Son Akşam Yemeği'nin anılması amacıyla gerçekleştirilen evharistiya ayini[30] teolojik tartışmaların odağında yer almıştır. Dolayısıyla Mesih Sırrı'nın esasen evharistiya üzerinden anlam bulduğu söylenebilir. Evharistiya'nın Mesih Sırrı olarak ifade edilmesi, Mesih'le ilişkisi kurulan diğer ayinlere de sır denmesine yol açmıştır.[31] Bu yüzden sakramentlerin her biri kendi içinde bir anlam barındırırken, diğer sakramentlerle de –özellikle evharistiya- ilişkilidir.

---

[28] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 26. İnanç ve ibadet hususunda Hıristiyan mezhepleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları ele alan bir çalışma için bkz. (Horton Davies, **Christian Worship**, Abingdon Press, New York 1957.).

[29] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 26. Reformist kiliselerden Presbiteryen Kilisesi'nde sakramentler ile ilgili detaylı bilgi için (bkz. Rev. Robert Lynn, **Sakramentler**, Anadolu Ofset, İstanbul 2012.).

[30] Ayin (Messe) kelimesi ilk dönemlerde sadece evharistiya ayinini ifade etmek için kullanılmaktaydı. Sonraki dönemlerde diğer kilise törenleri için de kullanılmasıyla beraber daha genel bir anlama kavuşmuştur. Bu yüzden Hıristiyanlıkta ayin dendiğinde yalnızca evharistiyayı ifade eden bir anlam mevcuttur. Bkz. (Mehmet Aydın, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**, Nüve Kültür Merkezi, Konya 2005, s. 73.).

[31] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 67.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE SAKRAMENTLER

Sakramentler, Süryanicede "rozo" (giz) sözcüğünün çoğulu olan "roze"[32] sözcüğüyle ifade edilir. Bunun yanında Türkçe ifadelerde "kilise etkenleri", "kilise sırları", "kilise gizleri" şeklindeki ifadelere de rastlamak mümkündür.[33] Sakramentlere "sır" denmesinin nedeni sakramentlerin inanç boyutuyla ilgili bir konudur. Sakramentler iman konusudur, sorgulanmadan inanmayı gerektirir. Sırları açıklamaya çalışmak derin bir tefekkürü ve uygulamayı gerektirir. Bu nedenle açıklanması zor olan hususlardır.[34] Bu doğrultuda Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentleri ifade etmek için kullanılan ve sembol anlamına da gelen "roze" kelimesi dikkat çekicidir. Nitekim sembol, Süryani kilise babalarının terminolojisine göre; Tanrısal gerçekliğin bazı yönlerinin gizlendiği bir yer olarak görülebilmektedir.[35]

Hıristiyanlık tarihinde 'Mesih Sırrı' fikrinden sakramentlere geçiş uzun bir tarihsel sürecin ardından gerçekleştirilmiştir. Katolik Kilisesi merkezli yürütülen teolojik tartışmalar neticesinde hangi hususların sakrament olarak adlandırılacağı belirlenmiştir. Dört yüzyılı aşan sakramentleri sistemli bir ifadeye kavuşturma çabalarının sonucunda Trente Konsili'nde sakramentlerin sayısı yedi olarak belirlenip dogmalaştırılmıştır. Süryani Kadim Kilisesi'nde ise XIII. yüzyılda kararlaştırılan bir

[32] Emanuel Aydın, **Kurobo**, Yayın Evi Yok, Viyana 1979, s. 15. Ayrıca bkz. Küçük, a. g. e., s. 54.
[33] P. Samuel Akdemir, **Dini Kurallarımız**, Baha Matbaası, İstanbul 1972, s. 65. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 29.
[34] Canan Seyfeli, **Ermeni Kilise Merkezi Ecmiatzin,** Çizgi Kitabevi, Konya 2015, s. 201.
[35] Brock, a. g. e., s. 83.

tasnif gereği beş sakramentin kabul edildiği, ancak sonraları bu beş sakramente iki sakramentin daha eklendiği bilinmektedir.[36]

Süryani Kadim Kilisesi'nin kabul ettiği yedi sakrament, kendi içinde bir anlam ilişkisi barındırmaktadır. Buna göre, her bir sakrament kendine has bir anlam ihtiva etmekle birlikte diğer sakramentlerle de anlamsal bir bağ teşkil eder. Bu ilişki, kilise üyelerinin sakramentleri almasında belli bir sıralamayı gözetmesini gerekli kılar. Örneğin bir Hıristiyan'ın kiliseye kabulü sağlayan vaftiz sakramentini almadan diğer sakramentleri alması mümkün değildir.

Süryani Kadim Kilisesi'ne göre kişinin bireysel kurtuluşunu sağlaması açısından bazı sakramentlerin alınması zorunlu iken bazılarının alınması zorunlu değildir. Ayrıca inançlı bir kilise üyesi bazı sakramentleri bir defaya mahsus olarak alırken bazılarını bir defadan fazla alabilir. Bu nedenle, Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentleri bu ortak ve ayırt edici özelliklerine göre sınıflandıran bir yaklaşım mevcuttur.[37]

Süryani Kadim Kilisesi'nde yedi sakramentten her birinin alınması belirli koşulların yerine getirilmesiyle mümkündür. Buna göre sakramentlerin gerçekleşmesi için madde, dua ve hizmetçi şeklinde üç koşulun bulunması zorunludur. Madde, sakramentin görünür işaretidir. Bir sakramentin ayininde kullanılan bir nesne veya yapılan bir eylem bu sakramentin maddesi olabilmektedir. Örneğin evharistiya sakramentinin maddesi ekmek ve şarap olarak kabul edilirken rahip takdisi sakramentinin maddesi el koymadır. Bir diğer koşul ise, duadır. Buna göre her sakramentin ayin esnasında okunan kendine özgü bir duası vardır. Sakramentlerin son tamamlayıcı koşulu ise hizmetçidir. Buna göre sakramentin gerçekleşmesi için onu vermeye yetkili bir ruhbanın bulunması zorunludur.[38]

Yukarıda zikredilen hususlar dikkate alındığında konuyu; "Sakramentlerin Sayısı", "Sakramentlerin Sıralanması", "Sakramentlerin Sınıflandırılması",

[36] Kadir Albayrak, "Ermeni, Süryani ve Keldani Kiliseleri", **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 148.
[37] Demir, a. g. e., s. 34.
[38] Demir, a. g. e., ss. 32-34.

"Sakramenti Tamamlayıcı Koşullar" ve "Yedi Sakrament" şeklinde beş başlıkta incelemek mümkündür.

1.1. SAKRAMENTLERİN SAYISI

Süryani Kadim Kilisesi yedi sakramenti kabul etmektedir. Bunlar; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik sakramentleridir. Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentlerin sayısının yedi ile sınırlandırılması Kutsal Kitap'tan bazı ifadelere dayandırılmaktadır. *"Bilgelik kendi evini yaptı, yedi direğini yonttu…"*,[39] *"İşte Yeşu'nun önüne koyduğum taş, üzerinde yedi gözü olan tek taş."*.[40] Buradaki ifadelere dayanarak, İsa Mesih'in kilisenin kutsal yedi sakramentini geleneksel bir şekilde elçileri aracılığıyla kiliseye verdiğine inanılmaktadır.[41]

1.2. SAKRAMENTLERİN SIRALANMASI

Hıristiyan inancında merkezi bir konuma sahip olan yedi sakramenti içerdiği anlam ilişkilerine veya taşıdığı öneme göre bir sıralamaya tabi tutmak pek mümkün görünmemektedir. Ancak kişi bu sakramentlerin bazılarını belirli bir sıra dâhilinde alır (vaftiz-konfirmasyon) ve bu sakramentleri almak diğer sakramentleri almanın ön şartı olarak görülür. Bu durum sakramentler konusunun anlaşılması için belirli bir sıralama gözeten anlatımı gerekli kılmaktadır.

Süryani Kadim Kilisesi'nde sakrament inancıyla ilgili basılan Türkçe eserlere bakıldığında, yedi sakramentin standart bir sıralamasının olmadığı görülmektedir. Söz konusu eserlerde ortak olan tek nokta, kiliseye girişte alınan ilk iki sakrament olan vaftiz ve konfirmasyonun yedi sakrament içinde ilk iki sıraya yerleştirilmesidir.

Bu eserlerden Zeki Demir tarafından yazılan "Süryani Kilisesi ve Kilise'nin Kutsal Yedi Gizi" adlı çalışmada sakramentler; vaftiz, konfirmasyon, tövbe, evharistiya, rahip takdisi, evlilik ve hasta yağı şeklinde belirtilmiştir. Samuel Akdemir tarafından yazılan "Dini Kurallarımız" adlı kitapta sıralama; vaftiz, konfirmasyon, tövbe, evharistiya, rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik şeklindeyken yine Samuel

[39] Özd. 9: 1.
[40] Zek. 3: 9.
[41] Demir, a. g. e., s. 31.

Akdemir'in "İstanbul Mozaiğinde Süryaniler" adlı eserinde bu sıralama; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, hasta yağı, rahip takdisi ve evlilik olarak verilmiştir. Süryani metropolit Hanna Dolapönü ise vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik şeklinde bir sıralama kullanmıştır.[42]

Sakramentlerin sıralanması hususunda kesin bir kanaatin oluşmadığı kiliselerde bu sıralama kişisel yorumlamalara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak Süryani Kadim Kilisesi özelinde düşünülecek olursa, sakramentlerin belirli bir sıralamasının bulunmaması kişisel yorum farklılıklarından ziyade, bu konuda bir hassasiyetin oluşmamasına bağlanabilir. Zira aynı yazarda dahi farklı sıralamaların tercih edilmesi bu kanaati güçlendirmektedir.[43]

Bu çalışmada, kiliseye katılımı sağlayan vaftiz, konfirmasyon ve evharistiya art arda gelecek şekilde ilk üç sıraya yerleştirilmiştir. Vaftiz, konfirmasyon ve evharistiya ile birlikte alınması zorunlu bir sakrament olarak görülen tövbe sakramenti dördüncü sıraya yerleştirilmiştir. Alınması zorunlu olmayan sakramentler ise rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik şeklinde sıralamaya dâhil edilmiştir. Dolayısıyla kilisece kabul gören yedi sakramentin; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik biçimindeki sıralaması tercih edilmiştir. Bu sıralama Hanna Dolapönü'nün kullandığı sıralama ile aynıdır.

1.3. SAKRAMENTLERİN SINIFLANDIRILMASI

Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentlerin zorunluluklarını ve alınış sayılarını esas alan iki tür sınıflandırmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Süryani Kadim Kilisesi yedi sakramentin hepsini zorunlu görmektedir. Ancak inanlının bireysel kurtuluşu için bazı sakramentler zorunlu, bazıları ise zorunlu değildir. Bu yüzden sakramentlerin zorunlu olan ve zorunlu olmayan biçiminde ikiye ayrıldığı bir sınıflandırma mevcuttur.

---

[42] Hanna Dolapönü, **Türk Süryani Kadim Kilisesinin Mesihsal Öğretimi,** Hikmet Basımevi, Mardin 1968, ss. 12-17. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., ss. 31-32; Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 65; Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 70.

[43] Bkz. Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 65. Ayrıca bkz. Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 70.

Zorunlu olan sakramentler: vaftiz, konfirmasyon, evharistiya ve tövbe;

Zorunlu olmayan sakramentler: rahip takdisi, hasta yağı ve evliliktir.[44]

Süryani Kadim Kilisesi'nde, kilise üyeleri bazı sakramentleri yaşam boyunca bir defaya mahsus olarak, bazılarını ise istedikleri kadar yani bir defadan fazla alabilmektedir. Bu yüzden sakramentler bir defa alınanlar ve birden fazla alınanlar biçiminde de sınıflandırılır.

Bir defa alınan sakramentler: vaftiz, konfirmasyon, rahip takdisi;

Birden fazla alınan sakramentler: evharistiya, tövbe, hasta yağı ve evliliktir.[45]

1.4. SAKRAMENTİ TAMAMLAYICI KOŞULLAR

Süryani Kadim Kilisesi'nde yedi sakramentten herhangi birisinin tamamlanması için üç koşulun yerine getirilmesi şarttır. Bunlar; madde, dua ve hizmetçidir.

a) Madde: Sakramentin gerçekleşmesinde kullanılması gereken somut bir işarettir. Kilise ayinlerinin icrasında kullanılan bütün objeler gibi sakramentin maddesinin de Hıristiyan inancında karşılığı bulunan sembolik bir anlamı mevcuttur. Vaftiz sakramentinde kullanılan su örneği üzerinden açıklanacak olursa; su, vaftiz sakramenti aracılığıyla kalıtımsal günahı (Asli Günah) bağışlanan insanın kazandığı ilahi lütfa işaret eder.[46]

b) Dua: Sakramentin uygulaması esnasında Kutsal Ruh'un inmesi ve sakramenti alacak kişinin kutsanması için sakramentin hizmetçisi (din adamı) tarafından söylenen kutsal sözlerdir. Kilise geleneğinde dua çok önemli bir eylem

[44] Demir, a. g. e., s. 34. Ayrıca bkz. Bülent Şenay, "Ayrılmış Doğu Kiliseleri", **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 137.
[45] Demir, a. g. e., s. 34. Ayrıca bkz. Dolapönü, **Türk Süryani Kadim Kilisesinin Mesihsal Öğretimi,** s. 12.
[46] Demir, a. g. e., s. 32.

olarak görülmektedir. Dua esnasında kilise üyesinin zihnen ve bedenen duaya odaklanması gerekir.[47]

c) Hizmetçi: Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentlerin uygulanmasından ruhban sınıfına mensup din adamları yükümlüdür.[48]

1.5. YEDİ SAKRAMENT

Hıristiyan hayatının bütününü kapsayıcı niteliğe sahip olan sakramentler, Hıristiyanlığın temel inançlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki içinde sakramentler, Asli Günah'tan ötürü doğuştan günahkâr olarak kabul edilen insanın kurtuluşu için ömür boyu uyulması gereken bir reçete niteliğindedir. İnsan doğasına uygun olduğuna inanılan bu reçete, bütünsel bir yaşam önermesine sahiptir.[49]

Süryani Kadim Kilisesi'ne göre günahkâr insanı günahlarından arındırıp ona Göklerin Egemenliği'nin kapısını açan; onu Mesih'in bedeni olan Kilise'nin bir uzvu ve üyesi yapıp Mesih'le birleşmesini sağlayan; buna layık bir şekilde dünya hayatını yaşayıp ölmesini ve sonsuz yaşama kavuşmasını sağlayan yedi sakrament; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evlilik sakramentleridir.

1.5.1. Vaftiz

Vaftiz, Grekçe suya daldırmak anlamındaki "bapto" kökünden türeyen bir terimdir. Kutsal Kitap'ta vaftizin arındırmak, temizlemek anlamında kullanımı daha yaygındır. Vaftiz, Süryanicede ise; "Mahmuditho" veya "Hmodo" sözcükleriyle ifade edilir. Bunun yanında tarihsel süreç içerisinde Süryani kilise babaları tarafından "vaftiz", "inanç gizi", "aydınlatma", "paklanma" ve "yeni doğum" gibi birçok isimle adlandırılmıştır.[50]

---

[47] David Akgüç, "İnancın Simgesi Dua", **İdem**, S. 20, (Haziran 2011), s. 38. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 32.

[48] Demir, a. g. e., s. 33. Ayrıca bkz. Dolapönü, **Türk Süryani Kadim Kilisesinin Mesihsal Öğretimi,** s. 12.

[49] Demir, a. g. e., s. 30. Ayrıca bkz. Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 31.

[50] Demir, a. g. e., s. 36. Ayrıca bkz. H. Mueller, "Baptism (İn The Bible)", **NCE**, Gale, USA 2003. Vol. 2, s. 56.

Hıristiyan inancında vaftiz, kişinin kiliseye dâhil olması için alması gereken ilk sakrament olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında vaftiz, İsa-Mesih'in kilisesine kabul edilme, Allah'ın cemaatine iştirak, Mesih'in mistik bedenine aidiyet anlamı taşır.[51] Bazı Protestan kiliselerinde vaftiz adayı ergenlik çağına geldikten sonra vaftiz edilir. Ancak Hıristiyan kiliselerinin çoğu adayın bebeklik döneminde vaftiz olmasını uygun görmektedir.[52] Vaftizin Süryani Kadim Kilisesi inancındaki anlamı; imanlı kişinin yaşamını Tanrıya sunması ve O'nun buyrukları doğrultusunda temiz ve kutsal bir yaşama başlaması olarak ifade edilmektedir.[53]

Süryani Kadim Kilisesi inancına göre vaftiz olan imanlı kişi asli günahtan kurtularak sonsuz yaşam almaya hak kazanır ve kilisenin bir üyesi olur.[54] Ayrıca vaftiz sakramentini ifade etmek için kullanılan "yeni doğum" tabiriyle vaftize, kişinin ikinci doğumunu sağlayan sakrament anlamı yüklendiği söylenebilir. Burada vaftiz, kişinin dünya yaşamına açılan anne karnından günahkâr doğumu sonrasında sonsuz yaşama açılan ikinci bir kapı olarak görülmektedir. Bu husus Yuhanna İncili'nde yer alan *"…bir kimse yeniden doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliği'ni göremez."*[55] biçimindeki ifadeyle paralellik arz etmektedir. Vaftiz, kişinin kiliseye girişini sağlar ve kurtuluşu sağlayan diğer sakramentlerin alınması için bir ön koşul niteliğindedir. Bu husus Kutsal Kitap'ta *"İnsan sudan ve Ruhtan doğmadıkça Tanrı'nın hükümranlığına giremez."* cümlesine dayandırılır.[56]

Süryani Kadim Kilisesi vaftiz olmayı kurtuluş için zorunlu olarak görmektedir. Bu zorunluluk Kutsal Kitap'ta; *"İman edip vaftiz olan kurtulacak; iman etmeyense yargılanacak."* ve *"Petrus onları şöyle yanıtladı: Günahlarınızdan dönün ve günahlarınızın bağışlanması için her biriniz İsa Mesih'in ismi ile vaftiz edilsin. Böylece Kutsal Ruh armağanını alacaksınız."* cümlelerine dayandırılır.[57]

---

[51] Aydın, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü,** s. 776-777. Ayrıca bkz. Dino Pessani, **Vaftiz**, Aziz Antuan Yansımaları, İstanbul 2013, s. 33.
[52] Mahmut Aydın, "Hıristiyanlık", **Yaşayan Dünya Dinleri**, (ss. 77-102), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 98.
[53] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 71.
[54] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 66.
[55] Yu. 3: 3.
[56] Demir, a. g. e., ss. 36-37. Ayrıca bkz. Yu. 3: 5.
[57] Demir, a. g. e., s. 40. Ayrıca bkz. Mar. 16: 16; Elç. 2: 38.

Süryani Kadim Kilisesi'nde vaftiz konusunda önemli bir husus da tek vaftiz inancıdır. Buna göre kilise üyeleri ömür boyunca sadece bir kez vaftiz olabilir. Bu husus şu nedenlere dayandırılır;[58]

1- Kutsal Kitap'ta yer alan; *"Tek Rab, tek iman, tek vaftiz vardır."*[59] cümlesinde tek vaftiz açık bir şekilde vurgulanmıştır.

2- Bedensel olarak bir kez doğan insan, aynı şekilde ruhsal olarak da sadece bir kez doğabilir. Dolayısıyla *"ruhtan doğuş"*[60] anlamına gelen vaftizi de bir kez alabilir.

3- Vaftiz, İsa Mesih'in ölümüne ve dirilişine işaret eder. Kutsal Kitap'ta *"O'nun ölümü günaha karşılık ilk ve son ölüm olmuştur. Sürmekte olduğu yaşamı ise Tanrı için sürmektedir."*[61] biçimindeki ifade, vaftizin bir kereye mahsus olduğu şeklinde yorumlanır.

4- Vaftiz mührü, vaftiz olanı yaşamı boyunca terk etmez. Bu husus Süryani kilise atalarından Bar Hebroyo (Abûl Farac) tarafından İznik Konsili'nde alınan; *"Günahın bağışlanması için bir vaftize inanıyoruz"* kararına dayandırılmıştır.

Süryani Kadim Kilisesi Bizans Ortodoks Kilisesi ve Roma Katolik Kilisesi gibi Kadıköy Konsili (451) taraftarı kiliselerin vaftizini kabul eder. Ayrıca Protestan kiliselerinin vaftizi de kabul edilirken, bu kiliselerden birine üye olan bir Hıristiyan Süryani Kadim Kilisesi'ne geçmek isterse konfirmasyon sakramentini alması gerekir. Çünkü Protestan kiliseleri sadece vaftiz ve evharistiya sakramentini kabul ettiği için vaftizden sonra konfirmasyon uygulamasını yapmazlar.[62]

Süryani Kadim Kilisesi'nde vaftiz inancıyla alakalı bir başka önemli konu vaftiz yaşı meselesidir. Vaftiz yaşı ile ilgili husus tarihsel süreçte şekillenip karara bağlanmıştır. Bu şekillenme Hıristiyan inanç sisteminin ve doktrinlerinin oluşum süreçlerine paralel olmuştur. Kutsal Kitap'ta vaftiz yaşı ile ilgili açık bir ifade

---

[58] Demir, a. g. e., ss. 42-43.
[59] Ef. 4: 5.
[60] Yu. 3: 5.
[61] Rom. 6: 10.
[62] Metropolitan Mar Athanasius Yeshue Samuel (Ed.), **The Sacrament of Holy Baptizm,** Deacon Murat Saliba Barsom (Çev.), The Syrian Orthodox Church in The United States of America and Canada, USA 1974, s. 9.

bulunmamasından dolayı Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde vaftiz yaşı olarak İsa Mesih'in vaftiz olduğu otuz yaş tercih edilmiştir. Süryani kaynakları incelendiğinde bu durumun Süryani Kilisesi'nde de aynı olduğu görülmektedir. Fakat otuz yaş sınırı uygulamada bir takım sıkıntılara neden olduğundan ve Kutsal Kitap'taki bazı ifadelerin yorumlanması sonucunda çocuk vaftizi uygulaması benimsenmiştir. Bu açıdan, Süryani Kilise atalarından Diyarbakır Metropoliti Barsalibi (1171) çocukların vaftiz olması gerekliliğini şu nedenlere dayandırmıştır;[63]

1- Hıristiyan dini öğretisini benimsemiş birçok inançlı insanın otuz yaşına varmadan yaşamını yitirmesi.

2- Ergenlik döneminden önce dini ve ahlaki eğitim alınmamasından ötürü birçoklarının otuz yaşından önce gayrı ahlaki davranışlarda bulunması.

3- Otuz yaşına kadar kendisine ruhsal yönden çeki düzen vermeyen bir insanın bu yaştan sonra doğru yola sevk edilmesinin zor olması. Yani pedagojideki "ağaç yaşken eğilir" düsturunun dini eğitim için de benimsenmesi gerekliliği.

4- Kutsal Kitap'ta *"İnsan sudan ve Ruhtan doğmadıkça Tanrı'nın hükümranlığına giremez."*[64] cümlesinde İsa Mesih'in yaş haddi koymaksızın vaftiz olmayı şart koşmuş olması.

5- Eski Ahit'te yer alan erkek çocukların sekiz günlük iken sünnet olması gerekliliğine dönük açık ifadelerin vaftiz sakramentine bir işaret olarak görülmesi.[65]

Bunların yanında Yeni Ahit'te geçen bazı ifadeler de çocukların vaftiz sakramentini alması gerektiğine dönük işaretler olarak yorumlanır; *"Evet, bir de İstefanas'ın ev halkını vaftiz ettim…"*[66] ve *"…Sonra hem kendisi hem ev halkı vaftiz oldu"*.[67] Bu ifadelerde yer alan ev halkı ifadesi, çocukları da kapsayan bütün bir hane halkı olarak yorumlanır. Ayrıca; *"Petrus onlara şu karşılığı verdi: 'Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal*

[63] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** ss. 67-68.
[64] Yu. 3: 5.
[65] Yar. 17: 12.
[66] 1Ko. 1: 16.
[67] Elç. 16: 33.

Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat sizler, çocuklarınız, uzaktakilerin hepsi için, Tanrımız Rab'bin çağıracağı herkes için geçerlidir'."[68] cümleleri de çocuk vaftizi uygulamasının Kutsal Kitap dayanakları arasında gösterilmektedir.[69]

Hıristiyanlıkta vaftiz sırasında çocuğun veliliğini üzerine almakla yükümlü vaftiz babalığı müessesesi vardır. Vaftiz babası, vaftizde kucakladığı ve veliliğini üzerine aldığı çocuğa gerekli dini öğütleri vermek ve onu Hıristiyanlık dininin gerektirdiği şekilde yetiştirmekle görevlidir.[70] Vaftiz babası Süryanicede yakın anlamına gelen "karibo" sözcüğüyle adlandırılır. Karibo sözcüğünün dışında "melfono" (öğretmen), "mhadyono" (yol gösteren), "şavşbino" (arkadaş), "arobo" (kefil) sözcükleri de kullanılmaktadır.[71] Bu adlandırmalardan da anlaşılacağı gibi, vaftiz babasıyla vaftiz olan kişi arasında yakın bir ilişki oluşur. Bu ilişki içinde karibo, vaftiz babalığını üstlendiği çocuğun öğretmeni, rehberi hatta manevi babası olur. Kan bağına dayanmayan bu manevi akrabalık nedeniyle taraflar arasında en az üç göbeğe kadar evlilik yapılamaz.[72]

Vaftiz sakramentinin işareti yani maddesi sudur. Vaftiz sakramentinin uygulamasında suyun kullanılmasının nedeni ise şöyle açıklanmaktadır;[73]

1- Su, bedeni kirden arındırır, vaftiz tüm günahlardan arındırır.

2- Su, bedenin gelişmesi ve yenilenmesi için gereklidir. Vaftiz de, ruhsal gelişim açısından bir ihtiyaçtır.

3- Su yaşamın gereksinimlerini karşılar. Vaftiz ise, kurtuluş sağlar.

4- Vaftiz Mesih'in ölümünün ve gömülüşünün sembolü olarak görülür. Bu husus Pavlus'un mektuplarındaki şu sözlerine dayandırılır; *"Mesih İsa'ya vaftiz edildiğimizde, hepimizin O'nun ölümüne vaftiz edildiğimizi bilmez misiniz? Baba'nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse, biz de yeni bir yaşam sürmek üzere*

[68] Elç. 2: 38-39.
[69] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 68.
[70] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 66.
[71] Demir, a. g. e., ss. 43-44.
[72] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 69.
[73] Demir, a. g. e., ss. 37-38.

vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer O'nunkine benzer bir ölümde O'nunla birleştiysek, O'nunkine benzer bir dirilişte de O'nunla birleşeceğiz.".[74]

Vaftizin özel duası ise kilisede vaftiz sakramenti alınırken din adamı tarafından söylenen; *"Mesih'in kulu 'Falan (isim söylenir)' Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz oluyor."* şeklindeki sözlerdir. Bu husus İncil'de geçen şu ifadelere dayandırılır;[75] *"Bu nedenle, gidin bütün ulusları öğrencim yapın. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin."*.[76] Süryani Kadim Kilisesi'nde vaftiz sakramentinin uygulamasında İsa Mesih'in havarileri yetkili kıldığına, bu yetkinin havarilerin ardılları episkoposlara (patrik-metropolit), episkoposlardan papazlara geçtiğine inanılır. Bu husus yine yukarıda zikredilen İncil metinlerine dayandırılır.[77]

Vaftiz adayı vaftiz esnasında şu andı okur;

"Ben (filan); şeytanı, kuvvetini, işlerini ve ona tabi olanları inkâr eder. İsa Mesih'e, peygamberlere, elçi ve gerçek öğretmenlere ve onların ilahi talimlerine iman eder; Baba, Oğul ve Aziz Ruh'a tabi olup vaftiz olurum.". Vaftiz olan kişi yetişkin değilse; onun yerine vaftiz babası yukarıdaki andı okur.[78]

Süryani Kadim Kilisesi'nde vaftiz sakramentinin uygulanmasında vaftiz adayı ilkin yukarıdaki andı üç defa okur. Bunun ardından görevli ruhani vaftiz adayının alnını, beş duyusunu ve tüm vücudunu vaftiz için özel olarak hazırlanmış olan kutsal yağla Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla mesh eder. Daha sonra vaftiz adayı takdis edilmiş suya üç defa batırılarak vaftiz edilir.[79] Vaftizin ardından murun ile yağlanarak konfirmasyon uygulanır. Son olarak komünyonun alınmasıyla tören biter.[80]

---

[74] Rom. 6: 3-5.
[75] Demir, a. g. e., s. 45.
[76] Mat. 28: 19.
[77] Demir, a. g. e., ss. 44-45. Zorunlu hallerde İncili Şemmaslar (başdiyakos) da vaftiz yapabilirler. Fakat vaftizleri murunsuzdur, yani Yahya'nın günahtan dönme, tövbe vaftizidir. Bkz. (Demir, a. g. e., s. 45.).
[78] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 66. Ayrıca bkz. Samuel, **The Sacrament of Holy Baptizm… ,** s. 42.
[79] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 72.
[80] Sebastien De Courtois, **Süryaniler,** Ersel Topraktepe (Çev.), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014, s. 97, 98. Tüm tören için bkz. Samuel, **The Sacrament of Holy Baptizm… ,** ss. 14-45; H. J. Lawlor, "Confirmation", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 4, s. 4.

1.5.2. Konfirmasyon

Konfirmasyon, Protestan kiliseleri dışındaki Hıristiyan kiliselerde vaftiz olan kişilerin Kutsal Ruh'un inayetini alabilmesi ve bu kişilerin kiliseyle olan bağının güçlenmesi için alması gereken ikinci sakramenttir.[81] Bu sakrament, "mühürleme", ve "güçlendirme" gibi isimlerle de telaffuz edilmektedir. Süryani Kadim Kilisesi'nde konfirmasyon, "murun gizi" olarak adlandırılır. Murun kelimesi, Grekçe kökenli bir kelime olup hoş kokulu bitkilerden oluşan kutsal esans anlamına gelir. Süryanicede ise eski dönemlerde ölüleri mumyalamak için kullanılan güzel kokulu bir ağacın sakızı olan "muro" kelimesinden türemiştir.[82]

Hıristiyanlığa girişi sağlayan üç sakramentten biri olan konfirmasyon, Doğu Ortodoks kiliselerinde bebeklerin vaftizinden hemen sonra uygulanırken, Katolik kiliselerde çocukların yedi-on dört yaşları arasında uygulanmaktadır. Bu sakramentin uygulanması esnasında öne çıkan temel ritüeller; rahibin dualar okuyarak adayın başına el koyması ve önceden hazırlanan kutsal yağla adayı mesh etmesidir.[83]

Süryani Kadim Kilisesi inancında konfirmasyon; vaftiz olan kilise üyesinin inancının pekişmesini, Kutsal Ruh'un gücünü ve ihsanını kazanmasını sağlayan bir sakrament olarak görülmektedir.[84] Konfirmasyon sakramentini alan kilise üyesinin, Allah'ın manevi bir evladı ve Kutsal Ruh'un mabedi olacağına inanılmaktadır.[85]

Süryani Kadim Kilisesi'nde inanç esaslarının oluşmasında temel dayanak Kutsal Kitaptır. Bu sebepten ötürü diğer sakramentlerde olduğu gibi konfirmasyon sakramenti de anlamını Kutsal Kitap merkezli yorumlamalarda bulmaktadır.

Süryani Kadim Kilisesi inancına göre konfirmasyon sakramentinin işaretlerini Eski ve Yeni Ahit'te görmek mümkündür. Süryani Kilise atalarından Barsalibi Eski Ahit'te konfirmasyon sakramentine işaret eden bazı belirtilerin bulunduğunu şu pasajlara dayandırır;[86] *"Sen kendine başlıca kokulu baharat, beş yüz şekel seyyal mür*

[81] P. Turner, "Confirmation", **NCE**, Vol. 4, Gale, USA 2003, s. 84. Ayrıca bkz. Herbert Thurston, "Confirmation (Roman Catholic)", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 4, s. 8.
[82] David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisenin Kutsal Sırları-2 Murun", **İdem**, S. 14, (Haziran 2007), s. 48.
[83] Aydın, "Hıristiyanlık", ss. 98-99.
[84] Demir, a. g. e., s. 47.
[85] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 72.
[86] Demir, a. g. e., ss. 48-49.

ve onun yarısı iki yüz elli şekel hoş kokulu kamış ve makdis şekeline göre beş yüz şekel hıyarşenber… vs. al."[87] ve *"Bu nesillerinizce bana kutsal mesh yağı olacak. İnsan bedeni üzerine dökülmeyecek ve onun tertibine göre onun gibisini yapmayacaksınız; o kutsaldır. Onun gibisini tertip eden, yahut yabancı üzerine ondan koyan adam kavminden atılacaktır."*.[88]

Konfirmasyon sakramenti Yeni Ahit'te ise, İsa Mesih'in Vaftizci Yahya tarafından Şeria Irmağı'nda vaftiz edildikten sonra üzerine Kutsal Ruh'un inmesini anlatan ifadelere dayandırılmaktadır.[89] Buna göre; *"Tam sudan çıkarken, göklerin yarıldığını ve Ruh'un güvercin gibi üzerine indiğini gördü. Göklerden 'Sen benim sevgili Oğlum'sun, senden hoşnudum' diyen bir ses duyuldu."*[90] cümlelerinde Kutsal Ruh'un İsa Mesih'in vaftizinden sonra üzerine inmesi hadisesinin, Kutsal Ruh'u alma işleminin yapılmasını gerekli kıldığına inanılmaktadır. Bu işlem konfirmasyon sakramentinin alınması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Konfirmasyon sakramentini alan kilise üyesinin, Mesih'in üzerine güvercin gibi inen Kutsal Ruh'un mührünü aldığına inanılmaktadır.

Konfirmasyon sakramenti, vaftiz yoluyla kiliseye üye olmaya hak kazanan kişiye vaftizden hemen sonra verilir. Bu yönüyle vaftizin tamamlayıcı sakramenti olarak görülmektedir.[91] Ancak diğer altı sakrament gibi konfirmasyon sakramenti de diğer sakramentlerle anlamsal bir bağ teşkil etmekle birlikte kendi içinde de bir bütünlük barındırmaktadır. Bu bütünlüğün konfirmasyon sakramentini kendine özgü bir sakrament hüviyetine büründürdüğüne inanılır. Bu doğrultuda Kutsal Kitap'ta yer alan şu ifadeler bu inancın dayanağı olarak gösterilmektedir;[92] *"Yeruşalim'deki elçiler, Samiriye halkının, Tanrı'nın sözünü benimsediğini duyunca Petrus'la Yuhanna'yı onlara gönderdiler. Petrus'la Yuhanna oraya varınca, Samiriyeli imanlıların Kutsal Ruh'u almaları için dua ettiler. Çünkü Ruh daha hiçbirinin üzerine inmemişti. Rab İsa'nın adıyla vaftiz olmuşlardı, o kadar. Petrus'la Yuhanna Onların*

[87] Çık. 30: 23-27.
[88] Çık. 30: 31-33.
[89] Demir, a. g. e., s. 49.
[90] Mar. 1: 10-11. Ayrıca bkz. Mat. 3: 16-17, Luk. 3: 21-22.
[91] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 70.
[92] Demir, a. g. e., ss. 49-50.

üzerine ellerini koyunca, onlar da Kutsal Ruh'u aldılar.''[93]; *"Apollos Korint'teyken Pavlus, iç bölgelerden geçerek Efes'e geldi. Orada bazı öğrencileri bularak onlara, 'İman ettiğiniz zaman Kutsal Ruh'u aldınız mı?' diye sordu.'Kutsal Ruh'un varlığından haberimiz yok ki!' dediler.'Öyleyse neye dayanarak vaftiz oldunuz?' diye sordu.'Yahya'nın öğretisine dayanarak vaftiz olduk' dediler. Pavlus, 'Yahya'nın yaptığı vaftiz, tövbeyle ilgili bir vaftizdi' dedi. Halka, kendisinden sonra gelecek Olan'a, yani İsa'ya inanmalarını söyledi. Onlar bunu duyunca, Rab İsa'nın adıyla vaftiz oldular. Pavlus ellerini onların üzerine koyunca Kutsal Ruh üzerlerine indi ve bilmedikleri dillerle konuşup peygamberlik etmeye başladılar*.".[94]

Konfirmasyon sakramentinin maddesi kutsal murun yağıdır. Murun yağı; zeytinyağı, pelesenk ve çeşitli baharatların bileşiminden elde edilir. Süryani Kadim Kilisesi'nde kullanılan murun yağı, yılda bir kez (her yıl Fısıh Bayramı'nın perşembeyi cumaya bağlayan gününde) patrik başkanlığında toplanan kilisenin ruhani reisleri tarafından özel bir ayinle takdis edilir. Takdis edilen yağdan ihtiyaca göre kiliselere dağıtılır.[95]

Konfirmasyon sakramentinin özel duası ise şudur: *"Mesih'in hoş kokusu, inancın gerçek mührü ve Kutsal Ruh mevhibelerinin tamamlayıcısı, kutsal murunla Mesih'in kulu "falan (isim söylenir)", sonsuz yaşam için, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına, murunun kutsal ve Tanrısal mührüyle mesholunuyor."*.[96]

Süryani Kadim Kilisesi'nde konfirmasyon sakramentini uygulama yetkisi (hizmetçi) kilise hiyerarşisinde diyakonun üstünde yer alan ruhban sınıfına mensup din adamlarına aittir.[97] Konfirmasyon sakramentinin uygulaması vaftizden hemen sonra vaftiz edilen kişinin vücuduna uzlaşma, aydınlanma ve Kutsal Ruh'un kutsamasını simgeleyen kutsal murun yağının sürülmesi şeklinde olur.[98] Kilise

[93] Elç. 8: 14-17.
[94] Elç. 19: 1-6.
[95] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 70.
[96] Demir, a. g. e., s. 52.
[97] Demir, a. g. e., s. 52.
[98] De Courtois, a. g. e., s. 97.

geleneklerine göre kilise üyeleri bu sakramenti ömrü boyunca sadece bir kere alabilir.[99]

1.5.3. Evharistiya

Grekçe "eucharistia"[100] kelimesiyle ifade edilen evharistiya, Tanrıya şükür etme işi anlamına gelir.[101] İsa Mesih'in çarmıha gerilmeden önce havarileriyle yediği son akşam yemeği anısına icra edilen bu sakrament, tüm Katolik, Ortodoks ve Protestan Hıristiyanlarca kabul edilmektedir. "Hıristiyan yaşamının zirvesi" olarak da ifade edilen evharistiya, Hıristiyanlar tarafından en önemli sakrament olarak görülmektedir. Evharistiya ayini sırasında ayine iştirak edenler, rahip tarafından hazırlanıp sunulan ekmek ve şarabı aldıklarında ekmeğin İsa Mesih'in bedenine, şarabın ise kanına dönüştüğüne, dolayısıyla bunları yiyip içenlerin de İsa ile bütünleşip "kilisede tek beden" olduklarına inanırlar.[102] Süryani Kadim Kilisesi'ne göre evharistiya sakramenti çalışmanın konusunu oluşturduğundan sonraki bölümlerde bu konuya geniş bir biçimde yer verilecektir.

1.5.4. Tövbe

Tövbe, insanın Tanrı veya insana karşı işlemiş olduğu suçlardan ötürü pişmanlık duyması ve af dilemesi anlamına gelir.[103] Hıristiyan inancına göre asli günahtan ötürü doğuştan günahkâr olan kişinin bu günahı, kişinin vaftiz olmasıyla, yani kiliseye girmesiyle affolunur/silinir.[104] Ancak, günah işleme kapasitesine ve özelliklerine sahip insanın[105] sonradan işlediği günahlarından arınması için tövbe etmesi gerekir. Kilisedeki tövbe merasimi esnasında kişi işlediği günahlardan ötürü

---

[99] David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisenin Kutsal Sırları-2 Murun", s. 48.

[100] C. Bernas, "Eucharist (Biblical Data)", **NCE**, Gale, USA 2003, Vol. 5, s. 410. Ayrıca bkz. Ali Erbaş, **Hıristiyanlıkta İbadet**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2013, s. 160.

[101] Ahmet Hikmet Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları", **AÜİFD**, c. 39, S. 1, Ankara 1999, s. 440.

[102] Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, İsam yay., İstanbul 2008, s. 143-144. Ayrıca bkz. John F. Baldovin, "Eucharist: The Many-Faceted Jewel", **C21 Resources**, 2011, https://www.bc.edu/content/dam/files/top/church21/pdf/C21ResourceSUMMER110817web.pdf (29/09/2015), s. 3.

[103] E. F. Latko, "Confession, Auricular", **NCE**, Gale, USA 2003, Vol. 4, s. 75. Ayrıca bkz. Mehmet Katar, **Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslâmda Tövbe,** Andaç Yayınları, Ankara 2003, s. 83.

[104] Moran Mor İğnatiyos I. Zekka Ayvaz, **Patrikten Mesajlar,** Zeki Demir (Çev.), Zafer Matb., İstanbul 1997, s. 85.

[105] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 205.

pişmanlığını dile getirip rahibe günah itirafında bulunur. Sakramental bir anlam ifade eden bu merasimde, rahip günah itirafında bulunan kişinin günahlarının Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına bağışlandığını belirtir.[106]

Süryani Kadim Kilisesi'nde yedi sakramentten biri olarak kabul edilen tövbe, Süryanicede "tyobutho" kelimesi ile ifade edilir. Tövbe; günahkâr kişinin günahlarının bağışlanması için İsa Mesih tarafından yetkili kılınan yasal ruhaninin huzurunda günahlarını itiraf etmesi suretiyle, günahtan Tanrı'ya dönmesini ve O'nun yüceliğiyle uzlaşmasını sağlayan bir sakramenttir.[107] Tövbe eden kişinin pişmanlık duyarak hatasından döndüğüne, ruhsal olarak yenilendiğine ve günahlarından arındığına inanılmaktadır.[108]

Kutsal Kitap'ta tövbe sakramentinin işaretlerine gelince, Eski Ahit'te; *"Rab Tanrı'ma dua edip günahlarımızı itiraf ettim*."[109] ve *"Oldukları yerde durup günün dörtte biri boyunca Tanrıları Rab'bin Yasa Kitabı'nı okudular. Günün öbür dörtte birindeyse günahlarını itiraf ederek Tanrıları Rab'be tapındılar."*[110] cümlelerinde tövbe sakramentinin işaretlerine rastlanmaktadır. Ancak bu ifadelerde tövbenin itiraf boyutunun daha ön planda olduğu söylenebilir.

Yeni Ahit metinlerinde ise tövbenin ritüele dönüşecek anlamlar kazandığı ve bu ritüelde insanın sembolik anlamda Tanrı'yı temsil eden bir konumda durduğu görülmektedir.[111] *"Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak."*[112] ve *"...Ama tövbe etmezseniz, hepiniz böyle mahvolacaksınız."*[113]

---

[106] Gündüz, **Hıristiyanlık,** ss. 146-147.
[107] Demir, a. g. e., s. 56.
[108] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 75. Ayrıca bkz. David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisenin Kutsal Sırları-4 Tövbe ve İtiraf", **İdem**, S. 16, (Mayıs 2008), s. 52.
[109] Dan. 9: 4.
[110] Neh. 9: 3. Ayrıca bkz, Eyü. 42: 6; Yşa. 1: 27; Yar. 41: 9; Mez. 32: 5; 38: 18; Say. 5: 7; Neh. 1: 6.
[111] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 208.
[112] Mat. 16: 18-19.
[113] Luk. 13: 5.

cümlelerinde İsa Mesih'in insanları günahlarından tövbe etmeye çağırdığı ve günahları bağışlama yetkisini havarilerine verdiği görülmektedir.

Tövbe sakramentinin günahları silme işlevinin oluşu, bu sakramenti vaftiz ile doğrudan ilişkili kılmaktadır. Vaftiz sakramenti, kişinin hem doğuştan sahip olduğu asli günahı hem de işlemiş olduğu bireysel günahları siler. Ancak kişi vaftizden sonra da günah işlemeye devam eder. Vaftizden sonra işlenen bu günahlar ise tövbe sakramenti vasıtasıyla silinir.[114]

Süryani Kadim Kilisesi'nde tövbe, içsel (gizli) ve dışsal (açık) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel tövbe, kişinin işlediği günahlardan ötürü özgür iradesiyle pişmanlık duyarak Tanrı'ya dönmesi anlamına gelir. İçsel tövbe olmaksızın dışsal tövbenin bir yararı yoktur. Dışsal tövbe ise, kişinin pişmanlığını din adamı önünde ifade ederek tövbe etmesidir.[115]

Süryani Kadim Kilisesi'nde tövbe sakramentinin maddesi, somut nesnelerin olduğu diğer sakramentlerin maddelerinden farklıdır. Tövbe sakramentinde tövbe eden kişinin yaptığı işler yani duyduğu pişmanlık ve yaptığı itiraf bu sakramentin maddesi olarak kabul edilmektedir.[116] Tövbe sakramentinin duası, tövbe eden kişinin itirafını dinledikten sonra ruhaninin okuduğu şu sözlerdir; *"Rab Allah sana merhamet eylesin, seni sonsuz yaşama yönlendirsin. İsa Mesih'in aziz elçilerine teslim ettiği ve onların da zayıflığıma gelene kadar ardıllarına teslim ettiği ruhanilik (kehnutluk) gücünün yetkisiyle pişmanlık duyup itiraf ettiğin tüm günahlarından ve unuttuğun her şeyden seni çözüyorum. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla kutsanmanı ve bağışlanmanı istiyorum. Âmin."*.[117]

Tövbe sakramentinin hizmetçisi ise bu sakramenti vermeye yetkili din adamıdır. Din adamı sır olarak işittiği itirafı başkasına açamaz, açtığı takdirde sinod tarafından yargılanır ve gerekli görüldüğü takdirde ruhanilik görevinden alınır.[118] Bu hususta M. S. 1156 yılında Deyru'lzaferan Manastırında toplanan konsilin 4.

[114] Ayvaz a. g. e., s. 86. Ayrıca bkz. Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 209.
[115] Demir, a. g. e., ss. 57-58.
[116] Demir, a. g. e., ss. 59-60.
[117] Demir a. g. e., s. 60.
[118] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** ss. 76-77.

maddesinde şöyle denmektedir; *"İtiraf sırdır; bu sırrı açan kâhin, ister patrik, ister episkopos, ister papaz olsun, Kutsal Üçlük tarafından mel'un; kehnut rütbesinden sakıt ve kiliseden kovulmuş olsun."*. Aynı konsilin 5. maddesinde ise, itiraf esnasında hediye alınması yasaklanmıştır.[119]

Süryani Kadim Kilisesi'nde tövbe ve günah itirafı esnasında uyulması gereken hususlar şöyle sıralanır;

1- İtiraf edecek olan kişi kâhinin huzurunda alçak gönüllülükle ve içten bir üzüntüyle başını eğip tövbeye yanaşmalı ve dua etmelidir.

2- Günahkâr kişi saklı bir şey kalmaksızın tüm günahlarını ayrıntılarıyla itiraf etmelidir. Bu itiraf açık ve belirgin bir şekilde olmalıdır.

3- Tövbe edecek kişi, günahlarına bir neden gösterme (bahane üretme) yoluna gitmemelidir.[120]

Tövbe sakramentinin uygulaması şöyledir: Günahkâr kişi işlediği günahı kâhine itiraf eder. Kâhin işlenen günaha göre maddi ve manevi ceza verir. Fakirlere, kiliseye, hastane ve yardım kuruluşları gibi yerlere yardım ile maddi ceza ödenir. Manevi ceza ise kişinin namaz ve oruç gibi ibadetlerle ödeyeceği cezadır. İtiraf ve ceza aşaması bittikten sonra kişi kati tövbesini yapar.[121] Tövbe eden kişi en son olarak kurban ekmeğinden (komünyon) alır. Bu ekmek son evharistiya ayininde kutsanan ve kâhin tarafından acil ihtiyaç durumları için saklanan kurban ekmeğidir.

Tövbe etmeye niyetlenmiş kişi için okunabilecek bir dua şu şekildedir; *"Her şeye gücü yeten Peder Allah, bize merhamet eyle. Sana süphan ve tebrikler sunarız. Sana secde kılarız, yalvarırız, bize acı ey merhamet denizi İsa Mesih. Başka suçluları bağışladığın gibi beni de bağışla ve iyiliklerini benden esirgeme ya Rab. Âmin."*.[122]

---

[119] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 74.
[120] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** ss. 73-74.
[121] Aziz Günel, **Türk Süryanileri Tarihi**, Oya Matbaası, Diyarbakır 1970, s. 319.
[122] Patrik Efram I. Barsavm, **Ruhsal Hazine Dua Kitabı**, Hori Episkopos Samuel Akdemir (Çev.), Ar Matbaacılık, İstanbul 1989, s. 134.

Günah itirafından önce şu dua okunur; *"Tanrım, günahkârların ölümünden hoşlanmazsın. Ancak tövbe edip yaşamasını istersin. Şu anda itiraf ederim ki, yerden göğe kadar sana karşı suç işledim. Büyük iyiliklerini inkâr ettim. Bu nedenle evlatlık vasfımı kaybettim. Bundan böyle sana evlat olmaya asla layık değilim. Ne olur beni affedip kölelerinden kabul et. Ya Rab, günahlarımdan beni arındır, hatalarımı önemseme ve suçlarımı yüzüme vurma. Ya Rab, merhametlisin, beni huzurundan kovma ve öfke ile azarlama. Ancak, yalvarışlarımı duy. Pişmanlık gözyaşlarımı kabul et ve onlarla lekelerimi sil. Yaptıklarıma çok üzgünüm, bütün kalbimle sana tövbe ediyorum. Küstüğüm kötü işlere bir daha dönmemek üzere kararlıyım. Yalvarırım itirafımı kabul et ve beni kutsa. Zira sana hor görünmektense, ölümü tercih ederim. Âmin."*.[123]

Günahkâr kişinin okuyacağı itiraf sureti şu şekildedir; *"Her şeye kadir Peder Allah'ı, Biricik Oğlu Rabbimiz İsa Mesih'i ve Kutsal Ruhu'nu, daima bakire kalan Meryem Ana'yı, melekleri, peygamberleri, elçileri, müjdecileri, Nikiya, Konstantiniya ve Efes'te toplanan üç kutsal konsilin inancını, sana verilen onurlu kâhinlik bağlama ve çözme yetkisini ikrar ediyorum. İç ve dış duyularımla, düşünce, söz ve eylemle günah işlediğimi itiraf ediyorum. Günahım çok büyüktür, yaptıklarıma bütünüyle pişmanım. Bir daha asla günah işlememeye kesin karar veriyorum. Ölümü kabul eder, günahı kabul etmem. Kutsal yetki ile beni günahlarımın bağlarından çöz ki, bağışlama lütfuna layık olayım."*.[124]

Tövbe sakramenti bir defadan fazla alınabilir. Bu nedenle tövbe eden kişi yeniden günah işlerse rahibe günah ikrarında bulunarak Allah'tan af dilemelidir.[125]

1.5.5. Rahip Takdisi

Katolik, Ortodoks ve Doğu Kiliseleri'nde sakramental anlam ifade eden ayinlerden birisi de rahip/ruhban takdisidir. Kilise hiyerarşisi içerisinde yer alacak din adamları, bu görevlerine rahip takdisi sakramentini vermeye yetkili bir ruhban

[123] Barsavm, a. g. e., s. 135.
[124] İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği, **Kutsal Ayin Esnasında Söylenen Bazı Dua ve İlahiler**, Yayın Evi Yok, İstanbul 2012, ss. 73-74.
[125] Sara Tanoğlu ve İshak Tanoğlu (Ed.), **Doğu'nun Işığı Abu'l Faraç,** Anadolu Ofset, İstanbul 2010, s. 197.

tarafından dini törenler eşliğinde kutsanmak suretiyle atanırlar.[126] Bu sakramenti alan kişi hayatını Hıristiyan topluluğuna, dolayısıyla tüm insanlığa hasretmeyi vaat eder.[127] Kilise hiyerarşisi içerisinde rahip takdisinin hitap ettiği üç rütbe vardır. Bunlar sırasıyla (alttan üste); diyakon, papaz ve piskopostur. Papa, Patrik, Başpiskopos, Arşimandrit, Monsenyör gibi tüm diğer ünvanlar kilisede toplulukla ilgili özel görevlere işaret eder, ancak sakramental bir anlam taşımaz.[128]

Süryani Kadim Kilisesi'nde rahip takdisi sakramenti "kehnutluk gizi" olarak ifade edilir. Kehnut, Süryanice bir kelime olup verimli anlamına gelmektedir.[129] Kehnutluk, Süryani Kadim Kilisesi'nde ruhanilik mertebesine karşılık gelmektedir. Ruhanilik mertebesine erişmiş kişilere "kâhin" ya da Süryanicede zengin anlamına gelen "kohno" denmektedir. Kohno sözcüğünün kullanılması, kehnutluk mertebesine erişenlerin Tanrı tarafından ruhsal hediyelerle ödüllendirildiği inancıyla ilişkilidir.[130]

Süryani Kadim Kilisesi'nde ruhani sınıf, Tanrı tarafından seçilen kutsal bir sınıf olarak görülmektedir. Bu sınıfa dâhil olmak için gerekli olan ilk şart vaftiz edilen bir erkek olmaktır.[131] Bunun dışında bu sınıfa girmek isteyenlerin bütün varlığıyla kendini Tanrı'ya vakfetmesi, bilgili anlayışlı, misafirperver ve öğretmeye kabiliyetli olması şart olarak görülmektedir.[132]

Süryani Kadim Kilisesi'nde kehnutluğun üç aşamalı bir tarihsel gelişim seyrinin olduğuna inanılmaktadır. Buna göre; Birinci aşama, ilk insan Âdem'le başlamaktadır. Eski Ahit metinlerine dayanan bu dönemde; Allah Âdem'i yaratmış ve ona Kâhinlik, Peygamberlik ve Krallık görevlerini vermiştir. Kehnutluk gizi vekillik yoluyla babadan oğula geçmiştir. Bu vekâlet, Eski Ahit metinlerinde isimleri geçen Nuh'a, İbrahim'e, Eyüp'e, Melkidesek'e, İshak'a ve onun oğlu olan Yakup'a kadar devam etmiştir. Bu döneme "Doğal Kehnutluk Dönemi" denmektedir. "Yasal

---

[126] Gündüz, **Hıristiyanlık,** s. 148.
[127] Thomas Michel, **Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş,** Sak Ofset, Ankara 2012, s. 91.
[128] Michel, a. g. e., s. 92.
[129] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 79.
[130] Gabriyel Akyüz, **Tüm Yönleriyle Süryaniler**, Anadolu Ofset, Mardin 2005, s. 227.
[131] Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde kadınların vaftiz edilmesinde yardımcılık yapan kadın diyakonlar sınıfının olduğu bilinmektedir. Ancak bu uygulama Süryani Kadim Kilisesi'nde çocuk vaftizinin kabul edilmesinden sonra ortadan kaldırılmıştır. Bkz. (Aziz S. Atiya, **Doğu Hıristiyanlığı Tarihi,** Nurettin Hiçyılmaz (Çev.), Doz Yayınları, İstanbul 2005, s. 249.).
[132] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 80.

Kehnutluk Dönemi" adı verilen ikinci aşama, Musa ile başlayıp, Kâhin Zekeriya ve onun oğlu Vaftizci Yahya'ya kadar sürmektedir.

Üçüncü aşama ise, İsa Mesih'le başlayan "Mesihsel Kehnutluk Dönemi" dir. İsa Mesih bu dönemin ilk baş kâhini olup insanlığın kurtuluşu için kendini kurban etmiştir. Mesih, kâhinlik görevini elçi diye adlandırdığı on iki kişiye vermiştir. Elçiler de bu görevi Hıristiyanlığın yayılıp gelişmesine paralel olarak kendilerinden sonra gelenleri tayin ve takdis etme yoluyla vermiştir. Bu usul günümüze kadar gelerek varlığını korumuştur.[133]

Süryani Kadim Kilisesi'nde Mesihsel Kehnutluk üç rütbeye ayrılmaktadır. Bu üç rütbe sırasıyla diyakosluk (Şemmaslık), papazlık ve piskoposluktur. Bu rütbeler de kendi içinde hiyerarşik bir sınıflandırma barındırır.[134]

a-) Piskoposluk: Kilisedeki en üst rütbedir. Piskopos kelimesi Grekçe bir sözcük olup, "gözetmen" anlamına gelmektedir.[135] Kutsal Kitap'ta beş kez geçen bu kelime genellikle olgun ve ihtiyar anlamında kullanılır.[136] Piskoposluk rütbesine erişmenin ilk şartı rahip olmaktır.[137] Piskoposluk kendi içinde üç dereceye ayrılır. Bunlar sırasıyla; Patrik, Mafiryan (Katolikos) ve Metropolittir.

Patrik: Grekçe "patriarkhia" sözcüğünden türetilen patrik, bir topluluğun en yaşlı üyesi ya da bir topluluğun başı anlamına gelir.[138] Patrik, kilise geleneğinde ise episkopos ve metropolitlerin başı olarak görülmektedir.[139] Patriklik ünvanı 325 İznik Konsili'nde Antakya, Roma, İskenderiye ve Kudüs kiliselerinin önderlerine verilmeye başlanmıştır.[140] 381'de toplanan İstanbul Konsili'nde ise İstanbul Kilisesi patriklik

---

[133] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** ss. 78-79. Ayrıca bkz. Akyüz, **Tüm Yönleriyle Süryaniler,** ss. 229-231.
[134] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** ss. 79-80. Ayrıca bkz. Albayrak, a. g. m., s. 148.
[135] J. J. O'Rourke, "Bishop (İn The Bible)", **NCE**, Vol. 2, Gale, USA 2003, s. 410. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., s. 72.
[136] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 79. Ayrıca bkz. O'Rourke, a. g. md., s. 410.
[137] Gökhan Sarı, **Ermeni Meselesi Işığında Süryaniler,** Barış Kitabevi, Ankara 2013, s. 74.
[138] http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=patrick&searchmode=none (29/09/2015). Ayrıca bkz. Levent Öztürk, **İslam Toplumunda Hıristiyanlar,** Ensar Neşriyat, İstanbul 2012, s. 84.
[139] Demir, a. g. e., s. 78.
[140] http://sor.cua.edu/History/index.html (29/09/2015). Ayrıca bkz. Canan Seyfeli, **İstanbul Ermeni Patrikliği,** Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005, ss. 8-9.

statüsüne kavuşturulmuştur.[141] Süryani Kadim Kilisesi genel hükümlerine göre patrik makamında oturan kişi dünyadaki bütün Süryani Ortodoksların genel başkanı ve ruhani babasıdır.[142] Patrik seçimleri, mevcut bulunan metropolitler arasında yapılmaktadır. Süryani Kadim Kilisesi'nde patriklik makamı boşalınca, mevcut metropolitlerden oluşan "Kutsal Sinod" adı verilen kurul toplanır ve metropolitler kendi aralarında birisini patrik olarak seçer.[143]

Süryani Kadim Kilisesi'nde ilk patrik elçi Petrus, ikinci patrik Efudyos (67-79), üçüncü patrik ise Ignatius (79-107)'tur.[144] Kilisenin günümüzdeki patriği ise Mor İğnatius Aphrem Karim'dir.[145] Süryani Kadim Kilisesi'nde patriklerin isimlerinin başına üçüncü patrik Ignatius'un anısına "İğnatius" lakabının eklenmesi adettir. Bu adet 1293 yılında patrik Yusuf Bar Vahip ile başlamıştır. Aynı şekilde patriklerin isimlerinin başına saygıdeğer ve aziz anlamlarına gelen "Moran" ve "Mor" sıfatları eklenir.[146]

Tarihsel ve inançsal olarak Antakya patrikliğinin devamı olan Süryani Kadim Kilisesi'nin patriklik merkezi tarihsel süreç içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı değişik bölgelere taşınmıştır. Bu süreçte patriklik merkezine Antakya'dan sonra Türkiye sınırları içinde bulunan Malatya (969-1058), Diyarbakır (1058-1293) ve Mardin (1058-1932) XX. yüzyıla kadar ev sahipliği yapmıştır. 1932 yılında Suriye'nin Humus kentine taşınan bu merkez 1959'da Suriye'nin başkenti Şam'a taşınmıştır. Patriklik merkezi hala Şam'da bulunmaktadır.[147]

---

[141] Turhan Kaçar, **Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009, s. 122. Ayrıca bkz. Bekir Zakir Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık,** İnsan Yayınları, İstanbul 2009, s. 51.

[142] David Akgüç ve Ümit Koç, "Kâhinlik Rütbeleri (2)", **İdem**, S. 7-8, (Kasım 2004), s. 40. Ayrıca bkz. Sarı, a. g. e., s. 75.

[143] Mehmet Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** Kent Yayınları, İstanbul 2006, s. 91. Ayrıca bkz. Atiya, a. g. e., s. 246.

[144] Çelik, a. g. e., s. 53.

[145] http://www.adiyamanmetropolitligi.org/default.asp?Sayfa=Patrik (29/09/2015).

[146] Gabriyel Akyüz, **Deyrulzafaran Manastırı'nın Tarihi,** Yayın Evi Yok, Mardin 1997, s. 36. Ayrıca bkz. Atiya, a. g. e., s. 246; Naum Faik, **Beth-Nahrin: Naum Faik'in Beth-Nahrin Dergisi'nde Yayınlanan Yazıları,** H. Gabriyel Akyüz (Çev.), Atalay Matbaacılık, Ankara 2011, s. 97; A. J. Maclean, "Syrian Christians", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 12, s. 173.

[147] http://sor.cua.edu/History/index.html (29/09/2015). Ayrıca bkz. Erol Sever, **Asur Tarihi,** Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, s. 175; Fazıl Hüsnü Erdem ve Mazhar Bağlı, "Modernleşme Ve Ulus-Devlet Olgusu Kıskacında Azınlıklar Sorunu: Süryaniler", **Süryaniler ve Süryanilik III,** Orient Yayınları, Ankara 2005, s. 152; Ronald G. Roberson, "Syriac Orthodox Church of Antioch", **Encyclopedia of Religion,** Thomson Gale, USA 2005, Vol. 13, s. 8940.

Mafiryanlık (Katolikosluk, Catliklik): Mafiryanlık, Kilise hiyerarşisi içinde Patriğin bir astı, metropolitin bir üstüdür.[148] Mafiryanlık VI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Mafiryan, Süryanilerin yaşadığı Aşağı Mezopotamya, İran ve daha ötesindeki ülkelerde patriğin bütün yetkilerine sahiptir.[149] Mafiryan, patrik tarafından takdis edilerek atanır ve "Baselios" unvanını kullanır.[150] Papaz ve piskopos tayin yetkisi vardır.[151] Günümüzde Mafiryanlık uygulaması sadece Hindistan'da mevcuttur.[152]

Metropolit: Metropolit, episkoposların başı anlamında Grekçe kökenli bir kelimedir. İdari bir kavram olarak kullanılan metropolitlik genellikle birkaç piskoposluğu içine alan idari bölgeleri ifade eder. Metropolitlik bölgelerine "Abraşiye" de denmektedir. Bu kelime büyükşehir episkoposu anlamına gelir.[153]

Metropolit, hazır bulunduğu tüm ruhani hizmetlere başkanlık eder.[154] Metropolit olmaya aday rahipler patrik tarafından tayin ve takdis edilirler.[155] Günümüzde, Süryani patriklik merkezine bağlı 27 adet metropolitlik merkezi bulunmaktadır. Metropolitler kutsama ayininden sonra piskoposluk bölgelerine göre çeşitli Grekçe unvanlar kullanırlar. Bunlardan birkaçı şöyledir: Antakya piskoposları "İgnatiyos", Urfa piskoposları "Severiyos", Diyarbakır (Amid) piskoposları "Timoteos", Mardin piskoposları "Atanasiyos" ve "Filüksinos", Musul piskoposları "Baseliyos", Kudüs piskoposları "Grigoryos", Halep piskoposları "Diyonosiyos" unvanlarını alırken, "Julios", "Kurillos", "Nikolaus", "Malatios", "Silvanos", "Dioskoros", "Ostatheos", "Theofilos", "Justinos", "Klemis", "Titos", "İvennis Yulios" gibi unvanlar da mevcuttur.[156]

Yeni atanan Metropolitlere yönetme, öğretme ve kutsallaştırma yetkisi verilir. El koyma ve kutsama sözleriyle kutsal ruh verilmiş olur. Bu unvan ile efendi çoban olan Mesih'in yerini alarak onun görevini üstlenmiş olur. Metropolit yerel ve genel

[148] Demir, a. g. e., s. 78
[149] Sarı, a. g. e., s. 77.
[150] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 90.
[151] Gregory Abû'l-Farac, **Abû'l-Farac Tarihi,** c. 1, Ömer Riza Doğrul (Çev.), TTK, Ankara 1999, s. 17. Ayrıca bkz. Atiya, a. g. e., s. 248.
[152] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 90.
[153] Barsavm, **Saçılmış İnciler,** s. 499. Ayrıca bkz. Sarı, a. g. e., s. 78.
[154] Nihat Durak, **Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet,** Rağbet Yay., s. 274.
[155] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 81.
[156] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 91.

kilise misyonundan da sorumludur. Metropolit, ataması sırasında Patrik Kuryakos (793-817) tarafından konulan yasayı, iman yasasını ikrar ederek, kilise öğreticilerine itaat edip heretikleri ret edeceğini, Antakya patriğine saygı gösterip itaat edeceğini açıkça beyan eder. Ayrıca Patrik tarafından yeni atanan Metropolite *"sustastikun"* denilen bir ahitname verir. Bu belge yeni Metropolite piskoposluk yetkisi vererek, görevlendirildiği Abraşiye üzerindeki yetkilerini belirtir. Ayrıca yapması gerekenleri sıralar ve kendisine bağlanan cemaatin kendisine saygı duymaları ve buyruklarına itaat etmeleri gerektiğini belirtir.[157]

b-) Papazlık: Papaz, Süryanicede ihtiyar anlamına gelen "kaşişutho" veya "kaşişo" sözcükleriyle ifade edilir.[158] Süryani Kadim Kilisesi'nde papazlık, sakramental kabul edilen kilise rütbeleri içinde episkoposluğun bir astı, diyakosluğun bir üst mertebesinde yer alır. Kilisede papazlık rütbesinde bulunan din adamları evli olabilir. Ancak evli papazlar bir üst rütbeye erişemezler.[159] Ayrıca papazlık sınıfında başpapaz anlamında kullanılan horepiskopos rütbesi vardır. Horepiskopos, Metropolit yardımcısı görevini yürütebilir. Bunun yanı sıra gerektiğinde patrik ve metropolit vekilliği de yapabilir.[160]

Papaz olmak için öncelikle diyakosluk rütbesinde olmak gereklidir. Diyakosluk sürecinden geçen rahip adayı, uzunca bir süre manastır eğitimine tabi tutulur. Adayın kâhinlik atamasına karar verilmesiyle atama (resamet) töreni için hazırlıklar başlar. Resamet töreninin yapılacağı zaman ve yer konusunda cemaat bilgilendirilir. Rahip adayı, tören öncesinde dış dünya ile irtibatını koparark törene hazırlanır. Bu süreçte kırk gün oruç tutar. Törenin Pazar günü yapılması zorunludur. Metropolitin hazır bulunduğu ve yönettiği, rahip adayının yakınlarının ve cemaatin katılımıyla icra edilen evharistiya ayininin sonlarına gelindiğinde resamet törenine başlanır. Tören başlangıcında Eski ve Yeni Ahit'ten pasajlar okunur. Diyakosların

[157] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 91. Ayrıca bkz. Barsavm, **Saçılmış İnciler,** s. 99.
[158] Demir, a. g. e., s. 79. Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryanile**r, s. 80.
[159] Akyüz, **Tüm Yönleriyle Süryaniler,** s. 232.
[160] Akdemir, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler,** s. 80. Ayrıca bkz. David Akgüç ve Ümit Koç, "Kâhinlik Rütbeleri (1)", **İdem**, S. 6, (Mart 2004), s. 28; A. J. Maclean, a. g. m., s. 173.

başladıkları "Kam Şafir" ilahisine kâhin olan diğer ruhbanlar devam ederek takdis ayinine başlanır.[161]

Ataması yapılacak olan rahip, kutsal ve evrensel kilisenin öğretmen ve önde gelen babalarının izinde yürüyeceğini, Antakya Patriği ve Abraşiye metropolitine itaat edeceğini beyan edip, yanlış öğretiler ve sapkın düşünceleri ret eder. Ayin sırasında, mihrabın önünde yer alan rahip adayı, diyakosluk rütbesini gösteren giysileriyle, mihrabın sol tarafında, iskemlede oturmakta olan metropolitin önüne gelir. Sağ dizi yere değecek şekilde çömelir. Sağ diz kapağı yerde, ayak bileği bükülü iken, sol ayağından destekli bir vaziyette bulunur. Bu sırada mihrabın içinde ve dışında bulunan diğer din adamları sesli olarak dualar ve ilahileri terennüm ederler.[162]

Metropolit saç kesimi için rahip adayını mihrabın içine davet ederken: *"Sevgili kardeşim, İsa Mesih'in bize öğrettiklerini almak için seni çağırıyorum"* der. Rahip adayı ise: *"Ben kendimi, kendi isteğimle Allah'a adıyorum, senin aracılığınla adıyorum"* der. Metropolit, rahip adayının ön, arka, sol ve sağ taraflarından birer tutam saç keser. Metropolitin önünde diz çökmüş vaziyette bulunan rahip adayı, metropolit tarafından kendisine uzatılan, daha önceden hazırlanmış bulunan metnin ilgili yerine kalemle haç işareti çizer. Bunu takiben, metropolit ayağa kalkarak, elindeki haçı, rahibin başı üzerinde tutacak şekilde dualar okur.[163]

Diz çökmüş vaziyette bulunan rahip adayı, ayağa kalkarak, belden bükülü vaziyette, metropolitin önündeki duruşuna devam eder. Metropolit, rahip adayının baş ve omuzları üzerine gelecek şekilde tutulan İncil'den ayetler okur. Daha sonra, metropolit, kendi üzerinde bulunan pelerinini kaldırarak, rahip adayını içine alacak şekilde üzerine örterken, kutsal ruhun gelişini sembolize edecek şekilde her iki elini ve parmaklarını titrek bir şekilde, rahip adayının başı üzerinde hareket ettirir. Bu esnada mihrabın perdesi kapatılarak, diyakoslar tarafından getirilen özel giysileri metropolitin kutsaması ile rahip adayına giydirilir. Bundan sonraki tüm ayin uygulamalarında giyineceği kâhinlik elbiseleri giydirilir. Metropolit iki rekâtlık secde

[161] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 100-101.
[162] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 101-102.
[163] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 102. Ayrıca bkz. Mehmet Şimşek, "Süryani Ortodoks Kilisesi Hiyerarşi", **Deyrulzafaran Manastırı,** 2008, http://www.deyrulzafaran.org/turkce/detay.asp?id=148&kategori=MAKALELER, (16/10/2015).

kılar. Hazır bulundurulan su ile ataması yapılan rahibin ayaklarını yıkarken: *"Kutsal ruh ve hayat suyu sendeki bütün şeytani kötülükleri yıkasın"*; ayakları mendille kurulanırken: *"Mesih senden tüm kötülükleri silsin"*; sol ayağına terlik giydirirken; *"Allah sana İncil'i müjdelesin"*; sağ ayağına giyerken: *"Allah sana göksel güç indirsin, şeytani güçleri ayaklarının altına alsın"* der. Kâhinlik giysileri üzerinde bulunan rahip, metropolitin elini öperek mihrabın önüne gelir. Cemaate teşekkür konuşması yapan rahip, metropolitin elinden kutsal şarap ve ekmeğin içine konulduğu kadeh ve tepsiyi alır ve cemaati kutsar. Rahip, mihraptan aldığı buhurdanlık ile cemaatin arasına karışır. Kendisine yöneltilen saygı jestlerini başını eğerek karşılarken, kilise çıkışında cemaate şekerlemeler ikram edilir.[164]

Elindeki buhurdanlık ile manastırın divanhanesine yönelen rahip, diğer diyakoslar eşliğinde, divanhanenin kapısı önünde beklerken ilahiler seslendirilir. Divanhanede bulunan metropolit ve diğer ruhbanlar ile sivil cemaat üyeleri yeni rahibi ayakta karşılar. İlk önce metropolite yönelen rahip, sırasıyla hazır bulunanlarla selamlaşır. Sivil cemaat üyeleri, yeni rahibin parmak uçlarına dokundurdukları parmaklarını öperek alınlarına değdirmek suretiyle, bereket ifadesi olan *"barıhmor ebuna"* ifadesini tekrar ederler. Yeni rahip, anne ve babası dâhil olmak üzere, sivil olanların elini öpmez, anne ve babası ile diğer aile bireylerinden, rahipten yaşça büyük olanlar, rahibin sadece yüzünü öpebilir. Akşamdan hazırlanan yemeklerin cemaate ve davetlilere ikram edilmesiyle tören sona erer.[165]

c-) Diyakosluk: Diyakon, Grekçe "diakonos" kelimesinden türetilmiş olup kilise hizmetkârı anlamına gelmektedir.[166] Süryanicede diyakon için hizmet sunan anlamına gelen "mşamşono" kelimesi kullanılır.[167] Bu sınıf kendi içinde beşe ayrılır.

1- Başdiyakon: (Arkdiyakon): Tüm diyakonların başıdır. Bu rütbe, elçilerin atadığı yedi diyakonun başı olan İstefanos'u temsil eder.[168] Arkdiyakon, kilise papazının birinci derecede yardımcısıdır. Görevleri arasında mezbah diye adlandırılan

[164] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 102.
[165] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 102-103.
[166] http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=deacon&searchmode=none (17/04/2015).
[167] David Akgüç ve Ümit Koç, "Diyakosların Rütbeleri", **İdem**, S. 5, (Ekim 2003), s. 45.
[168] Elç. 6: 5-6.

mihrapta, icra edilen ayinleri yönetmek, alt rütbede bulunan diyakozların yapacakları işleri belirlemek vardır. Ayrıca, Rabbani bayramlarda ve büyük orucun tutulduğu süre içerisindeki Pazar günlerinde, Yeni Ahit'ten "Elçilerin İşleri" bölümünü sadece kendisi okur. Diğer günlerde ise, diyakozlar sırasıyla okur. Diyakozlar arasında olabilecek tatsız olayları, ibadet sonrasında soruşturur ve gerektiğinde yaptırım uygular. Başdiyakos rütbesi alacak kişide, 25 yaşını bitirmiş ve kilise hizmetlerini en iyi şekilde kavramış olması şartları aranır.[169]

2- İncili Şemmas: Tanrısal gizlerin uygulamasında Episkopos ve papazın yardımcısıdır.

3- Afudyakon: İncili Şemmas'ın yardımcısıdır. Afudyakon rütbesine gelmiş bir diyakos Peygamber Davud'un mezmurlarını ezbere okuyup anlatabilmelidir. Bu rütbeye erişecek kişinin on yedi yaşını doldurmuş olması gerekir.[170]

4- Okuyucu (Kuroyo): Kutsal Kitap'ı kilisede okumakla görevlidir.

5- Mürettil (Mzamrono): Kilise korosunda ilahi söylemekle yükümlü (korist) görevlidir.[171]

Rahip atama töreni esnasında töreni piskopos, rahip adayının başına el koyma suretiyle onu yetkilendirir. El koyma, rahip takdisi sakramentinin maddesi olarak kabul edilir.

1.5.6. Hasta Yağı

Hıristiyanlar, hastalandıklarında veya ölüme yakın zamanlarında "onction" denilen kilise sakramentini gerçekleştirirler. Bu sakramentin uygulaması, rahibin okunmuş yağı hastalara mesh edip şifa dilemesi şeklinde olur. Bu sakrament, Yeni

[169] Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 87.
[170] David Akgüç ve Bünyamin Er, "Kilisenin Kutsal Sırları-5 Kehnutluk (Ruhanilik)", **İdem**, S. 17, (Şubat 2009), s. 29. Ayrıca bkz. Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 86.
[171] David Akgüç ve Ümit Koç, "Diyakosların Rütbeleri", s. 45. Ayrıca bkz. Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 86.

Ahit'te İsa'nın insanları tedavi edişi ve bu geleneği havarilere devredişine dayanmaktadır.[172]

Hıristiyanlar İsa'nın Tanrı tarafından hastalara teselli ve şifa getirmek ve onları ölüme hazırlamak üzere gönderildiğine inanmaktadırlar. Hıristiyanlar, hasta yağı sakramentini, Tanrı'nın sevgisiyle hastanın yanı başında olduğunun işareti olarak algılamaktadırlar. Hasta yağı sakramenti hastaya yalnız olmadığını, İsa'nın başucunda durduğunu, Tanrı huzuruna dek yanında kalacağını, kendisi için ve kendisiyle birlikte dua eden bir topluluğun olduğunun kanıtı olarak görülmektedir.[173]

Hasta yağı, Süryanicede kandil duası anlamına gelen "kandelo" kelimesiyle ifade edilir. Bu sakramentin hasta yağı olarak adlandırılmasının nedeni yalnızca hastalara uygulanan bir sakrament olmasıdır.[174]

Hasta yağı sakramentinin inanlı kişi üzerinde ruhsal ve bedensel etkilerinin olduğuna inanılır. Hasta yağı sakramentinin ruhsal etkileri şöyle sıralanmaktadır;

1- Tövbeyle, eylemsel ve ölümcül günahların bağışlayıcı ihsanını verir.

2- Günah nedeniyle kişinin ruhuna hükmeden zayıflıktan kurtarır.

3- İnsanların düşmanı olan şeytan, imanlı insanlarla daima kavga etmektedir. Şeytan, iman edenlerin Tanrı'ya olan güvenlerini sarsmak ve O'na olan umudu yıkmak için sürekli tuzak kurmaktadır. Hasta yağı sakramenti, imanlı kişiye şeytanın gücüne karşı koymak ve onunla savaşmak için güç, dinamizm ve cesaret verir.[175]

Hasta yağı sakramenti aracılığıyla imanlı kişi bedensel sağlığa kavuşur. Kişinin sağlığına kavuşması tamamen Tanrı'nın elindedir. Tanrı, eğer hastanın iyileşmesinde

---

[172] Mehmet Aydın, "Hıristiyanlık: Mabed ve İbadet", **İslam Ansiklopedisi**, c. 17, TDV, İstanbul 1998, s. 350. Ayrıca bkz. Mehmet Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına göre Hıristiyanlık**, TDV, Ankara 2007, ss. 76-77; Mar. 6: 7-13, Yak. 5: 14.

[173] Michel, a. g. e., s. 93.

[174] David Akgüç, Kutsal Sırlar-7 Hasta Yağı (Kandelo)", **İdem**, S. 19, (Nisan 2010), s. 32. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 89. Süryani Kadim Kilisesi'nde hasta olmayan kilise mensupları da diledikleri takdirde hasta yağı ile mesh olunabilir. Ancak bu uygulama sakramental anlam taşımaz. Bkz. (Demir, a. g. e., ss. 93-94.).

[175] Demir, a. g. e., s. 90.

yarar ve iyilik görüyorsa ona şifa verir. Tanrı'nın şu nedenlerden dolayı hastayı iyileştirmediği kabul edilmektedir;

1- Hasta yağı sakramentini alacak kilise üyesinin itikadi yönden zayıf olması

2- Hastanın Tanrı'nın emir ve buyruklarına uymaması

3- Tanrı'nın insan aklıyla algılanamaz bilgeliği.[176]

Kutsal Kitap'ın Eski Ahit metinlerinde doğrudan hasta yağı sakramentine ilişkin bir ifade bulunmamaktadır. Ancak Yeni Ahit metinlerinde hasta yağı sakramentine konu olan hususların Eski Ahit metinleriyle ilişkilendirildiği ifadelere rastlamak mümkündür: *"Bu, Peygamber Yeşaya aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelsin diye oldu: 'Zayıflıklarımızı O kaldırdı, Hastalıklarımızı O üstlendi.' "*.[177] Yeni Ahit metinlerine bakıldığında hasta iyileştirme uygulamasına doğrudan işaret eden ve bu uygulamaya sakramental bir anlam yüklendiğini gösteren ifadeler bulunmaktadır; *"Hastaları iyileştirin, ölüleri diriltin, cüzzamlıları temiz kılın, cinleri kovun. Karşılıksız aldınız, karşılıksız verin."*.[178]

Kutsal Kitap'ta dikkat çeken bir başka husus ise hastalıklarla günahın ilişkilendirilmesidir.[179] Bu husus Süryani Kadim Kilisesi'nde hasta yağı sakramentinin inanç ve uygulamalarında belirgin şekilde gözlemlenebilmektedir. Nitekim Süryani Kadim Kilisesi'nde hasta yağı sakramenti uygulamalarına bakıldığında, hasta yağı sakramentinin tövbe ve itiraf sakramenti ile ilişkilendirildiği görülmektedir.[180]

Hasta yağı sakramentini almak isteyen kişinin belli koşulları yerine getirmesi gerekir. Buna göre; kişinin vaftiz olması, tövbe etmesi, bir kimseyle dargınsa barışması ve bütün günahlarını itiraf etmesi gerekir.[181] Hasta yağı sakramentinin maddesi zeytinyağıdır. Bu husus Kutsal Kitap'ta geçen ifadelere dayandırılmaktadır. Nitekim

[176] Demir, a. g. e., ss. 91-92.
[177] Mat. 8: 17; Yşa. 53: 4. Ayrıca bkz. Mar. 6: 13, Yak. 5: 14.
[178] Mat. 10: 8.
[179] Bkz. Yas. 32: 24; 2Ta. 21: 18; Yşa. 19: 22; Yer. 14: 12; Hez. 38: 22; Luk. 5: 17-21. Ayrıca bkz. Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**, s. 463.
[180] Demir, a. g. e., s. 93.
[181] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 83.

Eski ve Yeni Ahit metinlerine bakıldığında hasta iyileştirme uygulamalarında yağ kullanımının yaygın olduğu görülmektedir.[182]

Hasta yağı sakramentinin hizmetçisi (uygulayıcı) kâhindir. Hasta yağı sakramentini uygulayan kâhinler, bu sakramentin maddesi olan zeytinyağı üzerine dualar okuyarak takdis ederler. Bu takdis uygulamasında patriğin bulunması zorunlu değildir.[183]

Süryani Kadim Kilisesi'nde hastalar için okunan dua şu şekildedir;

"Ya Rab! Şu anda ilahi nimetini ve kudretini gözleyen kulundan rahmetini esirgeme. Ona şifasını ver. Hastalara şifa veren o kudretli görünmez sağ elini ona uzat. Hastalıklardan koru. Sağlıklı ve mutlu olsun. İçi kutsal ruhun ile dolsun. Adın onu kutl(s)asın ve her zaman sana hamd ve şükürler okusun.".[184]

Hasta yağı sakramentinin alınması şu şekilde olur: Takdis edilen zeytinyağı kâhin tarafından ayin esnasında hastanın alnına, göğsüne, dizlerine, ellerine, ağzına, burnuna, el ve ayaklarına sürülerek *"İç ve dış duygularınla işlediğin bütün insani hatalar, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla sana bağışlansın"* der. Bu ritüelden sonra hasta takdis edilmiş olur.[185]

1.5.7. Evlilik

Hıristiyanlıkta evlilik, kilise üyelerinin sadece medeni haliyle ilgili dünyevi bir olgu değildir. Evlilik, Tanrı'nın insanlığa sevgisini simgeleyen bir yaşam hali, karşılıklı sadakat ve yarar duyguları ile yaşamayı taahhüt eden iki kişinin bir sevgi birliği olarak görülmektedir.[186] Bu nedenle evlenmeye karar veren çiftlerin kilisede sakramental anlam ifade eden bir ayinle evlenmeleri zorunludur. Bu sakramentin

---

[182] Bkz. 1Sa. 9: 16; Çık. 29: 7; Luk. 10: 30-34; Mar. 6: 13.

[183] Akdemir, **Dini kurallarımız,** ss. 82-83. Ayrıca bkz. Hayrettin Kızıl, **"Süryanilikte İbadet"**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2004), s. 135.

[184] İstanbul Süryani Kadim Ruhani Kurulu, **Süryani Kadim Namaz ve Ayin Kitabı**, Basım Yeri ve Tarihi Yok, s. 23.

[185] Akdemir, **Dini kurallarımız,** s. 83. Ayrıca bkz. Mehmet Şimşek, "Süryanilerde Ölüm", **Süryaniler ve Süryanilik III,** Orient Yayınları, Ankara 2005, ss. 253-254.

[186] Michel, a. g. e., s. 91.

alınmasında mahalli geleneklerden dolayı kiliseden kiliseye farklılık vardır. Ancak tüm kiliselerde bu sakramentin temel amacı evlenecek Hıristiyanları takdis etmektir.[187]

Süryani Kadim Kilisesi'nde evlilik, zorunlu olmayan sakramentlerden biri olarak kabul edilir. Evlilik, kadın ve erkek arasında kilise hukukuna göre kurulan dini bir bağ olarak görülmektedir.[188] Kilise inancına göre evlenen çiftler kutsal bir şekilde birleşir. Bu birleşme İsa Mesih'le kilisenin birleşmesini temsil etmektedir.[189]

Kutsal Kitap'ta evliliğin sakrament olarak anlam bulması Yeni Ahit metinlerine dayanır. Yeni Ahit metinlerinden Pavlus'un mektuplarında evliliğin Mesih Sırrı'na benzetilerek sır anlamı yüklenen tek sakrament olduğu görülür. Pavlus'un Efeslilere mektubunda; *"Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum."*[190] biçimindeki ifadede bu husus açık bir şekilde vurgulanmıştır. Bu ifade hem Hıristiyan sakrament fikrinin biçimlenmesinde hem de evliliğin sakrament olarak görülmesinde temel dayanak ve kaynaklık görevi görmüştür.[191] Ayrıca Eski Ahit metinlerinde evlilikle ilgili olarak; *"Bunun için adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak."*[192] biçimindeki ifade Yeni Ahit metinlerinde Mesih'in kilise ile birleşmesine benzetilmiştir. Evlenen çiftlerden erkek Mesih'i temsil ederken kadın kiliseyi temsil etmektedir. Bu anlamıyla evlilik evharistiya ile ilişkilendirilmiştir. Zira evharistiya sakramentini alan kilise üyelerinin de Mesih'le birleştiğine inanılır.

Süryani Kadim Kilisesi'nde çiftlerin evlilik müessesine girmesi bir takım koşullara bağlanmıştır. Dini ve medeni kanunların tanıdıkları hak ve hukuk çerçevesi içinde, erkek on sekiz, kadın ise anne ve babasının rızasının olması koşuluyla on beş yaşını bitirince evlenebilirler.[193] Evliliği engelleyen hususlar ise, ruhsal yakınlık,

---

[187] Aydın, "Hıristiyanlık", s. 99.
[188] David Akgüç, "Kutsal Sırlar-6 Evlilik", **İdem**, S. 18, (Ekim 2009), s. 26.
[189] Hanna Dolapönü, **Yıl Öğütleri,** c. 1, Hikmet Basımevi, Mardin 1956, s. 140.
[190] Ef. 5: 32.
[191] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 346.
[192] Yar. 2: 24.
[193] Günel, a. g. e., s. 315. Ayrıca bkz. Metropolitan Mar Athanasius Yeshue Samuel (Ed.), **The Order of Solemnization of The Sacrament of Matrimony,** Deacon Murat Saliba Barsom (Çev.), The Syrian Orthodox Church in The United States of America and Canada, USA 1974, s. 7.

fiziksel akrabalık, kölelik ve din değiştirmedir. Ruhsal yakınlığı sağlayan etkenler şunlardır:

1- Süt Anneliği: Aynı kadından süt emmiş kişiler manevi olarak kardeş sayıldıkları için bu kişilerin birbiriyle evlenmesi yasaktır.

2- Vaftiz Kirveliği: Kilise inancında, vaftiz olan çocuğu taşıyan kirve (karibo), o çocuğun manevi babası sayılmaktadır. Oluşan bu manevi akrabalıktan ötürü söz konusu taraflar arasında üç göbeğe kadar evlilik yapılamaz.

3- Nikâh Sağdıçlığı: Vaftiz babası için geçerli olan durum nikâh sağdıçlığı için de geçerlidir.[194]

Evlilik müessesi içinde eşlerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Süryani Kadim Kilisesi öğretisine göre bu sorumlulukların çerçevesini Kutsal Kitap'ta Pavlus'un mektuplarına dayanan ifadeler oluşturmaktadır. *"Ey kadınlar, Rab'be bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin. Mesih kiliseyi suyla yıkayıp tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Öyle ki, kiliseyi üzerinde leke, buruşukluk ya da buna benzer bir şey olmadan, görkemli biçimde kendine sunabilsin. Amacı kilisenin kutsal ve kusursuz olmasıdır. Aynı biçimde kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısını seven kendini sever. Hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir. Tersine, onu besler ve kayırır; tıpkı Mesih'in kiliseyi besleyip kayırdığı gibi. Çünkü bizler O'nun bedeninin üyeleriyiz ʻBunun için adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Bu sır büyüktür; ben bunu Mesih ve kiliseyle ilgili olarak söylüyorum. Size gelince, her biriniz karısını kendisi gibi sevsin. Kadın da kocasına saygı göstersin."*[195]. Bu ifadelere dayanarak Süryani Kadim Kilisesi geleneğinde erkeğin görevi; karısını sevmesi, sayması, ailenin geçimini sağlaması ve çocuklarını maddi ve manevi olarak yetiştirmesidir. Kadın ise, kocasını sevmek,

[194] Demir, a. g. e., ss. 85-86.
[195] Ef. 5: 22-33; Yar. 2: 24.

saymak, evin düzenini sağlamak ve çocuklarını Hıristiyan dini inancının gerektirdiği şekilde yetiştirmekle yükümlüdür. Karı koca arasındaki haklar eşit olmakla beraber son söz erkeğindir. Çünkü Mesih'in kilisenin başı olması gibi erkek de kadının başı olarak görülmektedir.[196]

Süryani Kadim Kilisesi'nde Kutsal Kitap metinleri esas alınarak çok eşlilik (poligami) yasaklanarak tek eşlilik (monogami) benimsenmiştir. Çok eşliliğin yasaklanması şu sebeplere dayandırılır;[197]

1- Tanrının insanı sadece bir kadın ve bir erkek (Âdem ve Havva) olarak yaratması.[198]

2- Yeni Ahit metinlerinde yer alan tek eşli evliliğin benimsenmesi yönündeki ifadeler.

3- Çok eşliliğin ailevi ve sosyal bir takım sıkıntılara sebep olması.

Süryani Kadim Kilisesi'nde boşanma hususunda Yeni Ahit metinleri esas alınmıştır. Bu hususta şu ifadeler referans olmuştur;[199]

"'Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin' denmiştir. Ama ben size diyorum ki, karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.".[200]

"İsa'nın yanına gelen bazı Ferisiler, O'nu denemek amacıyla şunu sordular: Bir adamın, herhangi bir nedenle karısını boşaması Kutsal Yasa'ya uygun mudur? İsa şu karşılığı verdi: Kutsal Yazılar'ı okumadınız mı? Yaradan başlangıçtan 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı' ve şöyle dedi: 'Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak.' Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini, insan ayırmasın.".[201]

[196] Günel, a. g. e., s. 318. Ayrıca bkz. Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 84; Ef. 5: 23.
[197] Demir, a. g. e., ss. 86-87.
[198] Yar. 2: 4-24.
[199] Demir, a. g. e., ss. 86-87.
[200] Mat. 5: 31-32.
[201] Mat. 19: 3-6.

Bu ifadelerden hareketle; eşlerden birinin zina yapması halinde boşanmaya izin verilirken, bunun dışında tıbbi bir zaruret hali de yoksa boşanmak yasaklanmıştır. Eşlerden birinin ölmesi durumunda yeniden evlenilebilir.[202]

Süryani Kadim Kilisesi geleneklerine göre evlenmeden önce bir nişanlılık dönemi geçirilir. Nişanlılık döneminde çiftler arasında anlaşmazlık olursa iki taraftan birinin nişanı feshetme hakkı vardır.[203]

Evlilik töreni, kilisede yüzüğün kutsanması ve tacın kutsanması bölümlerinden oluşur. Süryani Kadim Kilisesi'nde nikâh, genelde pazar günleri öğleden sonra kilisede kıyılır. Törene gelin ve damadın akrabaları katılır. Cumartesi günleri, oruçlu günler olan Çarşamba ve Cuma günleri ve bayram akşamları nikâh yapılamaz.[204]

Evlilik sakramentinin iki maddesi vardır. Tören esnasında kutsanan yüzük ve gelin ve damadın başına takılan haçla bezeli taç bu sakramentin maddesidir. Tören esnasında okunan dualar evliliğin duası olarak kabul edilir. Bu sakramentin hizmetçisi ise kâhindir.

Dini nikâh töreninde kâhin önce takdis duasıyla gelini ve damadı kutsar: *"Kutsalsın Allah, Kutsalsın Güçlü, Kutsalsın Ey Babasına benzeyen ölmeyen diri Mesih. Kutsalsın Allah, zira kutsallığını okuyan tüm azizlerin kutsamalarından çok üstünsün. Kutsalsın Ey Güçlü, zira gücünle düşmanlarını ezdin. Kutsalsın ey ölmeyen, zira ölümünle bize yaşam verdin ve dirilişinle bizi kurtardın. Ey bizim için haça gerilen, bize merhamet eyle."*.[205]

Takdis duasının ardından, papazın: *"Ey göklerdeki Rab Allah, bizi ebedi düğüne müstahak eyle…"* ifadeleriyle nikâh başlar. Törende gelin ve damat, gelin damadın sağına gelecek şekilde ayakta durur. Bu sırada damada eşlik eden sağdıç,

---

[202] Günel, a. g. e., s. 315. Ayrıca bkz. Albayrak, a. g. m., s. 149.

[203] Aziz Koluman, **Ortadoğu'da Süryanilik: Dini-Sosyal-Kültürel Hayat**, ASAM, Ankara 2001, s. 116.

[204] Kızıl, a. g. e., s. 132. Türkiye'de yaşayan Süryanilerin evlilik ve düğün gelenekleri üzerine yapılmış üç çalışma için bkz. (Sami Kılıç, "Elazığ'da Yaşayan Süryanilerde Düğün İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar", **FÜSBD**, Vol. 7, S. 2, Elazığ 2003, ss. 267-278; Muammer Ulutürk, "Eskiler Yeniler ve Değişenler Bağlamında Günümüz Tur Abdin Süryanilerinde Evlenme Gelenekleri", **JASSS**, c. 5, S. 8, Strasbourg/France 2012, ss. 1209-1217; Erol Eroğlu, Neşe Sarıca, "Midyat Süryanilerinin Düğün Gelenekleri", **Turkish Studies**, Vol. 7/3, Ankara 2012, ss. 1189-1199.).

[205] Barsavm, **Ruhsal Hazine Dua Kitabı**, s. 44.

damadın sol yanında dururken geline eşlik eden nedime gelinin sağ yanında durur. Sağdıç sağ eliyle gelin ve damadın arasına girecek şekilde küçük bir haç tutarken, nedime sağ eliyle yakılı bir mum tutar. Törende ayrıca evli ve dindar iki nikâh şahidi bulunmalıdır. Bu şahitlerin gelin veya damatla akraba olmaması gerekir. Evlilik töreni esnasında gelin ve damadın başına takılan nikâh taçları pazartesi gününe kadar çıkarılmaz.[206] Papazın Nikâh Kitabı'ndan (Ktobo dburoho) okuduğu dua, vaazlar ve nikâh merasimlerinde okunan ilahilerle merasim son bulur.[207] Evlilik töreninin ardından töreni icra eden kâhin kilise evlilik kayıtlarına kendi adının yanı sıra evlenen çiftlerin, sağdıcın ve nedimenin isimlerini kaydeder. Ayrıca evlilik tarihini gün ve yıl belirtilecek şekilde yazar.[208]

Yedi Sakrament, Hıristiyanların neredeyse bütün yaşamını kuşatan merkezi bir öneme sahiptir. Süryani Kadim Kilisesi üyelerinin alması gereken ilk sakrament vaftizdir. Vaftiz sakramenti ile kişi asli günahtan kurtularak sonsuz yaşam almaya hak kazanır ve kilisenin bir üyesi olur. Vaftiz olan kişiye bunun ardından konfirmasyon uygulanır. Böylece Kutsal Ruh'un gücü ve ihsanı kazanılmış olur. İnananlar vaftiz ve konfirmasyonun ardından evharistiyayı yani ruhsal gıdayı almaya hak kazanırlar. Kilise üyeleri evharistiya ile Mesihsel yaşamın yani Hıristiyanlığın zirvesine ulaşırlar. Tövbe sakramenti, inananların işlemiş olduğu günahlardan kurtulmasını sağlar. Rahip takdisi, inanlı bir Hristiyan'a kilise hiyerarşisinde yer alarak ruhban sınıfına mensup olmayı sağlar. Hasta yağı sakramenti ile hastanın duyu organları yetkili bir ruhban tarafından kutsal yağla mesh edilerek bedensel ve ruhsal şifa dileğinde bulunulur. Evlilik sakramenti ile dünya evine girmeye karar veren Hıristiyan çiftler özel bir ayinle kutsanır. Böylece kadın ve erkek arasında Mesihi bir bağ kurulmuş olur.

Çalışmanın konusunu oluşturan evharistiya sakramenti, taşıdığı pek çok özellikten ötürü yedi sakrament içinde çok anlamlı ve önemli bir yer teşkil eder. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramenti çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

---

[206] Samuel, **The Order of Solemnization of The Sacrament of Matrimony,** ss. 8-9. Ayrıca bkz. Kızıl, a. g. e., s. 133.

[207] Süryani Kadim Kilisesi'nde evlilik töreninin tümü için bkz. (Samuel, **The Order of Solemnization of The Sacrament of Matrimony,** ss. 10-61.).

[208] Samuel, **The Order of Solemnization of The Sacrament of Matrimony,** s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

EVHARİSTİYANIN TARİHSEL SÜRECİ VE SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ

Evharistiya sakramentinin gerek teolojik gerekse ritüel boyutunun biçimlenmesi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Bu süreç, Yeni Ahit metinlerinde bahsi geçen İsa'nın havarileriyle icra ettiği Fısıh yemeği ile belirginleşmiş, elçilerin uygulamaları ve sonrasında kilise atalarının uygulama ve yorumlamaları neticesinde sakramental bir ayin olarak anlaşılmış ve böyle ifade edilir bir duruma gelmiştir.[209]

Hıristiyan inancında evharistiya Yeni Ahit metinlerinde bahsi geçen Son Akşam Yemeği'ne dayandırılır.[210] Ancak, Hıristiyan düşüncesi teolojik meseleleri açıklamada Eski Ahit'i de içine alan tüm Kutsal Kitap metinlerini Tanrı'nın planının aşamaları olarak görme eğilimine sahiptir. Bu düşünce içinde Tanrı'nın planının bir parçası olarak evharistiya sakramenti de Eski ve Yeni Ahit'te kendisine yer bulur. Bu husus, Hıristiyan inanç ve düşünce sisteminin oluşmasında temel kaynak olan Kutsal Kitap metinlerinin evharistiya inancı tarihinde incelenecek ilk metinler olarak görülmesini gerekli kılmaktadır.

---

[209] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** ss. 47-48.

[210] Revd. Dr. B. Varghese, "Holy Qurbana", **The Malankara Orthodox Syrian Church,** http://malankaraorthodoxchurch.in/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=242, (15/11/2015). Ayrıca bkz. Edward Sri, **A Biblical Walk Through The Mass,** Ascension Press, Pennsylvania 2011, s. 12.

Hıristiyan inanç ve düşünce sisteminin tarihi yaklaşık iki bin yıllık bir süreci kapsar. Bu süreci içerdiği belirli özelliklere göre dönemlere ayırmak mümkündür. Çalışmanın konusu da göz önüne alındığında, Hıristiyanlık tarihi 451 Kadıköy Konsili öncesi ve sonrası şeklinde iki dönem olarak görülebilir. Nitekim Kadıköy Konsili öncesi dönem, Hıristiyanlığın bir din olarak kurumsallaşmasını önemli oranda tamamladığı, Hıristiyan inanç esasları ve öğretisinin büyük ölçüde şekillendiği bir dönem olup, bu dönemi bütün kadim Hıristiyanların ortak tarihi olarak görmek mümkündür. V. yüzyılda önce 431 Efes Konsili'nde başlayan tartışmalar Kadıköy Konsili'ne taşınmış, bu konsilde alınan kararlar sonrasında ise, Hıristiyan dünyasında bölünmelerin gerçekleştiği, bu bölünmelerin neticesinde bağımsız kiliselerin oluştuğu bir döneme girilmiştir. Bu iki dönem arasındaki farkın çalışmayı ilgilendiren yönü; 451 Kadıköy Konsili sonrasında bağımsızlığını ilan eden kadim doğu kiliselerinden biri olan Süryani Kadim Kilisesi'nin ve bu kilise inancında önemli bir yer tutan evharistiya sakramentinin tarihsel sürecinin anlaşılmasına yardımcı olacak hususları barındırmasıdır. Bu hususlardan biri Kadıköy öncesi döneme kadim Hıristiyanların ortak tarihi gözüyle bakılmasıdır. Zira bu ortaklık dönemin tarihsel metinlerine de aynı yaklaşımla eğilmeyi gerekli kılar. Bu dönemden günümüze kalan bazı metinler zamanın dini anlayışının anlaşılmasını kolaylaştıracak niteliktedir. Bu metinler arasında Kutsal Kitap külliyatının yanı sıra, kilise babalarının eserleri, yerel ve evrensel kilise konsillerinde alınan kararlar başat konumdadır. Söz konusu metinler, çalışmanın odağında yer alan Süryani Kadim Kilisesi'nin yanında bütün Hıristiyan kiliselerinin önem verdiği ortak metinler olarak görülebilir.

Süryani Kadim Kilisesi Kadıköy Konsili'nden bu yana gerek idari, gerekse teolojik bağlamda diğer Hıristiyan kiliselerinden bağımsız bir hüviyete sahiptir. Bu durum, inançsal meselelerde kiliseler arası bir etkileşimin oluşmadığı manasına gelmez; zira tarihsel süreç içerisinde herhangi bir kilisede tartışılan itikadi bir meselenin, bir şekilde diğer kiliseleri de etkilediği zamanlar olmuştur. Bu duruma en açık örnek olarak yedi sakrament doktrininin oluşum tarihi gösterilebilir. Bilindiği üzere sakramentler teolojisi ağırlıklı olarak Katolik Kilise merkezli çalışmaların sonucunda doktriner bir hüviyete kavuşmuştur. Sakramentlerin sayısının yedi ile sınırlandırılması da bu çalışmaların bir ayağını oluşturmuştur. Ancak, sakramentlerin sayısının yedi ile sınırlandırılması tarihsel süreç içerisinde sadece Katolik Kiliseye has

bir durum olarak kalmamıştır. Zira günümüzde Katolik Kilise dışındaki kadim kiliselerin çoğu sakramentlerin sayısını yedi olarak kabul etmektedir. Bu sebeple, evharistiya sakramentinin tarihsel sürecini genel Hıristiyanlık tarihini göz önünde bulundurarak ele almak, konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu bölümde yukarıda zikredilen hususlar dikkate alınarak konu; "Evharistiyanın Terim Anlamı", "Kutsal Kitap'ta Evharistiya", "Evharistiyanın Tarihsel Gelişimi" ve "Süryani Kadim Kilisesi'nde Evharistiyanın Tarihsel Gelişimi" başlıkları altında incelenmiştir.

2.1. EVHARİSTİYANIN TERİM ANLAMI

Evharistiya kelimesi Grekçe şükretme ve şükran anlamına gelen *eucharistia* kelimesinden türetilmiştir.[211] Yeni Ahit metinlerinde bahsi geçen Fısıh yemeğinde İsa Mesih'in ekmeği ve kâseyi havarilerine sunmadan önce şükretmesi,[212] eucharistia kelimesinin bu ayini ifade etmek için yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur.[213] Ayrıca Fısıh yemeğinde İsa kâseyi kendi kanı olarak sunmuş ve bu kanın ahit kanı olduğunu belirtmiştir. Bu durum evharistiyaya kurban anlamının yüklenmesine ve bu ayini isimlendirmede kurban anlamına gelen sözcüklerin yaygın olarak kullanılmasına yol açmıştır. Nitekim Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramenti ve ayinini ifade etmek için en sık kullanılan kelime kutsal kurban anlamına gelen "kurobo" dur. Benzer şekilde Doğu Süryanileri de evharistiyayı "qurbana komünyon" olarak adlandırırlar.[214] Yukarıda ifade edilen hususlardan ötürü Hıristiyan algısında evharistiyanın şükür ve kurban anlamlarının daha ağır bastığı söylenebilir.

Hıristiyan teolojisinin merkezinde yer alan evharistiya zengin bir anlamsal içeriğe sahiptir. Evharistiyanın ihtiva ettiği bu anlamsal zenginlik, onun için kullanılan ifade yelpazesinin genişliğinde kendisini göstermektedir. Zira günümüzde evharistiya

---

[211] Monika K. Helwig, "Eucharist", **Encyclopedia of Religion,** Thomson Gale, USA 2005, Vol. 5, s. 2877. Ayrıca bkz. J. H. Shrawley, "Eucharist (to end of Middle Ages)", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 5, s. 540; A Dictionary of Philosophy of Religion, "Eucharist", The Continuum İnternational Publishing Group, New York 2010.

[212] *"Yemek sırasında İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi.'Alın, yiyin' dedi, 'Bu benim bedenimdir.' Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, 'Hepiniz bundan için' dedi."* Bkz. (Mat. 26: 26-27. Ayrıca bkz. Mar. 14: 22-23; Luk. 22: 17-19.).

[213] Shrawley, a. g. md., s. 540.

[214] Surma Hanım, **Ninova'nın Yakarışı,** Avesta yay. İstanbul 2009, s. 60.

için; "ekmek şarap ayini", "mass", "kutsal komünyon", "Rabbin Son Akşam Yemeği", "kutsal sofra", "kutsal kurban", "kutsal ve tanrısal litürji" ve "kutsal ayin" gibi birçok isim kullanılır.[215]

Süryani Kadim Kilisesi'nde genel Hıristiyanlıkta olduğu gibi evharistiya için birçok isimlendirme mevcuttur. Bunların içinde en sık kullanılanı "kurbono" dur. Bunun yanında "kurovo" (yaklaşmak, yakınlaşmak), "paydaşlık", "gizler", "göksel ekmek", "kutsal sofra", "Mesih'in kanı", "kurtuluşun yaşam kâsesi", "kutsal sunu" ve "yetkinliklerin yaşam kâsesi" gibi birçok isimlendirmeye yer verilmektedir.[216]

2.2. KUTSAL KİTAP'TA EVHARİSTİYA

Hristiyan inanç ve ibadet esaslarının oluşumunda temel kaynak Kutsal Kitap olmuştur. Süryani Kadim Kilisesi'nde kabul edilen yedi sakramentten biri ve bunların en önemlisi olan evharistiya da anlamını Kutsal Kitap merkezli yorumlamalarda bulmuştur. Dolayısıyla Eski ve Yeni Ahit metinlerinden oluşan Kutsal Kitap külliyatı, evharistiya inancı ve uygulamalarının şekillenmesinde en önemli kaynak durumundadır.

Hıristiyanlar Eski Ahit'in bütününün 'Rab'bin Son Akşam Yemeği'ne bir hazırlıktan ibaret olduğuna inanırlar. Bu inanışa göre Eski Ahit'te evharistiya doğrudan doğruya açık edilmese de bir takım semboller şeklinde yer almıştır. Eski Ahit'te bazı işaretler aracılığıyla yer alan evharistiya sakramenti Yeni Ahit'te bizzat Mesih tarafından açıklanmış ve insanlığın ebedi kurtuluşu için uygulamaya konmuştur.[217]

Hıristiyan inanç ve düşüncesinde Eski ve Yeni Ahit arasında kurulan bu bütünlük ilişkisi evharistiya sakramentinin bu düşünce ve inanca paralel bir yaklaşımla irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle evharistiyanın Hıristiyan aklında nasıl bir yerde durduğunun anlaşılması için bu sakramentin Eski Ahit'te var olduğuna inanılan işaretlerinin ve Yeni Ahit'te 'Son Akşam Yemeği' ile vuku bulup elçilerin

[215] Helwig, a. g. md., ss. 2876/77. Ayrıca bkz. Aydın, "Hıristiyanlık", s. 99. ; Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,** Fakülte Kitabevi, Isparta 2011, s. 295.
[216] Demir, a. g. e., ss. 65-66. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** s. 16.
[217] Raniero Cantalamessa, **The Eucharist: Our Sanctification,** The Liturgical Press, Minnesota 1995, s. 6.

uygulamalarıyla ortaya konan ayinsel boyutunun açıklanması önemlidir. Bu doğrultuda Kutsal Kitap'ın Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya inancı ve ayinine yansımalarının da irdelenmesi gereklidir.

Eski Ahit geleneğinde günahların itirafı ve kefaret için tapınağa kurban takdimi yapılırdı.[218] İşte Eski Ahit'teki bu kefaret kurbanı fikrinin Yeni Ahitle birlikte İsa Mesih'in şahsında gerçekleştiği görülmektedir.[219]

Eski Ahit'te evharistiya sakramenti ile ilişkilendirilen bazı bölümlere Yaratılış kitabında rastlanmaktadır; *"Yüce Tanrı'nın kâhini olan Şalem Kralı Melkisedek ekmek ve şarap getirdi. Avram'ı kutsayarak şöyle dedi: 'Yeri göğü yaratan yüce Tanrı Avram'ı kutsasın, Düşmanlarını onun eline teslim eden yüce Tanrı'ya övgüler olsun'."*[220] ve "*İshak, 'Oğlum, av etini getir yiyeyim de seni kutsayayım' dedi. Yakup önce yemeği, sonra şarabı getirdi. İshak yedi, içti*.".[221] Bu cümlelerde evharistiya ayininde kullanılan ekmek ve şarabın kutsama ritüellerinin birer parçası olarak yer aldığı görülür. Süryani Kadim Kilisesi inancına göre; Melkisedek'in sunduğu ekmek ve şarap, Yeni Antlaşma'nın kurbanına işaret eder. Bu nedenle Melkisedek en büyük kâhin olan İsa Mesih'i temsil eder. Evharistiyayı, yani Yeni Antlaşma'nın kurbanını sunan kâhin de bu sunuyu İsa Mesih'i temsilen yapar.[222]

Eski Ahit'te Melkisedek düzenini belirten yukarıdaki cümleler Süryani Kadim Kilisesi'nde icra edilen evharistiya ayininde hazırlık hizmetlerinin bir bölümüne referans olmuştur.[223] Zira ayine giriş niteliği taşıyan bu bölümde, ayini yöneten kâhin, *"Melkisedek düzeni uyarınca"*[224] ekmek ve şarabı kutsar ve mezbahta bulunan ayin eşyalarını hazırlar.[225]

Ayinin hazırlık bölümüne referans olan bir başka Eski Ahit bölümü Levililer kitabında yer alan Harun ve oğullarının kurban sunusunun ve bunun için yaptığı

---

[218] Mehmet Katar, "Dinlerde Keffaret Anlayışı", **Dini Araştırmalar,** c. 1, s. 51.
[219] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 260.
[220] Yar. 14: 18-20.
[221] Yar. 27: 25.
[222] Ayvaz, a. g. e., s. 41.
[223] Aydın, **Kurobo,** s. 61. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, **Tekhso d-Teshmeshto d-Qurobo: Order of Holy Qurbono,** Los Angeles 2005, s. 3.
[224] İbr. 5: 6.
[225] Evharistiya ayininin ilgili bölümü için bkz. (Aydın, **Kurobo,** ss. 61-69.).

hazırlıkların yer aldığı cümlelerdir; *"...Harun'a mintanı giydirdi, beline kuşağı bağladı, üzerine kaftanı, onun üzerine de efodu giydirdi. Ustaca dokunmuş şeridiyle efodu bağladı. Üzerine göğüslüğü taktı, göğüslüğün içine Urim ile Tummim'i koydu. Başına sarığı sardı, ön kısmına kutsal tacı, altın levhayı koydu. Musa her şeyi RAB'bin buyurduğu gibi yaptı..."*.[226] Evharistiya ayininde kâhin, kurbanı sunmadan önce tıpkı Harun gibi üzerindeki günlük elbiseleri çıkarıp, ayin elbiselerini giyinerek, mezbah ve ayin eşyalarını buhurla takdis eder.[227]

Eski Ahit'te kurban ritüeli ile ilişkilendirilen bir bölüm de Mısır'dan Çıkış'ta yer almaktadır. Burada Tanrı, gece vakti Mısır'ı boydan boya geçeceğini, Firavun ve halkını cezalandırmak için; *"Tahtında oturan firavunun ilk çocuğundan, değirmendeki kadın kölenin ilk çocuğuna kadar..."*[228] bütün ilk doğanları öldüreceğini söyleyerek İsrailoğullarından bir kuzu keserek etini yemelerini ve kanını evlerinin duvarına sürmelerini istemiştir. Tanrı: *"Bulunduğunuz evlerin üzerindeki kan sizin için belirti olacak. Kanı görünce üzerinizden geçeceğim. Mısır'ı cezalandırırken ölüm saçan size hiçbir zarar vermeyecek."*[229] diyerek bu kanın işlevini belirttikten sonra; "*Bu gün sizin için anma günü olacak. Bu günü RAB'bin bayramı olarak kutlayacaksınız. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürekli bir kural olarak bu günü kutlayacaksınız."*[230] demiştir.[231]

Bir Yahudi olan İsa zamanında da Fısıh Bayramı kutlamaları iki aşamada icra edilirdi. Buna göre; 14 Nisan günü öğleden sonra tapınakta kurban kesilir, akşamında ise her aile kesilen kurban etinin yendiği fısıh yemeğini icra ederdi.[232] İsa Mesih böyle bir günün akşamında, fısıh yemeğinde evharistiya sakramentini tesis etmiştir. Bu durum Hıristiyan inancında Fısıh Bayramı ve evharistiya arasında yakın bir ilişki kurulmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim Süryani Kadim Kilisesi'nde İsa için; "Tanrı kuzusu", "lekesiz kuzu" gibi tanımlamalar kullanılmaktadır.[233] Bu ifadeler İsa

[226] Lev. 8: 1-36.
[227] Aydın, **Kurobo,** s. 69.
[228] Çık. 11: 5.
[229] Çık. 12: 13.
[230] Çık. 12: 14.
[231] Yahudilikte Fısıh Kurbanı inancı hakkında detaylı bilgi için bkz. (Ahmet Güç, **Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban,** Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, ss. 168-178.).
[232] Cantalamessa, a. g. e., s. 7. Ayrıca bkz. Güç, a. g. e., ss. 266-268.
[233] Aydın, **Kurobo,** s. 69, 73.

Mesih'in Fısıh kuzusunun yerini aldığı ve onun kanının da Yeni Ahit kanı olduğu yönündeki inancın bir ürünüdür.

Fısıh Bayramı aynı zamanda Hıristiyanların en önemli bayramı Paskalya ile de doğrudan ilişkilidir. İsa Mesih'in fısıh yemeğini takip eden üçüncü gün olan Pazar gününde dirilişi hadisesi Pazar gününün Hıristiyanlar tarafından "Rab'bin günü" olarak adlandırılıp kutsal bir bayram günü haline getirilmesine yol açmıştır.[234] Aynı zamanda birer Yahudi olan ilk Hıristiyanlar İsa'nın ölümden sonra dirildiği günün yıl dönümüne denk gelen Pazar gününü özel törenlerle kutlamaya başlamışlardır. Bu dirilişin yıl dönümü Fısıh Bayramı'na denk geldiği için önceleri bu bayrama eklemlenerek kutlanmıştır. Hıristiyanlığın Yahudilikten koparak bağımsız bir din haline gelme sürecine paralel olarak Fısıh Bayramı Hıristiyanlar açısından yeni anlamlar kazanmış ve İsa'nın diriliş yıldönümü olan Paskalya Bayramı'na dönüşmüştür.[235] 325 İznik Konsili'nde Paskalya Bayramı'nın daima Pazar günü kutlanması karara bağlanmıştır.[236]

Mısır'dan Çıkış, evharistiyanın Eski Ahit bağlantılarını içeren bir başka bölüme daha sahiptir. Bu bölüm, Tanrı'nın Musa aracılığıyla İsrail oğulları ile yaptığı antlaşma ve İsrail oğullarının bu antlaşmanın sembolü olarak Tanrıya kurban sunmalarıdır.[237] Bu bölümün evharistiya ile ilişkisi ise ahit ve kurban vurgusu üzerine kurulur; zira Mesih, evharistiya sırrını da ifşa ettiği Fısıh yemeğinde Yeni Ahit'i ilan etmiş ve kendi kanının antlaşma kanı olduğunu belirtmiştir.[238] Süryani Kadim inancında evharistiya ekmeğinin, yani Mesih'in bedeninin antlaşma kurbanını, Mesih'in kanı olarak görülen şarabın antlaşma kanını temsil ettiği şeklindeki inanç Eski ve Yeni Ahit'teki söz konusu ayetlere dayandırılır.[239]

---

[234] K. Bihlmeyer, H. Tuchle, **I-VI cü Yüzyıllarda Hıristiyanlık,** Antun Göral (Çev.), Güler Matbaası, İstanbul 1972, s. 93.

[235] Mehmet Katar, "Hıristiyanlık'ta Kilise Takviminin (Kilise İçerisindeki Anma ve Kutlama Devrelerinin) Oluşması", **Dini Araştırmalar,** c. 3, S. 8, ss. 26-27. Ayrıca bkz. Philip Schaff, **History of the Christian Church**, Vol 2, New York 1998, ss. 131-132.

[236] Francis Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a,** Mehmet Aydın (Çev.), TTK, Ankara 1990, s. 7.

[237] Bkz. Çık. 24: 1-18.

[238] Bkz. Luk. 22: 20.

[239] Aydın, **Kurobo,** s. 29.

İsa'nın Yeni Ahit ilanından sonra vuku bulan elemlenme, haça gerilme ve ölümü ise Eski Ahit'te Yeşaya peygamber tarafından söylenen sözlerle ilişkilendirilir.[240] Zira İncil anlatılarında bahsi geçen bu süreç ile Yeşaya'nın sözleri arasındaki paralellik dikkat çekicidir.[241] Bu süreçte, Mesih yargılanıp haça götürülmüş[242], bedeni deşilmiş[243], çarmıhta acı çekmiş[244], insanlık için yalvarmış[245] ve insanlığın günahını yüklenerek ölmüştür.[246]

Son olarak, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayinine yansıyan Eski Ahit metinlerinden biri de Mezmurlar kitabıdır. Ayin esnasında bu kitaptan okunan dua ve ilahiler önemli bir yer tutar.[247]

Yeni Ahit metinlerinde evharistiya ile ilişkilendirilen metinlere gelince, bu metinlerde evharistiya sakramentinin belirgin hale geldiği görülmektedir. Zira bu metinlerde anlatılan İsa Mesih'in on iki havarisiyle birlikte yediği Fısıh yemeği ve sonrasında yaşananlar, evharistiya inancının ve ayininin şekillenmesinde önemli bir referans noktası olmuştur.

Fısıh yemeği, Sinoptik İncillerde (Matta-Markos-Luka) birbirine benzer ifadeler ve detaylarla yer alırken, Yuhanna İncili'nde ekmek ve kâseyi paylaşma hadisesi yer almaz. Ancak, Yuhanna'da yer alan Fısıh Bayramı'ndan önce yenen akşam yemeği ve ayak yıkama hadisesi, Sinoptik İncillerdeki Fısıh yemeğine denk düşmektedir.[248]

Sinoptik İncillerde Fısıh yemeği, İsa'nın havarilerine yemek için hazırlık yapmalarını bildirdiği ve havarilerin de bu talimatı yerine getirdiği diyaloglarla

---

[240] Aydın, **Kurobo,** s. 26.
[241] Karşılaştırmak için bkz. (Mat. 26: 47-27: 56; Mar. 14: 43-15: 41; Luk. 22: 47-23: 49; Yşa. 53: 5-12.).
[242] *"Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü…".* Bkz. (Yşa. 53: 8.).
[243] *"Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni deşildi…"*. Bkz. (Yşa. 53: 5.).
[244] *"Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti…"*. Bkz. (Yşa. 53: 5.).
[245] "*Başkaldıranlar için de yalvardı."*. Bkz. (Yşa. 53: 12.).
[246] "*Pek çoklarının günahını o üzerine aldı…"*. Bkz. (Yşa. 53: 12.).
[247] Evharistiya ayininde okunan Mezmur bölümleri için bkz. (Aydın, **Kurobo,** s. 61, 62, 64.). Ayrıca bkz. (Mez. 43: 4; 51: 1-19; 110: 4; 118: 27-28.).
[248] Yu. 13: 1-17. Yuhanna İncili'nde evharistiya sakramenti dini bir esas olarak yer almaz. Yedi sakramentin en önemlilerinden biri olan evharistiyanın Yuhanna İncili'nde yer almaması teologlar arasında sert tartışmalara sebep olmuştur Bkz. (Erbaş, a. g. e., s. 169, 510n.).

başlar.[249] Fısıh yemeğinin başladığı bölümler Matta ve Markos İncillerinde birbirine yakın ifadelerle yer alırken, Luka İncili'nde küçük farklılıklar göze çarpar. Mesih'in kendisine ihanet edecek olanı açıkladığı bölüm Matta ve Markos'ta yemeğin ilk diyalogları arasında yer alır.[250] Daha sonra Mesih eline ekmek alır, şükrederek böler ve bunu öğrencilerine uzatarak; *"Alın, yiyin… Bu benim bedenimdir."*[251] der. Sonra kâseyi alıp şükrederek öğrencilerine sunar ve; *"Bu benim kanımdır…"* dedikten sonra bu kanın *"antlaşma kanı"* olduğunu belirtir.[252] Matta ve Markos'un aksine, Luka İncili'nde önce ekmek ve kâseyi paylaşma hadisesi[253] yer alırken, İsa'nın kendisine ihanet edecek olanı açıklamasına[254] daha sonra yer verilmektedir. Luka'da dikkat çeken önemli bir farklılık da Mesih'in ekmeği sunduktan sonra; *"…Beni anmak için böyle yapın"*[255] dediğini aktarmasıdır.

Son Akşam Yemeği olarak da adlandırılan bu olay Yahudi geleneğinde Fısıh kuzusunun yendiği cuma gecesi gerçekleşmiştir. Bu gecenin ardından gerçekleşen tutuklama, çarmıha germe ve Mesih'in çarmıha gerilişinin üçüncü günü dirilmesini içine alan üç günlük süreç Hıristiyan ayinlerinin, öncelikli olarak paskalya ve evharistiyanın şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Fısıh yemeğinde, evharistiya bir sakrament ve ayin olarak görünür hale gelmiştir. Bu yemek, sadece evharistiya sakramentinin değil, bütün Hıristiyan teolojisinin şekillenmesine vesile olan hususları barındırmaktadır. Bu hususlar, Süryani Kadim Kilisesi'nin evharistik teoloji üzerine yaptığı açıklama ve yorumlamalar üzerinden gözlemlenebilir. Bu doğrultuda Süryani Kadim Kilisesi inancında evharistiyanın Fısıh yemeğiyle kurulan ilişkisini birkaç pasaj üzerinden ele almak mümkündür.

Süryani Kadim Kilisesi inancına göre, İsa Mesih Fısıh yemeğinde havarilerine ekmek ve kâseyi kendi bedeni ve kanı olarak sunmuş ve bedeni olan ekmeğin yenmesini, kanı olan kâsenin içilmesini söylemiştir. Dolayısıyla Mesih, Son Akşam

[249] Mat. 26: 17-19; Mar. 14: 12-16; Luk. 22: 7-13.
[250] Mat. 26: 21-25; Mar. 14: 18-21.
[251] Mat. 26: 26; Mar. 14: 22.
[252] Mat. 26: 27-28; Mar. 14: 23-24.
[253] Luk. 22: 17-20.
[254] Luk. 22: 21-34.
[255] Luk. 22: 19.

Yemeği'nde evharistiya sakramentini tesis etmiştir.[256] Mesih'in ekmek ve kâseyi sunmuş olması sebebiyle bu sakramentin maddesi ekmek ve şarap olarak kabul edilir.[257] Bu doğrultuda kutsal kurban, ekmek ve şarapta temsil edilen Mesih'in teni ve kanıdır.[258]

Fısıh yemeğinde, İsa Mesih kendisini çarmıhta kurban olarak adayacağını ilan etmiş ve yeni antlaşma kanını vurgulamıştır. Süryani Kadim Kilisesi inananlarına göre; Mesih bu sözleriyle Fısıh Bayramı'nın manasını tamamladığını ima etmiştir. Mesih'in ölümü ve dirilişiyle yeni bir Fısıh, yeni bir kurban ve yeni bir tören tesis edilmiştir. Bu yeni törende; kuzu eti kurban yemeği olarak sunulmamış, Yeni Ahit için bir kuzu kanı akıtılmamıştır. Mesih bizzat kendisini Fısıh kuzusu olarak sunmuştur. Kurban olarak onun eti ve Ahit kanı olarak onun kanı sunulmuştur. Törende Mesih, teni ve kanını ekmek ve şarap şeklinde sunmuştur.[259] Mesih, ten ve kanını takdim ettiği bu ayini ilk önce bizzat havarileriyle icra etmiş ve; *"...Beni anmak için böyle yapın"*[260] diyerek havarilerine emretmiştir. Bu nedenle sunulan kansız kurban aynı zamanda Mesih'in hatırasının yâd edildiği bir ayindir ve bu tören onun ikinci gelişine kadar tekrarlanacaktır.[261]

Fısıh yemeğinde İsa Mesih'in söylediği sözler evharistiya ayininin duasında önemli bir yer tutar. Ayinde Mesih'in bu yemekte söylediği sözlerin Sinoptik İncillerden bir derlemesi evharistiya duasının bir bölümünü oluşturmaktadır.[262]

Yuhanna İncili'nde evharistiya sakramentini ilgilendiren hususlar iki temel olayda incelenebilir. Bunlar; Fısıh Bayramı öncesindeki akşam yemeği ve İsa'nın elçilerinin ayaklarını yıkaması[263] ve yaşam ekmeği ve evharistiyadır.[264]

---

[256] Demir, a. g. e., ss. 66-69. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., s. 40; Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 78.
[257] Demir, a. g. e., s. 66.
[258] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 76. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., s. 41; Demir, a. g. e., s. 64.
[259] Aydın, **Kurobo,** ss. 28-29.
[260] Luk. 22: 19.
[261] Aydın, **Kurobo,** ss. 29-30. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., s. 40.
[262] Demir, a. g. e., ss. 67-68. Ayrıca bkz. Erbaş, "Ekmek Şarap Ayini…" , s. 169. Süryani Kadim Kilisesi'nde icra edilen evharistiya ayininde ilgili yerler için bkz. (Aydın, **Kurobo,** ss. 93-94.).
[263] Yu. 13: 1-17.
[264] Yu. 6: 31-59.

Yuhanna'da, Fısıh Bayramı'ndan önceki akşam yemeği Sinoptik İncillerde yer alan detaylarla aktarılmaz. Yuhanna, tıpkı Sinoptik İncillerde olduğu gibi Mesih'in kendisine ihanet edecek olanı açıklamasına yer verir; *"İsa bunları söyledikten sonra ruhunda derin bir sıkıntı duydu. Açıkça konuşarak, 'Size doğrusunu söyleyeyim, sizden biri bana ihanet edecek' dedi."* .[265] Bunun yanında, Yuhanna'da ekmek ve kâseyi paylaşma hadisesi yer almazken, İsa'nın havarilerin ayaklarını yıkaması aktarılır; *"Yemekten kalktı, üstlüğünü bir yana koydu, bir havlu alıp beline doladı. Sonra bir leğene su doldurup öğrencilerin ayaklarını yıkamaya ve beline doladığı havluyla kurulamaya başladı…"*.[266]

Yuhanna'da İsa'nın "yaşam ekmeği" olarak tanımlandığı cümleler Sinoptik İncillerde yer alan ekmek ve kâse imgelerinin derin bir yorumu niteliğindedir.[267] Süryani Kadim Kilisesi inancına göre Mesih; *"Size doğrusunu söyleyeyim, gökten ekmeği size Musa vermedi, gökten size gerçek ekmeği Babam verir. Çünkü Tanrı'nın ekmeği, gökten inen ve dünyaya yaşam verendir."*[268] dedikten sonra kendisini; *"Gökten inmiş olan ekmek Ben'im…"*[269] şeklinde ilan ederek evharistiyanın kuruluşuna zemin hazırlamıştır. İsa'nın bu sözleri maddi yönden düşünüldüğü için halk ve hatta bazı havarileri tarafından bile anlaşılmamıştır. Bunun üzerine Mesih daha açık bir dille kutsal sununun asıl işlevini; *"Size doğrusunu söyleyeyim, İnsanoğlu'nun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim. Çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda."*[270] şeklindeki sözleriyle açıklamıştır.[271]

Mesih bu sözleriyle ekmek olarak kendi tenini, şarap olarak kanını sunduğunu ilan etmiştir. Söz konusu ekmek, iman edenlerin ekmeğidir. Bu, Rab'bin ikinci gelişine

---

[265] Yu. 13: 21.
[266] Yu. 13: 4-17.
[267] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 266.
[268] Yu. 6: 32-33.
[269] Yu. 6: 41.
[270] Yu. 6: 53-56.
[271] Ayvaz, a. g. e., s. 39. Bunun yanında İsa'nın; *"İnsanoğlu'nun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz."* cümlesiyle evharistiyanın alınmasını zorunlu kıldığına inanılır. Bkz. (Demir, a. g. e., s. 68.).

kadar kilisenin hayati yemek törenidir. Bu nedenle, ahirete kadar kutlanacak olan bu kurban, bir hayat kaynağı olarak kiliseyi yaşatacaktır.[272]

Mesih, insanlığın kurtuluşu için çarmıh üzerinde ölmekle yetinmemiştir. Kendisine inananlara kendini ruhsal gıda olarak vermiştir ki, bu manevi gıda aracılığıyla inananlar Mesih'le kaynaşıp ilahi kuvvet alırlar. Böylece Göklerin Egemenliği'ne layık olurlar.[273]

Elçilerin İşleri kitabında evharistiya ayininin açık uygulamasına işaret eden bir ifadeye rastlanmazken, erken dönemde Kudüs'te bulunan Hıristiyan cemaatinin geleneklerinden biri olan ekmek bölme işlemine birkaç yerde değinilmiştir.[274]

Süryani Kadim Kilisesi inancına göre elçiler döneminde ekmek bölme işleminin yapılması Havarilerin Mesih'in buyruğunu yerine getirip kutsal kurban düzenini kurduklarına işaret etmektedir. Buna göre havariler evharistiyaya fiili olarak paydaşlık edip, Mesih'in kutsal bedeni ve kanı olan kansız kurbanı almışlardır. Böylece, haç üzerinde kendisini bağışlama kurbanı olarak sunan Mesih'in anısı olan evharistiya düzeni devam etmiştir.[275] Havariler İsa Mesih'ten aldıkları bu düzeni uygulamış ve bunu öğrencilerine ve ardıllarına teslim etmiştir. Ayin hizmeti bu şekilde günümüze kadar devam etmiştir.[276]

Pavlus'un Mektuplarında ise evharistiya sakramentinin gerek inanç gerekse uygulama boyutlarıyla ilgili dikkat çekici ifadelere rastlanmaktadır. Pavlus, İncillerde yer alan ekmeğin Mesih'in bedeni, kâsenin ise kanı olduğu şeklindeki cümleleri aktarmakla kalmaz aynı zamanda evharistiya fikrini *"Mesih'te tek bir beden"*[277] şeklinde formüle eder.[278]

---

[272] Aydın, **Kurobo,** s. 31.
[273] Ayvaz, a. g. e., s. 40. Ayrıca bkz. Akdemir, Dini Kurallarımız, ss. 76-77.
[274] *"Bunlar kendilerini elçilerin öğretisine, paydaşlığa, ekmek bölmeye ve duaya adadılar."*. Bkz. (Elç. 2: 42.)."*Haftanın ilk günü ekmek bölmek için bir araya toplandığımızda Pavlus imanlılara bir konuşma yaptı. Ertesi gün oradan ayrılacağı için konuşmasını gece yarısına dek sürdürdü… Sonra yukarı çıkıp ekmek böldü ve yemek yedi. Gün doğuncaya dek onlarla uzun uzun konuştu, sonra oradan ayrıldı."*. Bkz. (Elç. 20: 7-11.)."*Pavlus bunları söyledikten sonra ekmek aldı, hepsinin önünde Tanrı'ya şükretti, ekmeği bölüp yemeye başladı."*. Bkz. (Elç. 27: 35.).
[275] Ayvaz, a. g. e., ss. 40-41.
[276] Demir, a. g. e., s. 70.
[277] Rom. 12: 5.
[278] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 266.

Pavlus, Korintlilere Birinci Mektubu'nda önce inananları putperestlikten kaçınmaları konusunda uyarır; *"Bu nedenle, sevgili kardeşlerim, putperestlikten kaçının."*.[279] Ardından, evharistiyanın birlik ve paydaşlık sağlayan yönüne dikkat çekerek şunları söyler;[280] *"Aklı başında insanlarla konuşur gibi konuşuyorum. Söylediklerimi kendiniz tartın. Tanrı'ya şükrettiğimiz şükran kâsesiyle Mesih'in kanına paydaş olmuyor muyuz? Bölüp yediğimiz ekmekle Mesih'in bedenine paydaş olmuyor muyuz? Ekmek bir olduğu gibi, biz de çok olduğumuz halde bir bedeniz. Çünkü hepimiz bir ekmeği paylaşıyoruz."*.[281]

Pavlus'ta dikkat çeken bir başka husus ise Mesih'in çarmıhta kurban edilmesini Eski Ahit'teki kurbana benzetmesidir; *"Övünmeniz yersizdir. Azıcık mayanın bütün hamuru kabarttığını bilmiyor musunuz? Yeni bir hamur olabilmek için eski mayadan arınıp temizlenin. Zaten mayasızsınız. Çünkü Fısıh kuzumuz Mesih kurban edildi. Bunun için eski mayayla –kin ve kötülük mayasıyla– değil, içtenliğin ve dürüstlüğün mayasız ekmeğiyle bayram edelim."*.[282]

Pavlus, Korintlilere Mektubu'nda evharistiya uygulamalarında yaşanan bazı sıkıntılara değinirken, evharistiyada cemaatin uyması gereken kurallar konusunda da uyarılarda bulunur: *"Toplantılarınız yarardan çok zarar getirdiği için aşağıdaki uyarıları yaparken sizi övemem. Birincisi, toplulukça bir araya geldiğinizde aranızda ayrılıklar olduğunu duyuyorum. Buna biraz da inanıyorum. Çünkü Tanrı'nın beğenisini kazananların belli olması için aranızda bölünmeler olması gerekiyor! Toplandığınızda Rab'bin Sofrası'na katılmak için toplanmıyorsunuz. Her biriniz ötekini beklemeden kendi yemeğini yiyor. Kimi aç kalıyor, kimi sarhoş oluyor. Yiyip içmek için evleriniz yok mu? Tanrı'nın topluluğunu hor mu görüyorsunuz, yiyeceği olmayanları utandırmak mı istiyorsunuz? Size ne diyeyim? Sizi öveyim mi? Bu konuda*

[279] 1Ko. 10: 14.
[280] Demir, a. g. e., s. 65. Ayrıca bkz. Varghese, a. g. m.
[281] 1Ko. 10: 14-17.
[282] 1Ko. 5: 6-8. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** s. 26. Mesih'in fısıh kuzusuna benzetilerek kurban anlamının yüklenmesine Petrus' un mektubunda ve İbranilere Mektup'ta da rastlanmaktadır Bkz. (İbr. 9: 12, 27; 1Pe. 1: 19; 2: 24; 3: 18.).

övemem!*"*.[283] Pavlus'un bu cümleleri, evharistiyanın ayin olarak kutlanışının en eski delili olarak görülmektedir.[284]

Pavlus, metnin devamında evharistiyanın anlamına ve ekmek bölmenin nasıl yapılması gerektiğine dönük açıklamalarda bulunur; *"Kişi önce kendini sınasın, sonra ekmekten yiyip kâseden içsin. Çünkü bedeni farketmeden yiyip içen, böyle yiyip içmekle kendi kendini mahkûm eder."*.[285]

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayinine hazırlıkta ve ayin esnasında cemaatin uyması gereken kurallar izah edilirken Pavlus'un ifadeleri önemli bir dayanak noktasıdır. Süryani Kadim Kilisesi Patriği Mor Ignatius I. Zekka Ayvaz'a (1933-2014) göre, kilise üyeleri ayinden önce maddi ve manevi olarak gereken hazırlıkları yapmalıdır. Bu doğrultuda inananların ayine her yönden temizlenmiş olarak katılmaları esastır. Bu da bedensel temizliğin yanında günahlardan arınmayı da gerektirir. Kişi, din adamının önünde günah itirafında bulunup tövbesini yaparak manevi olarak arınır.[286]

Pavlus'un ifadelerinde dikkat çeken bir husus da evharistiyanın Hıristiyan birliğinin kaynağı olarak görülmesidir. Bu husus şu nedenlere dayandırılır:[287]

1- Pavlus'a göre evharistiyada Mesih'in halkıyla olan beraberliği somut hale gelir. Ayrıca Mesih'in evharistik yiyecekle özdeşliğinin gerçekliği tartışılmaz.[288] Bu varlığı sayesinde Mesih, inananların birliğini tesis eder.

2- Evharistiya, Mesih'in kurban olarak ölümünün bir hatırası ve onun bir ilanı olarak yeniden bir buluşma noktasıdır."*Çünkü bu ekmeği yediğiniz ve bu kâseyi içtiğiniz zaman, kendisi gelinceye kadar Rabb'in ölümünü ilan edersiniz"*.[289] *"...Beni anmak için böyle yapın"*.[290]

---

[283] 1Ko. 11: 17-22.
[284] Güç, a. g. e., s. 283.
[285] 1Ko. 11: 28-29.
[286] Ayvaz, a. g. e., s. 42.
[287] Fuat Aydın, **Pavlus Hıristiyanlığına Giriş,** Eskiyeni Yayınları, Ankara 2011, ss. 264-265.
[288] 1Ko. 11: 27-32.
[289] 1Ko. 11: 26.
[290] 1Ko. 11: 24.

Pavlus, Galatyalılara mektubunda şu cümleleri sarf etmiştir; *"Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu'na imanla sürdürüyorum."*.[291] Bu ifadeler evharistiyanın birçok lütfun kaynağı olduğuna delil olarak gösterilir. Buna göre; evharistiyayı alan imanlı kişi Mesih'te ruhsal hayatı kazanır, Mesih'le kaynaşır ve ruhsal olarak gelişip güçlenir.[292]

Pavlus'un Efeslilere mektubunda kullandığı şu ifadeler evharistiya ayininde Mesih'in mevcudiyetiyle inananları koruduğuna, birbirine yaklaştırdığına ve cemaatin birlik olmasını sağladığına delil olarak gösterilir;[293] *"O'nun önderliğinde bütün beden, her eklemin yardımıyla kenetlenip kaynaşmış olarak her üyesinin düzenli işleyişiyle büyüyüp sevgide gelişiyor."*.[294]

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayinini yönetme görevinin kilise hiyerarşisinde papaz ve üstündeki rütbelere denk gelen kâhinlere ait olması ise Petrus'un Birinci Mektubu, İbraniler'e Mektup ve Yuhanna İncili'ndeki cümlelere dayandırılır;[295] *"O sizi diri taşlar olarak ruhsal bir tapınağın yapımında kullansın. Böylelikle, İsa Mesih aracılığıyla Tanrı'nın beğenisini kazanan ruhsal kurbanlar sunmak üzere kutsal bir kâhinler topluluğu olursunuz."*.[296]

2.3. EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kutsal Metinler çağının ardından evharistiya ve evharistiyaya konu olan hususlar Hıristiyanlar tarafından tartışılmaya devam etmiştir. I ve IV. yüzyıllar arasında evharistiya sakramentinin anlamı ve ayin usulüyle ilgili açıklama ve yorumlama çabalarının ön planda olduğu görülmektedir. Bu dönemde kilise babalarının teolojik meseleleri Kutsal Kitap merkezli yorum ve açıklamaları evharistik teolojinin şekillenmesine katkıda bulunup sonraki dönemlere ışık tutmuştur. Bu

[291] Gal. 2: 20.
[292] Ayvaz, a. g. e., ss. 41-42.
[293] Aydın, **Kurobo,** s. 33.
[294] Ef. 4: 16.
[295] Aydın, **Kurobo,** s. 32. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., s. 41.
[296] 1Pe. 2: 5. Ayrıca bkz. İbr. 5: 6. ; Yu. 20: 21.

nedenle dönemin evharistiya inancının anlaşılması için kilise babalarının eserlerinde evharistiya hakkında dile getirilen düşüncelerin aktarılmasında fayda vardır.

Erken dönem kilise babalarından Ignatius (30-107) evharistiyanın anlamı ve ayin düzeni ile ilgili bazı hususlara mektuplarında değinmiştir. Ignatius, diyakonları Mesih'in sırlarının hizmetkârı olarak tanımlamıştır. Ayrıca ekmeğin ve içkinin idarecisi olmadıklarını da belirterek onların evharistiya ayinindeki görev sınırlarını belirtmiştir.[297] Ignatius, başka bir mektubunda evharistiya ayinini piskopos veya piskoposun izin verdiği birinin yönetebileceğini açıkça belirtmiştir.[298] Ignatius, Tanrı'nın isteğine göre yapılması gerektiğini vurguladığı[299] evharistiyaya kurban anlamı yüklemiştir.[300] Ayrıca Hıristiyanların toplanma yerlerini *"kurban yeri"* olarak adlandırmıştır.[301]

Justin Martyr (110-165) evharistiya için şükran sunusu anlamındaki "eucharistia" kelimesini kullanmıştır. Ayrıca evharistiyayı Hıristiyanların kurbanı olarak adlandırmıştır.[302] Martyr, sadece kilise öğretisini benimseyerek vaftiz olanların alabileceğini vurguladığı bu sununun işlevlerinden de söz eder ve ayinin nasıl icra edildiği üzerine de bir takım bilgiler sunar. Buna göre bir bölgede bulunan cemaat bir araya gelir. Ayinde önce elçilerin hatıraları ve peygamberlerin sözlerinin okunmasının ardından ayini idare eden başkan öğütlerde bulunur. Ardından herkes ayağa kalkar ve dua eder. Duanın bitiminde cemaatte bulunanlar birbirlerini öperek selamlaşırlar. Daha sonra ekmeğin yanında suyla karıştırılmış şarap getirilir. Bunlar Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla kutsanır. Rahip dua ve şükranlarını bitirdikten sonra cemaat "Âmin!" diyerek onaylar. Sunu kutsandıktan sonra diyakonlar aracılığıyla cemaate sunulur.[303]

Evharistiyayı sakrament olarak ilk isimlendiren Tertullian (145-220)' dır. Tertullian onu "evharistiya sakramenti" şeklinde isimlendirmiştir.[304] Eserlerinde

[297] Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Trallians", **ANF01**'de Chap. II.
[298] Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Smyrnaeans", **ANF01**'de Chap. VIII.
[299] Ignatius, "The Epistle of İgnatius to Hero, a Deacon of Antioch", **ANF01**'de, Chap. III.
[300] Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Philadelphians", **ANF01**'de, Chap. IV.
[301] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 123.
[302] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 123.
[303] Justin Martyr, "The First Apology", **ANF01**'de, Chap. LXV, LXVI.
[304] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 276.

evharistiya ayini ile ilgili şartlara da değinen Tertullian, bu ayinin tan vakti kutlandığını ve ayine katılan herkesin bu sakramenti alabileceğini belirtmiştir.[305]

III. yüzyılda yaşayan Hıristiyan ilahiyatçılarından Cyprian (200-258) evharistiyayı "Rab'bin kurban sakramenti",[306] "kupa sakramenti",[307] "Fısıh sakramenti"[308] ve "İsa Mesih'in kurtuluş sakramenti"[309] gibi çeşitli isimlendirmelerle tanımlamıştır. Cyprian, Yeni Ahit metinlerinde Son Akşam Yemeği'nin Fısıh ile kurulan ilişkisini devam ettirmesinin yanında Pazar günleri ve Paskalya kutlamalarında evharistiya ayininin gerçekleştirildiğini belirtmiştir.[310]

Hıristiyanlık tarihinde evharistiya üzerine en çok tartışılan konuların başında ayinde kullanılan ekmek ve şarabın Mesih'in bedenine ve kanına dönüşümü meselesi gelmektedir. İncil anlatılarında Mesih'in ekmek ve şarabı sunarken bunları kendi bedeni ve kanı olarak sunması sonraki dönemlerde Hıristiyan ilahiyatçılarını bu maddelerin ayindeki anlam ve mahiyeti üzerine düşünmeye sevk etmiştir.

Hıristiyanlık tarihinde dönüşüm meselesi tartışmaları uzun bir tarihsel sürece yayılmıştır. Öyle ki, modern dönemde bile dönüşüm konusunun tartışıldığı bilinmekte ve bu meselenin erken Hıristiyanlıkta yerinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan çalışmalar yapılmaktadır.[311]

Dönüşüm konusunda, Justin Martyr ekmek ve şarabın Mesih'in bedenini ve kanını temsil ettiğini belirtmiş ve bunların dönüşümünden söz etmiştir.[312] Tertullian, evharistiya ekmeğinin anlamından söz ederken Mesih'in bedeni olan ekmeği mecazi olarak anlamak gerektiğini belirtmiştir.[313] Aziz Ambrose (339-397) bu dönüşüm üzerine; *"Şunu kanıtlayalım ki bu doğal bir oluşum değil kutsama sonucundadır ve*

[305] Tertullian, "Part First, Apologetic, IV. The Chaplet, or De Corana", **ANF03**'te, Chap. III.
[306] Cyprian, "Epistles of Cyprian", **ANF05**'te, Epistle LXII/4.
[307] Cyprian, "The Treaties of Cyprian", **ANF05**'te, Treatise III/25.
[308] Cyprian, "Epistles of Cyprian", Epistle LXXV/4.
[309] Cyprian, "Epistles of Cyprian", Epistle LXXV/12, 17.
[310] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 277.
[311] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** ss. 275-276.
[312] Justin Martyr, "The First Apology", **ANF01**'de, Chap. LXVI.
[313] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 277.

kutsamanın gücü doğanınkinden daha yücedir, çünkü kutsamayla doğanın kendisi değişir."[314] der.

John Chrysostom (354-407) evharistiyada yenen ekmeğin Mesih'in bedeni, içilenin ise onun kanı olmadığını; bunun dünyevi değil ruhsal bir anlam ihtiva ettiğini belirtmiştir.[315] Chrysostom, konuyla ilgili düşüncelerini şu sözleriyle özetlemiştir; *"Sunulan ekmekle şarabın Mesih'in Eti ve Kanına dönüşmesi olayını insan gerçekleştirmiyor, bunu gerçekleştiren bizim için Haça gerilen Mesih'in kendisidir. Mesih'i temsil eden papaz, bu sözleri söylüyor, ama o sözlerden çıkan etkinlik ve nur Tanrı'dan geliyor. Mesih 'Bu benim Etimdir' diyor. Bu sözler sunulan ekmek ve şarabı dönüştürmektedir."*.[316] Theodoret (393-457) ise ayin sırasında kutsanan ekmek ve şarabın doğalarının değişmediğini, bunların sembol olduklarını belirtir.[317]

Bu ifadelerden hareketle kilise babaları döneminde ekmek ve şarabın dönüşümünün sembolik bir mana içerdiği görüşünün hâkim olduğu söylenebilir. Dönüşüm meselesi ilerleyen dönemlerde bilhassa Katolik Kilise bünyesinde yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Süryani Kadim Kilisesi tarihinde ise ekmek ve şarabın dönüşümünün sembolik değil, gerçek bir dönüşüm olduğu inancı genel kabul görmüştür.

Evharistiya IV. yüzyıldan sonra basit ve sade bir anma, şükretme ritüeli olmaktan çıkıp, gelişmiş bir merasime ve zengin bir anlamsal içeriğe kavuşmuştur.[318] Evharistiya bu yönüyle tarihsel süreçte en önemli sakrament olarak görülmüştür. Nitekim evharistiya için kullanılan; "Hıristiyan ibadetlerinin merkezi ve ağırlık noktası", "Kilise'nin faaliyetlerinin kaynağı ve zirvesi" gibi ifadeler evharistiyanın bu önemini ortaya koyar niteliktedir.[319]

---

[314] St. Ambrose, "Dogmatic Treaties, Ethical Works, and Sermons: On the Mysteries", **NPNF2-10**'da, Chap. IX, 50.
[315] John Chrysostom, "The Homilies on the Gospel of St. John", **NPNF2-10**'te, Homily XLVII.
[316] Libreria Editrice Vaticana, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri,** Dominik Pamir (Çev.), Yaylacık Matb., İstanbul 2000, s. 336.
[317] Theodoret, "Dialogues of Theodoret", **NPNF2-03**'te, Letter XVI/II.
[318] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 123.
[319] Xavier Jacop, **Hıristiyanların Kiliseleri ve İbadetleri,** Ohan Matbaacılık, İstanbul 2004, s. 46. Ayrıca bkz. Erbaş, a. g. e., s. 160.

IV. yüzyılda evharistiya ayininin içeriği ana hatlarıyla şöyledir; buna göre laikler ve cemaat bir tören alayı ile kiliseye giriş yapar. Kiliseye girişte diyakon incili taşırken ruhbanların ellerinde mumlar bulunur. Laikler kilisede kendilerine ayrılan bölümde yerlerini alırken din adamları mihrabın olduğu bölüme doğru ilerlerler. Rahip cemaati selamladıktan sonra "söz litürjisi" denen bölüme geçilir. Bu bölüm, Kutsal Kitap okumalarını, Mezmurlar'dan ilahileri ve rahibin cemaate vaazını içerir. Vaftiz olmamış Hıristiyanların kiliseden çıkarılmasıyla bu bölüm sona erer.[320] Sadece vaftiz olanların katılımıyla törenin ikinci bölümüne geçilir. Bu bölüm tören alayı ile başlar. Burada öndeki diyakonlar mumları ve buhurdanlığı taşırken bunları takip eden diyakonlar ise üzeri mendille örtülmüş ekmek tabağı ve şarap kâsesini taşırlar. Ekmek tabağı ve kâse mezbaha getirildikten sonra büyükçe bir mendille örtülür. Ayinin bu bölümünün tümünde mezbah görünür vaziyettedir.[321]

Orta Çağa gelindiğinde, Hıristiyan dünyasında dönüşüm tartışmalarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu dönemde Tourslu Berengar (999-1088) ekmek ve şarabın sembol olduğu görüşünde bulunurken, Lanfranc (1005- 1089) ekmek ve şarabın sembol değil gerçek olduğunu ve bunların Mesih'in gerçek kanına dönüştüğünü öne sürmüştür.[322] Berengar'a 11 Şubat 1079 da, Roma Konsili'nde ekmek ve şarabın dönüşümünü ifade eden ikrar yaptırılmıştır.[323]

Papa III. Innocent 1202 yılında Lyon eski Başpiskoposuna gönderdiği mektubunda ekmek ve şarabın dönüşümünü ifade etmek için ilk defa "transubstantiation" tabirini kullanmıştır.[324] Transubstantiation tabiri ilk defa IV Lateran Konsili'nde (1215) konsil metinlerine girmiştir.[325] Bu kavram 1439 Floransa Konsili'nde bir kere daha, şaraba su katılması gerektiği hususuyla birlikte kayıtlara geçmiştir. Şaraba su katılması kararı, Ermenilerin evharistiya ayininde şaraba su katmamalarına karşı alınmıştır. Ancak bu hususun genelleşmesi daha sonraya kalmış,

[320] Georgia Frank, "From Antioch to Arles: Lay Devotion in Context", **The Cambridge History of Christianity,** Cambridge University Press, New York 2008, Vol. 2, s. 536.
[321] Frank, a. g. m., s. 536.
[322] D. N. Power, "Eucharist, Exposition of The", **NCE,** Vol. 5, s. 424. Ayrıca bkz. Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** ss. 125-126.
[323] Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini…", s. 441.
[324] Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini…", s. 441.
[325] Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini…", s. 442.

hatta Protestan düşüncesiyle birlikte tartışma günümüze kadar devam etmiştir.[326] Süryani Kadim Kilisesi ise bu konuda şaraba su katılması gerektiği görüşündedir. Şaraba su katılması, Mesih'te Tanrısal ve insani tabiatın birleşmesini sembolize eder.[327]

Protestan akımın öncüsü Martin Luther (1483-1546) Katolik Kilisesi öğretisinde yer alan ekmek ve şarabın arazlarının değil de özünün Mesih'in bedeni ve kanına dönüştüğü yönündeki inancı reddetmiştir. Luther, ekmek ve şarabın hem cevher hem de araz olarak Mesih'in bedenini ve kanını ifade ettiğini savunmuştur.[328] Reformcuların muhalefetine karşın, Katolik Kilisesi Trent Konsili'nde (1551) ekmek ve şarabın töz değişimine uğrayarak İsa Mesih'in bedeni ve kanına dönüştüğünü kabul etmiştir. Konsilde alınan bu karar Katolik Kilisesi'nin resmi görüşünü yansıtmaktadır.[329]

Orta Çağ'da Hıristiyan dünyasını meşgul eden bir başka tartışmalı konu ise evharistiya ayininde kullanılan ekmeğin mayalı olup olmaması konusudur. Bu konuda Katolik bir Hıristiyan olan Thomas Aquinas (1225-1274) evharistiyada mayasız ekmek kullanılması gerekliliğini Kutsal Kitap metinlerini referans göstererek açıklar. Aquinas'a göre İsa Mesih'in ekmek ve şarap aracılığıyla bedenini ve kanını sunduğu gece Yahudilerin Mayasız Ekmek Bayramı olarak kutladıkları Fısıh Bayramı'nın ilk günüdür. Dolayısıyla, o gece İsa Mesih'in mayasız ekmek kullanmış olması gerekir.[330]

Hıristiyan dünyasında genelde yedi sakramentin, özelde evharistiyanın günümüzdeki ana hatları Orta Çağ'ın sonuna gelindiğinde belirginleşmiştir. Süryani Kadim Kilisesi tarihinde ise, evharistiyanın gelişim süreci genel Hıristiyanlık'takine paralel bir şekilde ilerlemiştir.

---

[326] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**, ss. 280-281.
[327] Aydın, **Kurobo,** s. 49.
[328] Hakan Olgun, **Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık,** İz Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 209.
[329] Muhammet Tarakçı, **St. Thomas Aquinas,** İz Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 209. Ayrıca bkz. Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini…", s. 442.
[330] Tarakçı, **St. Thomas Aquinas,** s. 209.

2.4. SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramentinin tarihsel gelişim seyrini ele almadan önce, doğurduğu sonuçlar itibariyle Süryani Kadim Kilisesi'nin bağımsız bir kilise hüviyetine kavuşmasını sağlayan 451 Kadıköy Konsili'ne değinmekte fayda vardır. Kadıköy Konsil'inde İsa Mesih'in tabiatı meselesi tartışmaların merkezini oluşturmuştur. Konsilde Mesih'in hem beşeri hem de insani tabiatının olduğu kararı alındıktan sonra bu karara itiraz eden Doğu Kiliseleri bağımsızlığını ilan etmiş, o tarihten sonra İsa Mesih'in tek tabiatının olduğunu savunan bu kiliseler "Monofizit" adıyla anılmıştır. İsa Mesih'in beşeri ve ilahi iki tabiatının olduğunu savunanlara ise "Diyofizit" denilmiştir. Bu sebeple Süryani Kilisesi, Ermeni Kilisesi, Kıpti Kilisesi ve Habeşistan Kilisesi'ne Mesih'te tek tabiat bulunduğuna inandıkları için "Monofizit Kiliseler" adı verilmektedir.[331]

Kadıköy Konsili sonrasında bağımsızlığını ilan eden monofizit kiliselerden Süryani Kadim Kilisesi'nde bu döneme gelene dek evharistiyanın inanç ve uygulama hususundaki ana hatları belirginleşmiştir. Ancak tarihsel süreçte Süryani ilahiyatçılarının evharistiya üzerine geleneğe dayalı anlama ve yorumlama çabaları süregelmiştir. Bunun yanında batı dünyasında -bilhassa Katolik Kilisesi'nde- evharistiya üzerine yürütülen teolojik tartışma konularının da Süryani Kadim Kilisesi'ni etkilediği görülmektedir. Bu minvalde Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya üzerine tartışılan meselelerin başında ekmek ve şarabın dönüşümü konusu gelmektedir. Bunun yanında evharistiya ekmeğinin içeriği ve Kadıköy yanlısı kiliselerin hazırladığı komünyonun alınması meselesi de Süryani ilahiyatçıları meşgul eden meseleler arasında yer almıştır. Ayrıca bu dönemde Süryani ilahiyatçılarının evharistiya ayininin anlamını ve bu ayinin ana unsurları olan ekmek ve şarabın anlam ve mahiyetini vurgulayan yorumlamaları dikkat çekicidir.

[331] Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanlık", **Dinler Tarihi El Kitabı,** (ss. 133-194), Grafiker Yayınları, Ankara 2015,s. 146. Ayrıca bkz. M. Nesim Doru, **Süryanilerde Felsefe,** Yaba Yayınları, İstanbul 2012, s. 20; Enver Osman Kaan, **Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler,** Rağbet Yayınları, İstanbul 2010, s. 98; Sarı, a. g. e., ss. 94-95; Öztürk, a. g. e., s. 67.

Kadıköy Konsili'nden sonra Hıristiyan Kiliseleri arasındaki ihtilaf sadece Monofizit-Diyofizit tartışmasıyla sınırlı kalmamış, kiliselerin evharistiya uygulamalarına da yansımıştır. Bu dönemde Kadıköy karşıtları Mesih'in kendi taraflarında olduğunu, bu sebeple evharistiyanın 'ortodoks' (Kadıköy karşıtı) bir rahibin elinden alınması gerektiğini savunmuşlardır.[332] Süryani Kadim Kilisesi de Kadıköy yanlılarının hazırladığı komüyonun alınmasına şiddetle karşı çıkan kiliselerden biri olmuştur. Bu konuda VI. yüzyılda yaşayan Süryani piskopos Tellalı Yuhanna'nın görüşleri Süryani Kadim Kilisesi'nin meseleye bakışını özetler niteliktedir. Yuhanna, Kadıköy yanlılarının hazırladığı komünyonu ölüm zehrine benzetmiş ve inananların bunu almaktan kaçınması gerektiğini söylemiştir.[333]

Orta Çağ'da batı dünyasında olduğu gibi Süryani Kadim Kilisesi'nde de en çok tartışılan konu evharistiyada kullanılan ekmek ve şarabın dönüşümü meselesi olmuştur. Bu konuda dönemin Süryani ilahiyatçılarının görüşleri Süryani Kadim Kilisesi'nin dönüşüm meselesine bakışını ortaya koymaktadır. Dönemin önemli Süryani ilahiyatçılarından biri olan Antakyalı Severiyos (465-538), dönüşüm konusunda, ayin esnasında Mesih'i temsil eden kâhinin duaları aracılığıyla ekmek ve şarabın Mesih'in etine ve kanına dönüştüğünü belirtmiştir. Severiyos ayrıca evharistiya ayininde kurbanı sunanın kâhin değil, Mesih'in bizzat kendisi olduğunu öne sürmüştür.[334]

Şamlı Yuhanna (675-749), evharistiya ayini için ekmek ve şarabın mutlaka gerekli olduğunu, bunların yerine başka bir madde kullanılamayacağını belirtmiştir.[335] Bunun yanında, ayinde ekmek ve şarabın Kutsal Ruh aracılığıyla Mesih'in ten ve kanına dönüştüğünü belirtmiştir. Yuhanna'ya göre bu dönüşüm ayinde Kutsal Ruh'un çağrılışı bölümünde (Epiklesis) gerçekleşir. Ayrıca, Mesih'in bakire Meryem'den mucizevi doğumuna benzettiği bu dönüşümün sembol değil, gerçek bir dönüşüm olduğunu vurgulamıştır.[336]

---

[332] Volker Menze, "Priests, Laity and the Sacrament of the Eucharist in Sixth Century", **Hugoye: Journal of Syriac Studies,** Vol. 7, s. 130.
[333] Menze, a. g. m., s. 131.
[334] Aydın, **Kurobo,** ss. 50-51.
[335] Aydın, **Kurobo,** s. 47.
[336] John of Damascus, "An Exact Exposition of the Orthodox Faith, Book IV", **NPNF2-09**'da, ss. 738/9. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** s. 51.

VII. yüzyılda yaşayan Süryani ilahiyatçı Katarlı Gabriel evharistiya ayininin bütününde yapılan iş ve işlemlerin anlamını açıklarken, ayindeki ekmek ve şarabın anlamlarıyla ilgili de şu ifadelerde bulunur: *"Mesih ekmek ve şarabı sunarken 'Bu benim bedenim', 'Bu benim kanımdır' demiştir. Bunlar benim bedenim ve kanımın sembolüdür dememiştir. Dolayısıyla kutsal sırlar sıradan şeyler olarak görülmemelidir."*.[337]

Süryani kilise atalarından Muşe Bar Kefo (813-903), evharistiyadaki ekmeğin Mesih'in teni, şarabın ise onun kanı olduğunu vurgulamıştır.[338] Kefo, ekmek ve şarabın ayindeki sırlı dönüşümünü ise Mesih'in bakire Meryem'den Kutsal Ruh vasıtasıyla vücut bulmasına benzetmiştir. Kefo'ya göre Kutsal Ruh Mesih'in bakire Meryem'den ten bulmasını nasıl sağlamışsa aynı şekilde ayinde ekmek ve şarabın üzerine inmekte ve onları Mesih'in bedenine ve kanına dönüştürmektedir.[339]

Orta Çağ'ı Süryani Kadim Kilisesi açısından dikkate değer kılan hususlardan biri de "anafora"[340] denen ayin kitaplarının önemli bir bölümünün bu dönemde yazılmış olmasıdır. Anaforalar erken kilise döneminde oluşturulmaya başlanan ve çoğu Süryani kilise atalarına atfedilen ayin kitaplarıdır. Günümüzde bilinen 80 civarında anafora vardır. Bu kitaplar farklı yazarlar tarafından farklı dönemlerde yazılmıştır. Bunların çoğu V ile XIV. yüzyıllar arasına tarihlenir. Bilinen anafora yazarları arasında Suruçlu Mor Yakup (?-521), Bar Salibi (?-1171) ve Bar Hebroyo (1226-1286) gibi Süryani kilise babaları bulunmaktadır.[341]

---

[337] Sebastian P. Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", **Hugoye: Journal of Syriac Studies,** Vol. 6. 2, s. 212.

[338] Aydın, **Kurobo,** s. 47.

[339] Brock, **Süryani Geleneğinde Kutsal Kitap,** s. 111.

[340] Süryani Kadim Kilisesi'nde ayin icra kitaplarına verilen isim olan anafora Grekçe bir kelime olup *"kurban"* anlamına gelmektedir. Bkz. (http://www.newadvent.org/cathen/01451a.htm, (06/12/2015)) Bunun yanında anaforanın başka anlamları da vardır. Bu anlamlar şunlardır;

a) Evharistiya ayininde evharistik maddelerin (ekmek ve şarap) kutsanıp sunulduğu bölümde okunan dualara verilen isimdir. Bkz. (http://dictionary.reference.com/browse/anaphora, (06/12/2015).).
b) Ayinde ekmek ve kâseyi örten mendile verilen isimdir. Bkz. (http://www.newadvent.org/cathen/01451a.htm, (06/12/2015).).
c) Evharistiya ayininde kutsama, anma ve komünyon gibi kısımları içeren bölüme verilen isimdir. Bkz. (http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/anaphora, (06/12/2015).).

[341] Christine Chaillot, **The Syrian Orthodox Church of Antioch and All the East,** İnter-Orthodox Dialogue, Cenevre 1998, s. 97. Ayrıca bkz. Patrik İğnatius Efrem I. Barsavm, **Saçılmış İnciler,** Zeki Demir (Çev.), İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği, İstanbul 2005, s. 78.

Orta Çağ'da Süryani Kadim Kilisesi'nde tartışılan bir başka konu ise ayin ekmeğinin mayalı olup olmaması konusudur. Bu konuda Süryani patriği Mor Yuhanna Bar Şuşan (?-1072), ekmeğin mayalı olması gerekliliği ile ilgili şu ifadelerde bulunur; *"Mesih eline ekmek, gerçek ekmek aldı, yani mayalı ekmek. Kendisi Eski Ahit'teki fısıh kuzusu kurbanını kaldırmıştı. Mesih'in Yeni Ahit'e yine mayasız ekmek kurbanı ile başladığı düşünülemez. Aksi halde Mesih, fısıh kuzusu sunulmasını da devam ettirmeliydi."*.[342]

Bar Şuşan, Ermeni katolikosu Gregor'a (1065-1069) yazdığı bir tenkit mektubunda ayin ekmeğinin içeriğini Aristo'nun maddeyi oluşturan "dört element teorisi"[343] üzerinden açıklamıştır. Bar Şuşan'a göre; bakire Meryem'in rahminde vücut bulan Mesih gibi kurban ekmeği de dört elementten oluşmalıdır. Bunun için; toprak, su, ateş ve havayı temsilen un, su, tuz ve maya kullanılmalıdır. Şuşan, ekmeğe karıştırılan yağı ise, Allah'ın sevgisinin sembolü olarak göstermiştir.

1166-1171 tarihleri arasında Diyarbakır (Amid) Metropolitliği görevini yürüten Yakup Bar Salibi (?-1171) de ayinde mayalı ekmek kullanılması gerektiğini öne sürer. Bar Salibi'ye göre gerçek ekmek mayalı ekmek yani canlı ekmektir. Mayasız ekmek ise sadece su ve undan meydana gelen ölü bir nesneden ibarettir. Musa'nın Eski Ahit'te bahsettiği mayasız ekmek (man) bir sembolden ibarettir. Salibi, Mesih'in Yeni Ahit'te kendisini "Hayat Ekmeği"[344] olarak sunduğunu belirttikten sonra bu ekmeğin mayasız ekmek olamayacağını belirtir.[345]

Bar Salibi, "Rabbin teninin bir örneği" olarak gördüğü kutsal ekmeğin içeriğini ise Bar Şuşan'ın sözlerine benzer ifadelerle açıklar. Salibi'ye göre; un, su, yağ ve tuzdan oluşan mayalı ekmek bileşiminde, un toprağı, maya havayı, tuz ise ateşi sembolize eder. Bar Salibi, bu dört elementin yanında ruhu da ekmeğin bileşenlerinden biri olarak görüp, ekmekte kullanılan yağın ruhu sembolize ettiğini belirtir. Böylece,

---

[342] Aydın, **Kurobo,** s. 49.

[343] Aristo'ya göre maddeler dört elementin, yani su, hava, ateş ve toprağın birbirleriyle reaksiyona girmeleri sonucu oluşmaktadır. Bkz. (Ahmet Arslan, **İlkçağ Felsefe Tarihi 3,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, ss. 146-147.). Tarihsel süreçte Aristocu felsefenin Süryaniler üzerindeki etkisi için bkz. (Barsavm, **Saçılmış İnciler,** ss. 175-178.).

[344] Yu. 6: 35.

[345] Aydın, **Kurobo,** s. 48.

kutsal ekmeğin beş elementten oluştuğunu öne sürer.[346] Süryani ilahiyatçılardan Bar Hebroyo (1226-1286) da mayasız ekmeğin Yahudi âdeti olduğunu, Mesih'in ise mayalı ekmek kullandığını söyleyerek, ayinde mayalı ekmek kullanılması gerektiğini savunmuştur.[347]

İsa Mesih'ten günümüze uzun bir tarihsel geçmişi barındıran evharistiya, yaklaşık iki bin yıldır tüm Hıristiyan mezheplerinin ortak inanç ve ibadet unsuru olarak varlığını sürdürmektedir. Süryani Kadim Kilisesi inancına göre, evharistiya sakramentinin günümüzdeki uygulaması, elçilerden devralınan geleneğin korunmuş, yaşanılmış ve geliştirilmiş biçimidir. Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ritüelinin günümüzdeki uygulaması, çalışmanın üçüncü bölümünün konusunu oluşturmaktadır.

[346] Aydın, **Kurobo,** s. 48.
[347] Aydın, **Kurobo,** s. 48.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA RİTÜELİ

Evharistiya, Kutsal Kitap'ta açık işaretleri bulunan bir sakramenttir. Yeni Ahit metinlerine bakıldığında evharistiyanın havariler döneminde törensel bir uygulama olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak evharistiyanın ayin olarak kutlanması tam olarak bilinmemektedir. Yeni Ahit metinlerinde elçilerin evharistiya uygulamaları yer alsa da tarihsel süreçte bu uygulama biçimi üzerinde eklemelerin ve düzenlemelerin sürdürüldüğü bilinmektedir. Hatta bağımsız kiliselerin oluştuğu Kadıköy Konsili sonrası dönemde, kiliseler arasında farklılıkların belirginleştiği uygulamalar gelişmiştir. Fakat bütün bu uygulamalar ilk kilisedeki uygulama etrafında biçimlenmiştir.[348] Neticede bağımsız kiliselerin oluşum sürecinde kiliselerin evharistiya uygulamaları da şekillenmiş ve günümüzdeki uygulamanın ana hatları oluşmuştur. Süryani Kadim Kilisesi'nin günümüzdeki evharistiya uygulaması da tarihsel süreçte oluşan bu çerçeveyle uyumlu, uzun merasimler ve dualardan oluşan bir ritüeldir.[349]

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ritüelinin gerçekleşmesi için ayini yönetecek din adamının ve bu sakramenti alacak cemaatin, ayinin icra mekânı olan kilisede bir araya gelmesi gerekmektedir. Ayinin yapılması için gerekli olan ilk ve temel şart budur. Bunun yanında ayinden önce belirli ön koşulların sağlanması da söz

[348] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**, ss. 270-271.
[349] Aydın, **Kurobo,** s. 15.

konusudur. Bu koşulları, cemaatin yerine getirmesi gereken koşullar ve ayinin mevcudiyetiyle ilgili olan tamamlayıcı koşullar şeklinde iki kısım olarak görmek mümkündür.

Evharistiya ayinine katılmadan önce cemaatin ve kilisenin ayine hazır olması gerekir. Kilisenin ve cemaatin bu ayine hazır olması, ayinin bir bütünlük ve uyum içerisinde gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Evharistiyanın icra mekânı olan kilisenin geleneksel olarak uygulanagelen bu ayine her zaman hazır olduğu söylenebilir. Kilise üyeleri ise ayine katılım için kendilerinden beklenen koşulları yerine getirmekle yükümlüdür. Bu doğrultuda, evharistiya ayininden önce cemaatin her bir ferdinin yanında kilisenin ve ayin eşyalarının ayine hazırlanması söz konusudur.

Cemaatin ve ayinle ilişkili unsurların ayin için hazır olmasının yanında dikkate değer bir başka husus ise evharistiya sakramentinin tamamlayıcı koşullarıdır. Daha önce ifade edildiği üzere, Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramental ayinlerin geçerli bir uygulama olarak kabul edilmesini sağlayan üç koşul vardır. Buna göre her bir sakramentin maddesi, duası ve hizmetçisinin olması gerekir. Kilisenin yedi sakramentinden biri olan evharistiya için de bu koşullar geçerlidir. Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramentinin maddesi ekmek ve şaraptır. Ayin esnasında evharistiyanın özel duasının okunmasıyla bu maddelerin İsa Mesih'in tenine ve kanına dönüştüğüne inanılır. Evharistiya sakramentini tesis eden ve bunun ilk uygulamasını havarileriyle icra eden İsa Mesih, ayinde bu sakramenti uygulamaya yetkili bir ruhban tarafından temsil edilir. Ayini yöneten din adamı bu sakramentin hizmetçisi olarak kabul edilir.

Evharistiya ayini için gerekli hazırlıklar yapıldığında ve ayin için gerekli unsurlar (din adamları, laikler, ayin eşyaları vs.) kilisede bir araya geldiğinde artık ritüelin gerçekleşmesi için gerekli şartlar oluşmuştur. Evharistiya birbirini takip eden pek çok hizmetten oluşan uzun bir ritüeldir. Bu ayin bütün Hıristiyan kiliseleri gibi Süryani Kadim Kilise inancında da merkezi bir konuma sahiptir. Evharistiyanın bu önemi, Hıristiyan teolojisinin kapsamına giren hemen bütün meselelerle ilişkilendirilmesinde kendisini göstermektedir. Bu yönüyle evharistiya, inançlı bir Hıristiyan açısından ayinde ekmek ve şarabın alınmasıyla sınırlı bir anlamın çok

ötesindedir. Evharistiya ritüeli de bu anlam zenginliğini yansıtan bir içeriğe ve düzene sahiptir.

Evharistiya ritüeline hazırlık sürecinin ve evharistiyanın tamamlayıcı koşullarının incelenmesi, evharistiya ritüelinin bir bütün olarak anlaşılması açısından önemlidir. Bu nedenle konuyu; "Evharistiya Ayinine Hazırlık", "Evharistiyanın Tamamlayıcı Koşulları" ve "Evharistiya Ritüeli" şeklinde üç başlıkta ele almak uygundur.

3.1. EVHARİSTİYA AYİNİNE HAZIRLIK

Süryani Kadim Kilisesi'nde "Hayatın Merkezi"[350] olarak görülen evharistiya kilisenin temel ayinidir. Hıristiyan hayatına bu denli derinlemesine nüfuz eden bu ayinden önce ayinin mahiyetine uygun olarak ciddi bir hazırlık süreci vardır. Hazırlık sürecinde cemaatin, kilisenin ve ayinle ilişkili diğer unsurların ayine hazırlanması söz konusudur.

Ayine hazırlık sürecinde ayinin bütün unsurlarının ayrı ayrı hazırlanması gerekmektedir. Bu unsurlardan ilki laiklerden ve din adamlarından oluşan cemaatin hazırlığıdır. Ayine hazırlık gerek laikler gerekse ruhani sınıf tarafından titizlikle yapılır. Ayine hazırlanması gereken diğer unsurlar ise ayinin gerçekleştirileceği mekân olan kilise ve ayin esnasında kullanılan eşyalardır. Ayine hazırlıkta cemaatin ve ayini yönetmekle yükümlü din adamlarının gözettiği faktörlerden birisi de ayinin gerçekleştirileceği günlerdir.

Yukarıda zikredilen hususlar dikkate alındığında, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayinine hazırlık konusunu; "Cemaatin Ayine Hazırlanması", "Kilisenin ve Ayin Eşyalarının Hazırlanması" ve "Evharistiya Ayininin Yapıldığı Günler" şeklinde üç başlıkta incelemek mümkündür.

3.1.1 Cemaatin Ayine Hazırlanması

Evharistiya ayinine hazırlık, geleneksel olanın uygulanması üzerine bina edilmiştir. Dışarıdan bakan birisi bu hazırlıkları pek fark etmez. Kilise ayinleri,

[350] Aydın, **Kurobo,** s. 18.

kuralları ve düzenleri belli ritüellerdir. Bu doğrultuda ayine katılan kilise üyelerinin ayine iştirak etmeden önce yerine getirmesi gereken görev ve sorumluluklar vardır. Kilise görevlileri ayinlerle ilgili her şeyi görevlerine göre takip ederler. Bu nedenle kilisede en sık icra edilen ayin olan evharistiyaya her zaman hazır olunur.[351]

Hıristiyanlar için günahlardan uzak bir yaşam sürerek kutsal kurbandan mahrum kalmamak temel amaçlardan biridir. Kurbanı almak için cemaatin dikkat etmesi gereken en önemli hususlardan birisi ise, kurbana temiz ve günahsız yaklaşmaktır. Bu nedenle ayine katılacak cemaat, önceden maddi ve manevi olarak gereken hazırlıkları yapmalı, bedensel temizliğini yapıp ayine temiz elbiselerle gelmelidir. Bunların yanında, kişinin yasal kâhinin tanıklığıyla kanuni itirafta bulunması ve gerçek tövbesini yapması zorunludur.[352]

Süryani ayin uygulamaları sırasında, erkeklerin başı daima açık, kadınların ise mutlaka örtülü olmalıdır.[353] Ayin sırasında, kiliseye ilk önce erkekler girer. Kadınların erkeklerden önce kiliseye girmesi ve erkeklerden önce kiliseyi terk etmesi hoş karşılanmaz. Kadınların kâhinin elinden selam alması ancak küçük erkek çocuğu aracılığı ile olabilir.[354]

Evharistiya ayinine başlamadan önce sabah duaları, mezmur, ilahi ve ayine hazırlık duaları da günün anlamına ve konusuna göre yapılır.[355] Ayrıca, evharistiya ayininin içinde "Hazırlık Duaları", "Ayin Eşyalarının Hazırlanması" ve "Kâhinin Elbise Değişimi" gibi ayine hazırlık niteliğinde ritüeller vardır. Bunlar ayinin bir parçası konumuna gelmişlerdir.

Günümüzde Türkiye sınırları içindeki kiliselerde ayin sabah dokuz sularında başlayıp yaklaşık iki saat sürmektedir. Bu süre kâhinin seçtiği anaforada yer alan duaların uzunluğuna göre değişebilmektedir. Ayine aç katılmak zorunludur. Cemaate

[351] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 289.
[352] Ayvaz, a. g. e., s. 42.
[353] Mehmet Şimşek ve M. Cengiz Yıldız, "Süryani Cemaatinde Kadın Olmak", **FÜSBD,** c. 16, S. 1, Elazığ 2006, s. 343.
[354] Şimşek ve Yıldız, a. g. m., s. 344.
[355] Aydın, **Kurobo,** s. 60.

ayinde sunulan kutsal kurban doyma maksatlı değildir. Bazı zamanlarda ayinden sonra bir hayırseverin sunabileceği ikramlardan alınabilir.

3.1.2. Kilisenin ve Ayin Eşyalarının Hazırlanması

Süryani Kadim Kilisesi'nde kiliselerin içi, duada her kişinin yaşamını Allah'a yaklaştıran bir sahne tarzındadır.[356] Kilise yapı olarak üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; mihrap (madpho), gruplar (gude) ve nef (hayklo) bölümleridir.[357]

Mihrap, kutsal ayinin icra edildiği bölümdür. Mihrap bölümünün yan tarafında ruhanilerin ayin kıyafetlerini giydikleri "gnizo" bölümü bulunmaktadır. Diyakoslar ayin esnasında mihrabın sağ ve solunda hazır bulunurlar. Ayinde patrik ve metropolitin hazır bulunması durumunda mihrabın cemaate göre sol tarafına bir kürsü konulmaktadır. Mihrap bölümüyle kilisenin diğer kısımlarını ayıran yerde ayin esnasında belirli zamanlarda açılıp kapatılan bir perde (vilo) bulunur. Mihrap bölümünde bir adet İncil sehpası da bulunmaktadır.[358]

Gruplar bölümü, ayin öncesi ve diğer dua vakitlerinde din adamlarının grup halinde ilahiler okuduğu yerdir. Kilisede mihrabın sağ ve sol tarafında olmak üzere iki grup bulunur. Cemaate göre sağda yer alan grup peygamberlere, soldaki grup ise elçilere işaret eder.[359]

Nef bölümü ise kilisede laiklerden oluşan kilise üyelerinin dua etmek için hazır bulunduğu kısımdır.[360]

Kilisede ayinde kullanılacak her türlü eşyanın temizliği, bakımı, tedariki düzenli olarak görevlilerce sağlanmaktadır. Bu nedenle kilise ve kilisedeki görevliler

---

[356] Aydın, **Kurobo,** s. 8.

[357] David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", **İdem**, S. 10, (Ekim 2005), s. 37. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 22; Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 105-106.

[358] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", s. 37. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., ss. 22-23.

[359] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", ss. 37-38. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 23.

[360] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", s. 38. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 23.

evharistiya ayinine her zaman hazırdır. Ayinde kullanılacak eşyalar ile ayini yöneten kâhinin elbiseleri önceden hazırlanır. Evharistiya ayininde kullanılan eşyalar şunlardır;

Tepsi (Finko): Ayin ekmeğinin içine konulduğu tepsidir.

Kâse (Koso): Ayin şarabının içine konulduğu kâsedir.

Yıldız (Kavukbo): Madenden yapılmış kubbemsi bir şekli olan bu araç ayinde tepsinin üzerine konulur.

Kaşık (Tarvodo): Ayin ekmeğinin ve şarabının alınması için kullanılır.

Sünger (Esfuğo): Ayinde kullanılan ekmek ve şarabın içine konuldukları kapların temizlenmesi için kullanılır.

Kadehçik (Maşnaptho): Bu kabın içinde şarap ve su karıştırıldıktan sonra kâseye aktarılır. Ayrıca kâhin ayin esnasında kutsal kurbana dokunurken parmaklarını bu kapta yıkar.

Mendil (Şuşepho): Bu beyaz mendil ile kutsal sırlar (ekmek-şarap) örtülür.

Levha (Tablitho): Kutsal ayin esnasında kâse ve tepsi bu levha üzerine konur. Bu araç, kilisenin murun yağı ile takdisi esnasında episkopos tarafından takdis edilir.

Buhurdanlık (Firmo): İçinde buhurun yakıldığı eşyadır.

Marvatho: Ayinde sunağın sağ ve sol tarafında bulunan iki şemmas tarafından tutulan, ucunda "sesle" denen çıngırakların bulunduğu alettir.

Sesle: Marvahaların üzerinde bulunan çıngıraklardır.

Anafora: Ayin icra kitabıdır. Ayrıca bu isim ayin sırasında kâse ve tepsinin üzerine konan bezi ifade etmek için de kullanılır.[361]

[361] Aydın, **Kurobo,** ss. 58-59. Ayrıca bkz. David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-2", **İdem**, S. 11-12, (Nisan 2006), ss. 48-49; Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", s. 37; Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 121-122.

Ayine ruhban sınıfının her kademesi tören elbisesini giyerek katılır. Bu elbiseler birçok parçadan oluşmaktadır. Ayini yöneten kâhin tören elbiselerini özel bir ritüelle giyer. Kutsal kurbanı takdim eden kâhinin giydiği elbiseler şunlardır;[362] kuthino (beyaz gömlek), hamnicho, zunoro (kemer), zendo/peditho (kolluk), msone (terlik), fayno (ayin cübbesi), firo (başlık), huroro, omoforiyon/huroro rabo, mitre/toğo, maronith (asa), slibo (haç), eschimo kadişo (kutsal başlık), kubahtho (başlık).

3.1.3. Evharistiya Ayininin Yapıldığı Günler

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayini her Pazar günü yapılmakla birlikte dini bayramlarda, azizlerin günlerinde, Çarşamba ve Cuma günlerinde de icra edilir. Bu günlerin yanı sıra istendiği takdirde büyük oruç günlerinin haricinde her gün ayin yapılabilir. Evharistiya ayininin yapılmasının yasak olduğu tek gün İsa Mesih'in haça gerildiği Cuma günüdür. Ancak haça gerildiği Cuma ile Meryem Ana Müjde Bayramı günleri çakışırsa bu günde ayin yapılması zorunludur.[363]

Pazar gününün tüm Hıristiyanlar açısından ayrı bir anlamı ve mahiyeti vardır. "Rabbin Günü" olarak da adlandırılan bu gün, tüm Hıristiyan kiliselerinin evharistiya ayinini icra ettiği ortak gündür. Pazar günü ayrıca bütün Hıristiyan âlemince bir bayram ve dinlenme günü olarak kabul edilir. Pazar günü dünyevi işlerle uğraşmak (çalışmak, ihtiyaç dışı yemek-içmek, alışveriş gibi) sakıncalı ve günah olarak kabul edilir. Pazar gününün kutsal bir gün olarak kabul edilmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir;

1-Pazar, Allah'ın dünyayı yarattığı haftanın ilk günüdür.

2-Pazar, İsa Mesih'in çarmıha gerilişinin ertesinde dirildiği gündür.

3-Mesih'in dirilişten sonra elçilerine göründüğü ilk gündür.

---

[362] Aydın, **Kurobo,** ss. 57-58. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., s. 27; Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 120.

[363] David Akgüç ve Ümit Koç, "Kilisenin Kutsal Sırları-3: Kutsal Kurbono (Kurban), **İdem,** S. 15, (Kasım 2007), s. 37. Ayrıca bkz. Demir, a. g. e., ss. 70-71.

4-Mesih'in Emaus şakirtlerine göründüğü gündür.

Tüm bu sebeplerden dolayı Pazar günü, cemaatin bir araya geldiği, birbirine yakınlaştığı, beraber dua ettiği ve evharistiya ayinini icra ettiği gün olarak kabul edilir.[364]

Süryani Kadim Kilisesi'nde pazar gününün yanı sıra belirli dini bayram günlerinde de evharistiya ayini uygulanır. Evharistiya ayininin icra edildiği bayram günleri şunlardır;[365]

1 Ocak: Yılbaşı. Mor Baseliyos (329-379) ve Mor Grigoriyos (335-394) Günü

6 Ocak: Vaftiz (Denho) Bayramı

7 Ocak: Vaftizci Yahya Günü

8 Ocak: Mor Stefyanos Günü

15 Ocak: Meryem Ana Ekinler Bayramı

2 Şubat: Mesih'in Mabede Girişi

3 Şubat: Mor Barsavmo Günü

Büyük Oruçtan önceki üçüncü haftanın Perşembe günü (bu gün Süryani Ortodoks Kilisesi takviminde 2014 yılında 13 Şubat'a, 2015 yılında 5 Şubat'a denk gelmektedir.):[366] Mor Severiyos Günü

Büyük Orucu izleyen ilk cumartesi günü (2014 yılında 8 Mart, 2015 yılında 28 Şubat'a denk gelmiştir.):[367] Mor Efrem Günü

9 Mart: Sivaslı Kırk Şehit Günü

23 Nisan: Mor Gevergis (Cercis) Günü

---

[364] David Akgüç, "Kutsal Günümüz Pazar Gününün Önemi", **İdem,** S. 26, (Mayıs 2014), ss. 60-61.
[365] Aydın, **Kurobo,** ss. 9-10. Ayrıca bkz. **Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2015.**
[366] **Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2015.** Ayrıca bkz. **Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2014.**
[367] **Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2015.** Ayrıca bkz. **Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2014.**

1 Mayıs: Mor Yuhanun d'Kfone Günü

8 Mayıs ve 1 Ağustos: Mort Şmuni ve Çocukları Günü

15 Mayıs: Meryem Ana Başak Bayramı

15 Haziran: Yetrip Mucizesi

29 Haziran: Mor Petrus ve Mor Pavlus Günü

30 Haziran: On iki Elçinin Bayramı

3 Temmuz: Elçi Mor Tuma Günü

15 Temmuz: Mor Aphay ve Mor Kuryakos Günü

20 Temmuz: Mor İliyo Günü

6 Ağustos: Tecelli (Görünme) Bayramı

15 Ağustos: Meryem Ana'nın İntikali (Taşınma Bayramı)

1 Eylül: Mor Melke Günü

8 Eylül: Meryem Ana'nın Doğuş Bayramı

14 Eylül: Haçın Bulunuş Bayramı

24 Eylül: Mor Dimet Günü

1 Ekim: Mor Aday ve Mor Abay Günü

7 Ekim: Mor Sarkis ve Mor Bakös Günü

15 Ekim: Mor Osyo Günü

29 Kasım: Suruçlu Mor Yakup Günü

10 Aralık: Mor Behnam Günü.

3.2. EVHARİSTİYANIN TAMAMLAYICI KOŞULLARI

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyanın gerçek bir ayin olarak icra edilebilmesi bu sakramentin tamamlayıcı koşullarıyla mümkün olabilmektedir. Bunlar madde, dua ve hizmetçi olmak üzere üç koşuldan oluşmaktadır. Ayinin bir bütünlük içinde ifa edilmesi için bu koşulların olması zorunludur.

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramentinin maddesi ekmek ve şaraptır. Ayinde Süryanicede "purşono" olarak adlandırılan mayalı ekmek kullanılmaktadır. Ayin esnasında kutsallaştığına inanılan ekmeğe "kurbono" adı verilirken, bu kelime evharistiya için kullanılan bir isme dönüşmüştür.[368]

Kurban ekmeği de denilen bu ekmeğin ayinde kutsallaşan bir parçasına "gmurto" (kömür) veya "margonitho" (inci) denir. Ayin ekmeğine yüklenen bu anlamlar Eski Ahit'te geçen; *"Seraflar'dan biri bana doğru uçtu, elinde sunaktan maşayla aldığı bir kor vardı, onunla ağzıma dokunarak, 'İşte bu kor dudaklarına değdi, suçun silindi, günahın bağışlandı' dedi."*[369] biçimindeki ifadelere dayandırılmaktadır.[370] Bu sebepten ötürü günümüzde evharistiya ayini esnasında kutsallaşan ayin ekmeğinin maşa veya kaşık ile kâhin tarafından inananların ağzına konması biçiminde bir usul mevcuttur.[371]

Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayini için kırmızı üzüm şarabı kullanılır. Ayin şarabına bir miktar su karıştırılır. Şaraba su katılması Yuhanna İncili'nde Mesih'in çarmıhta ölümü esnasında geçen; *"Ama askerlerden biri O'nun böğrünü mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve su aktı."*[372] ifadesine dayanarak *"Rabbin ölümünün sembolü"* olarak gösterilir. Bu aynı zamanda Mesih'te Tanrısal ve insani tabiatın birleşmesini sembolize eder.[373]

Evharistiya ayininin bir diğer tamamlayıcı koşulu duadır. Süryani Kadim Kilise inancına göre; ayinde ekmek-şarabın kutsanması ve Kutsal Ruh'u çağırma

---

[368] Aydın, **Kurobo,** s. 46.
[369] Yşa. 6: 6-7.
[370] Aydın, **Kurobo,** s. 46. Ayrıca bkz. John of Damascus, "An Exact Exposition of the Orthodox Faith, Book IV", s. 739.
[371] Aydın, **Kurobo,** s. 46.
[372] Yu. 19: 34.
[373] Aydın, **Kurobo,** s. 49.

bölümünde okunan dualar evharistiyanın özel duası olarak kabul edilmektedir. Bu dualardan sonra, Kutsal Ruh'un etkisiyle evharistiyanın maddesi olan ekmek ve şarabın Mesih'in bedenine ve kanına dönüştüğüne inanılır. Evharistiya ritüeli bölümünde tümünün belirtileceği bu duaların bir kısmı kısaca şöyledir;

"Günahsız olan, biz günahkârlar için istençli ölümü kabulleneceğinde, teşekkür sunduktan sonra kutsal ellerine aldığı ekmeği bölerek kutsadı ve aziz öğrencilerine verdi…".

Kutsal Ruh'un Çağrılması: *"Ey Baba Allah! Bize merhamet eyle ve bu kurban üzerine Kutsal Ruh'unu gönder…".*[374]

Evharistiya ayininin gerçekleşmesi için gerekli son koşul hizmetkârdır. Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ayini kâhin adı verilen din adamları tarafından yönetilir.[375] Kilise hiyerarşisi içinde papaz ve üstündeki rütbeler kâhin olarak adlandırılır.[376] Ayinin gerçekleşmesi için bir papazın bulunması yeterlidir.

3.3. EVHARİSTİYA RİTÜELİ

Evharistiya, belli başlı birçok bölümden oluşan uzun bir ritüeldir.[377] Ayinin merkezinde anafora kitabında bulunan duaların okunduğu bölümler yer alır.[378] Anafora öncesinde ise anaforaya bir nevi hazırlık niteliği taşıyan bölümler yer almaktadır. Ayinin bu yapısı göz önüne alındığında, ayini anafora öncesi ve anafora şeklinde iki bölüm olarak görmek mümkündür.

Süryani kaynaklarında anafora duaları öncesi bölümü iki kısma ayıran bir yaklaşım mevcuttur. Buna göre; kâhinin kapalı perde arkasında ifa ettiği hizmetler "Hazırlık Hizmetleri" olarak adlandırılır.[379] Perdenin açılmasından anaforaya kadar olan kısım ise "Umumi Kutlama" şeklinde isimlendirilir.[380] Çalışmada evharistiya

[374] Demir, a. g. e., ss. 67-68.
[375] Demir, a. g. e., s. 68.
[376] Maclean, a. g. md., s. 169.
[377] Chaillot, a. g. e., s. 94.
[378] Chaillot, a. g. e., s. 95.
[379] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 3. Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).
[380] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 20. Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/PubCeleb.html, (03/12/2015).

ayini için ana kaynak olarak kullanılan Emanuel Aydın'ın "Kurobo" adlı eserinde ise birkaç kısımdan oluştuğu belirtilen ayinin bölümleri "Kutsal Ayine Hazırlık" ve "Anafora" başlıkları altında sunulmuştur.[381]

Evharistiya ayini, anaforaya hazırlık niteliğinde olan bölümlerle başlar. Burada kâhin, bir diyakonun yardımıyla günlük elbiselerini çıkarıp ayin elbiselerini giyer. Bu giyinme işlemi basit bir işlem olmayıp ayinin en önemli hazırlıklarındandır. Elbise değişiminden sonra kâhin mezbahta bulunan ayin eşyalarını düzenleyerek tüm mezbahı ve eşyaları buhur ile takdis eder. Bu bölümde kâhin kapalı perde arkasında hazırlık hizmetlerini ifa ederken cemaat ise okunan dua ve ilahilere eşlik eder. Perdenin açılmasını müteakip, umumi kutlamaya geçilir. Burada Kutsal Kitap'tan bölümlerin ve iman düsturunun okunmasıyla anafora dualarına geçilir.

Anafora, evharistiya ayininin en önemli bölümleri olan ekmek ve şarabın kutsanması, anma duaları, Kutsal Ruh'un çağrılması, ekmeğin bölünmesi ve komünyon gibi kısımları içerir.[382] Bu yönüyle anafora evharistiya ayininin esas bölümüdür denebilir. Anafora bölümü, selam duası ile başlayıp bitiş duası ile sona ermektedir.[383]

Kâhin evharistiya ayinini icra etmek için sayıları 10 ile 15 arasında değişen anafora kitaplarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan "Anaforas Kitabı" içinden herhangi bir anaforayı seçebilir.[384] Fakat bazı özel günlerde belirli anafora kitapları kullanılmalıdır. Örneğin; İsa Mesih'e atfedilen bayramlarda Mor Yakup anaforasının kullanımı zorunludur.[385]

---

[381] Aydın, **Kurobo,** s. 61, s. 79.

[382] Chaillot, a. g. e., s. 95.

[383] Barsavm, **Saçılmış İnciler,** s. 83.

[384] Diyarbakır Meryem Ana Süryani Ortodoks Kilisesi Papazı Yusuf Akbulut ile yapılan 22/11/2015 tarihli görüşme. Ayrıca bkz. Chaillot, a. g. e., s. 98. Adıyaman Metropolitliği tarafından yayınlanan ve içinde Türkçeye çevrilmiş 11 adet anafora bulunan eser için bkz. (The Diocese of Adıyaman, **Anaphora: The Divine Liturgy According to the Rite of the Antiochean Syrian Orthodox Church,** Bab Touma Printing Establishment, Damascus 2001.).

[385] Chaillot, a. g. e., s. 97. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 33, 97n. Evharistiya ayininde anaforalar dışında kilisede sıkça kullanılan başka kitaplar da mevcuttur. Bunlardan ilki kâhinlere ait *'Tekso dKohne'* dir. Bu kitapta kâhinin tüm ayin boyunca sesli ya da sessiz olarak okuması gereken dualar ve bir adet anafora yer almaktadır. (Diyarbakır Meryem Ana Süryani Ortodoks Kilisesi Papazı Yusuf Akbulut ile yapılan 22/11/2015 tarihli görüşme; Barsavm, **Saçılmış İnciler,** s. 83.). Bunun dışında diyakonların kullandığı *'Tekso d-qurobo'*, ayinde yıl boyunca okunan Kutsal Kitap bölümlerinin derlemesinden oluşan kılavuz kitap niteliğindeki

Çalışmanın bu bölümünde Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanan çeşitli ayin kitaplarından da istifade edilmiştir. Bu eserler içinde Türkçe olarak yayınlanan Emanuel Aydın'ın "Kurobo" adlı eseri, ayinin bütününe detaylı olarak yer vermesi sebebiyle ve en sağlıklı çeviri olacağı düşünülerek ana kaynak olarak kullanılmıştır.[386] Ayrıca temelde iki (hazırlık hizmetleri ve anafora) veya üç bölüm (hazırlık hizmetleri, umumi kutlama ve anafora) olarak görülebilen ritüel, bir bütün olarak ele alınıp içerdiği hizmetler sırasıyla sunulmuştur. Buna göre, ritüel bölümlere göre değil, hizmetlere göre başlıklandırılmıştır. Bu başlıklandırma, Süryani kaynaklarının ritüeli inceleme metodları göz önünde bulundurularak, çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

3.3.1. Hazırlık Duaları[387]

Evharistiya ayini, Eski Ahit'ten ayine hazırlık mahiyetinde duaların okunmasıyla başlar. Kâhin minber (Beth Kudşo- Kutsal Yer) önünde, haç işareti yaptıktan sonra ellerini açarak şu duaları okur: *"... Peder, Oğul ve Kuddüs Ruha mecd, cümlenize rahmet ve inayet insin, iki âlemde ebede kadar. Âmin."*.

"Sen Ey merhametli ve insanları seven Rab, bilinçli bir şekilde ve hürmet ile, ruhani tertibi güzelliği ile önünde temiz ve kadasetli durup sana hizmet etmeye bizi layık kıl. Tıpkı yüce yaratıcıya hizmet eder gibi. Hizmet edelim. Ona her yaratık secde kılar. Peder, Oğul ve Kuddüs Ruh, şimdi ve ebede kadar. Âmin.".

Kâhin İncil önünde diz çöküp 51. Mezmur'u okur.

'Mehawyono d-Qeryone', sadece bayramlarda okunan Kutsal Kitap bölümlerinin yer aldığı *'Ma'de'dono'* ve ayinde tüm cemaatin kullanabileceği, ayine özel ilahilerin yer aldığı *'Qinotho'* kitapları da kullanılır. Bkz. (Chaillot, a. g. e., s. 98.). İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği tarafından Süryanice ve Türkçe olarak yayımlanan diyakon tekso'su için bkz. (İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği, **Tekso Dkurobo Alohoyo,** Resim Matbaası, İstanbul 2001.).

[386] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 61-116. Ayrıca bkz. The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 1-49; St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 1-86; Archdiocese of the Western US, a. g. e.; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/, (03/12/2015).

[387] Ayinin ilgili bölümü için bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 61-65. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 3- 4; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).

Kâhin ayağa kalkar, varsa diğer kâhine giderek ondan izin ister. Sonra cemaate döner, ellerini uzatarak şu sözler ile izin ister: *"Sevgili biraderler, beni bağışlayın ve dua edin ki, Rab bu kurbanı kabul etsin."*.

Cemaat cevap olarak: *"Barichmor* (Bereket Rabbi) *Rab kurbanını kabul etsin, bizi dua ve kurbanında an."* der.

Kâhin mezbah önünde secde kılıp 43. Mezmur'dan bir bölüm okur.

Kâhin mezbah önünde eğilip: *"... Ya Rab evine girdim ve kutsal minberin önünde eğildim. Ey göklü kral senin önünde işlediğim bütün günahlarımı bağışla."* der.

Kâhin mezbahın etrafını, köşeleri öperek dönerken 118. Mezmur'dan bir bölüm okur. Bu bölümün bir kısmı şöyledir; *"... Rab Allah'ımız bize nur ver ve mezbahın boynuzlarına kurbanı ipler ile bağla. Allah'ım sensin ve sana şükrederim, Allah'ımsın seni yükseltirim."*.[388]

Şemmas mezbah üzerindeki sağ mumu yakarken: *"Nurunla nur görürüz nur dolu Yeşu. Dünyayı aydınlatan gerçek nur sensin, parlat bizi nurunla Göklü atanın nuru"* şeklinde dua eder.

Şemmas mezbahtaki sol mumu yakarken: *"Nur katlarda oturan ey temiz Kuddüs. Yaramaz fikirleri bizden def eyle. Bize ver ki paklıkla adil iş işleyelim."* der.

3.3.2. Ayin Eşyalarının Hazırlanması[389]

Kâhin, mezbah önünde durup kutsal sofrayı düzenler; kaşık ile süngeri sağa, yastıkçığı sola koyar. Ekmeği iki eli ile alır ve: *"... O kurbanlığa getirilen kuzu gibi ve yünü kesilen koyun gibi susup itaat etti."*[390] dedikten sonra ekmeği tepsiye koyar. Şarabı kâseye boşaltırken de: *"... Rabbimiz Yeşu Mesih, Yeruşalim'de iki suçlu arasında haç üzerine gerildi, böğrüne mızrak ile vuruldu. Yanından su ve kan aktı.*

[388] Mez. 118: 27-28.
[389] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 65-69.Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).
[390] Yşa. 53: 7.

Bütün kâinatın bağışlanması için. Görenler şehadet etti. Bu şehadetin doğruluğuna inanıyoruz." der.

Kâhin, kâse ve tepsiyi örtüleriyle (hufoyo) örter, mezbahı öptükten sonra mezbah basamağından iner ve şöyle dua eder: *"... Hepimiz dua edip, merhametli Allahtan merhamet dileyelim. Bize merhamet eyle ve bize yardım et. Sana hamd ve şükür ederiz. Sana meth okur seni yüceltiriz. Şimdi ve her vakit. Sana bu teşbihi okumaya bizi layık kıl. Bir merhametli Ataya, O ki, O'nu soran günahkârlara cevap verir. Bir sevgi dolu Oğul'a, O ki, kapısını çalan günahkârları kabul eder. Bir Kuddüs Ruh'a, O ki, onu çağıran günahkârlara bağışlar. Ona hamd ve izzet layıktır şimdi ve ebede kadar. Âmin."*.

"Rab Allah'ımız O ki, hoş ve huzurdur, mütevazı ve sevgi doludur. O ki, kurban değil, rahmet ister. Kurbandan ziyade kırık yürekleri sever. Mütevazı ruhlardan, davar ve kuzu kanından daha çok hoşlanır. Ya Rab bu anda sunulan ilahi kurbanımızı kabul et. Bizim ruhlarımızı iradene uygun canlı kurban olarak sunmaya bizi layık kıl. Sana şerefli bir koyun sürüsü olalım. Biz yeniden değişmemiz için ve yeni âleme canlı ve hikmetli ruhlar ile yeni gönderilmemiz için, imanın ışıkları ile mezbahında, Peder, Oğul ve Kuddüs Ruh'a terennüm etmeye layık kıl. Şimdi ve ebede kadar.".

Bu esnada koro şu ilahi okur;

"Ya Rab kapını çalıyorum,

Hazinenden diliyorum,

Senelerdir bir günahkârım,

Yolundan ayrıldım.

Ey Rab ver ki günahlarımı itiraf edeyim.

Ve onlardan vazgeçeyim, rahmetinle geçineyim,

Peder, Oğul ve Kuddüs Ruh,

Bize yüksek bir siper ol.

Bize karşı harp eden şeytan ve askerlerine karşı

Rahmetinin kanatları altında koru bizi.

İyiler kötülerden ayrıldıkları vakit.”.

3.3.3. Kâhinin Elbise Değişimi[391]

Kâhin, kurbanı sunmadan önce ayin elbiselerini giyinmeye hazırlanır. Elbise değişiminde bir şemmas kâhinin giyinmesine yardım eder.

Kâhin, ilkin buhur duasını okur: *“Ey merhametli Rab! Bize merhamet eyle. Ey Rab, dualarımızın kokusu hoşuna gitsin. Buhurdanlıktaki güzel koku (Etro) sana sunuluyor. Merhametin aracılığıyla yüreğin yaratıklarına açılsın. Şimdi ve her vakit. Âmin.”.*

Buhur duasının ardından şu iki duayı okur: *“Ey, Melkisedek kurbanını kabul eden Mesih, kulunun dualarını kabul et, cemaatinin günahlarını bağışla. Kuryeleyson, Kuryeleyson, Kuryeleyson.”* (Ya Rab bize merhamet eyle.).

“Ey temiz ve lekesiz kuzu, O ki, insanların kurtuluşu için ve bağışlanmaları için, kendisini göklü Babaya kurban olarak sundu. Sen bizi layık kıl ki, kendimizi bizzat sana layık ve canlı bir kurban olarak sunalım. Ey Mesih Allah’ımız, ebede kadar, âmin.”.

Kâhin elbise değiştirmeden önce şu duayı okur: *“Ya Rab, temiz bir yürek ve nezih fikirle, yüce kutsal minberine girmeye bizi layık kıl. Paklık ve kutsiyetle kutsal mezbahında gerçek imanla manevi adaklar sunalım. Şimdi ve her an. Peder, Oğul ve Kuddüs Ruh. Âmin.”.*

Kâhin, sivil elbiselerini çıkarırken: *“Ya Rab, zayıf ve kaba eylemlerimden ötürü, şeytanın bana giydirdiği kirli elbiseleri benden soy. Büyüklüğüne yaraşır, kutsal adına layık olan temiz giyim ile beni giyindir…”* der.

---

[391] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 70-75. Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).

Sol ayağına terliği giyerken: *"Ey Rab, kurtuluş İncil'inin gücü ile beni kuşat ki, zararlı yılan ve akrepleriyle düşmanın tüm güçlerini basıp yıkabileyim."* der.

Sağ terliği giyerken: *"İnayet ve arzuna aykırı bütün üzücü işlemleri yenmeye, beşeri olan işlemleri sendeki kuvvet ile yenmeye beni kuvvetli kıl."* der.

Beyaz gömlek (Kutino) giyerken, üç kere haç yaptıktan sonra: *"Rabbim ve İlahım, Kuddüs Ruh'un kuvveti ile bana temiz takımı giydir. Yaşantımız boyunca pak ve doğru işlemler ile gerçek imanda yürüyelim. Ey Baba, Oğul ve Kuddüs Ruh, Âmin."* der.

Hamnicho (Huroro) giyerken iki kere haç yaptıktan sonra: *"Ruhi savaşta beni güçlendir. Bana karşı gelenleri yık."* der.

Kemer (Znoro) giyerken bir kere haç yaptıktan sonra: *"Mecd ve zafer kılıcı ile kuşan ey kahraman, bu mecd gereken zaferi sağlasın."* der.

Kolluk (Zendo) giyerken: *"Ey Rab, organlarımı paklık silahları ile kuşat ki, bütün iyi işlemler ile hazırlıklı olayım. Azametin hizmetine yarar temiz giyim ile ruhuna layık kutsal mabed olmaya bizi layık eyle. Baba, Oğul ve Kuddüs Ruh. Âmin."* der.

Sol kolluk giyerken iki kere haç yaptıktan sonra: *"Ey Rab, savaş için ellerimi yönet ve kollarımı demirden silaha çevir."* der.

Sağ kolluk giyerken bir haç yaptıktan sonra: *"Organlarımı paklık ve kutsiyet silahına çevir. Sağ kolun yardımcım olsun. Eğitiminle beni eğit."* der.

Ayin cübbesi (Fayno) giyerken üç kere haç yaptıktan sonra: *"Kulun Davut'tan yüz çevirmediğin için, Kâhinlerini de kutsiyet ve mecd ile kuşat."* der. Kâhin episkopos ise; *"Baş kâhinlerine kurtuluş giydir, sadık ve azizlerine de mecd ve ilahi giydir."* der.

Taç (Maşnaptho) giyerken üç kere haç yaptıktan sonra: *"Beni beğenilecek şekilde kabul et ve gözünün nurunu bana çevir. Çünkü sevincini yüreğime yerleştirdin, ey Rabbim ve ilahım."*.

Büyük huroro (Bathraşil) giyerken bir kere haç yaptıktan sonra: *"Kötü günün fenalıkları ile örtüldüm. İkametgâhının gölgesi ile saklandım ve kayalığa atıldım. Bu andan itibaren düşmanlarımın arasında başım yükselsin."* der.

Haçı takarken: *"Ona bakın ve ona güvenin, elbette utanç içinde kalmazsınız."* der.

Asayı eline alırken: *"Rab, zafer ve kuvvet asasını siyondan (toplumdan) sağlasın, böylece düşmanlar yıkılsın."* der.

Kâhin, elbise değişiminden sonra kurban eşyalarını ve tüm mezbahı takdis etmek için önce mezbahın önünde ellerini yıkar ve şu duayı okur: *"Kötülükleri bağışlayan ve günahkârın ölümünü hiç arzulamayan her şeye kadir Rab Allah. Yüreğimi sana açıyorum, tüm yolsuzluklarımı bağışlamanı diliyorum. Şu anda her türlü kötü fikirden beni uzaklaştır. Gözlerim kötü manzaralardan sapsın. Kulaklarım üzücü ve kötü sesleri işitmesin. Ellerim gerçek dışı hizmetten uzak kalsın. Ey Rabbim sana bağlı olsun her şeyim. İlahi sırların vergilerine nail olayım. Sona kadar."*

Kâhin mezbahta kâseyi sol tarafa, tepsi örtülerini sağ tarafa koyduktan sonra: *"Bütün insanların kurtuluşu için babaya kendini kurban adayan lekesiz kuzu. Bizi nail kıl ki, kendimizi bizim için sunduğun kurbana benzetelim ve seni hoşnut edelim. Ey Mesih Allah'ımız."* der.

Kâhin kâseyi sol eliyle, tepsiyi sağ eliyle çapraz vaziyette kaldırıp: *"Babamız ve İlahımız, kurtarıcımız Yeşu Mesih'in bizim için olan melek müjdesi ve tenli doğuşunu, Ürdün nehrindeki vaftizini, kurtarıcı elemlerini, haçlanması, hayat verici ölümü, gömülmesi, mezardan kalkışını, göğe çıkışını, Baba Allah'ın sağındaki oturuşunu ve yönetimini anıyoruz. Şu anda önümüzdeki ilahi kurbanda, evvela atamız Âdem ve Havva'yı, Meryem Anayı, peygamber ve elçileri, şehitleri, din mücahitlerini, azizleri, ruhani ataları, gerçek iman öğreticilerini ve bizimle beraber dua edenleri anıyoruz. Yine, babalarımızı, anne ve kardeşlerimizi analım. Rabden onlara bu dünyada ve öbür dünyada mutluluk dileyelim."* der.

Şayet kurban Meryem Ana için takdim ediliyorsa müteakip dua okunur: *"Dolayısı ile şerefine sunulan bu kurbanda Meryem Ana'dan dileyelim, o ki, kulun*

için Rabbe yalvarsın. O sana sığınıyor ve senden ümit bekliyor. Rab onun isteklerine müspet cevap versin, onu üzücü olaylardan korusun. Rab inayeti ile kulunu affetsin, Meryem Ana'nın duaları ile. Âmin.".

Kurban bir aziz içinse: *"Ey Rab sen kurbansın ve kurbanlar da senin için sunulur. Aracılığımız ile sunulan bu kurbanı sevgilin (... Azizin Adı) için kabul eyle. Çünkü her şeye kadir sensin."*.

Kurban bir hasta içinse: *"Sensin her şeyin kudretli ilahı, her şey seninle bakidir. Şimdi (... Hastanın Adı) kulunu ziyaret et. O senin merhamet ve inayetinle eski gücüne dönsün."*.

Kurban bir ölü içinse: *"Diriltici kurban sensin ya Rab. Bizden göç eden (...Ölünün Adı.) gerçek imanda sabit ve sadık kaldı. Merhamet eyle ve ona cennette mekân ver. Meryem Ana ve azizlerin duaları ile. Âmin."*.

Kâhin, mezbah üzerinde bulunan kâse ve tepsiyi kutsal levha üzerine koyduktan sonra onları beyaz mendil (şuşefo) ile örter ve: *"Gökler mecdli ve şanlının ışıklarından örtülerek bütün kâinat onun azameti ile dolar"* der.

Kâhin, kutsal sofranın önünde aşağı iner, buhurdanlığa buhur koyduktan sonra: *"Kutsal üçlüğün azameti ve izzeti için tarafımızdan sunulan bu buhur ile dua edelim ve Rab Allah'ın büyüklüğüne sığınalım ki, bize şefkat etsin."* der. Kâhin daha sonra rica duası anlamına gelen; "Frumyun" ve dualar zinciri anlamına gelen; "Sedro" dualarını okur. Frumyun duası şu şekildedir;

"Betül'ün kucağından güveren hoş meyva. Validesinin anmasını taziz edip yücelten, azizlerinin bayramını cihanda sevinçle yaşayan, tatlı sesi ile ölüleri dirilten, onları tezahüratla lezzetlendiren diri ve kurtarıcı Mesih'e hamd ve senalar sunarız. Bu kutsal kurbanda ve her vakit.".

Sedro duası şu şekildedir;

"Sana secde kılar ve tapınırız ey kâinatı yaratan. Susuz tarla olan Meryem Ana'dan güveren mübarek fidan ki, onun tadından tüm kâinat lezzetlenmiş oldu. Kutsallığı ile putperestliğin kokmuş çirkinliğinden kâinatı kurtaran ve güzel

yönetmenliği ile insanları yöneten Rab Allah. Şu anda bu buhur takdimesini sana sunuyoruz. Tıpkı, Kâhin Harun heykelde sana sunup, onunla ölüm afetini İsrail oğulları toplumundan uzak tuttuğu gibi. Evet, Rabbimiz, sana yalvarıyoruz. Bu takdimeyi kabul et ve bununla günah ve kusurlarımız affedilsin. Aynı zamanda ata Âdem ve Havva, aziz Meryem Ana, peygamber ve elçiler, aziz ve salihler, atalar ve gerçek iman öğretmenleri, Kâhinler, rahipler, hasta ve kederliler, anılmalarını arzu edenler, diri ve ölülerin göklü Yeruşalimde rahata kavuşmaları için olsun. Bundan ötürü sana hamd ve şükürler sunalım ey Efendimiz. Babaya ve Kuddüs Ruha şimdiden ebede kadar.".

3.3.4. Kutsal Sofrayı Buhur İle Takdis[392]

Kâhin, mezbahın önüne gelir ve buhurdanlığı kutsal sırlar üzerinde sallayarak dört yönden buhurdar.

Doğu için: *"Bu buhur ile Meryem Anayı taziz edip analım."* der.

Batı için: *"Bu buhur ile peygamber ve elçileri taziz edip analım."* der.

Kuzey için: *"Bu buhur ile gerçek imanlı ata ve öğretmenleri analım."* der.

Güney için: *"Bu buhur ile kilisenin tüm yavrularını analım."* dedikten sonra buhurdanlığı sırların etrafında üstten iki defa sağdan sola ve bir defa da soldan sağa döndürürken: *"Kutsal ve Betül Meryem Ana, hepimiz için dua et. Şehit ve azizler bizler için dileyici olsunlar. Ey Rab, ümidinle göç eden ölülerimize bağışla ve onları rahata kavuştur."* der.

Kâhin daha sonra mezbahtan bir basamak aşağı iner, sol eli ile mendilin (şuşefo) ortasından tutar, mezbahın ortasına eğilerek buhurdanlığı sallarken: *"Peder Allah'a secde edip tapınalım."* der.

Kâhin, mendilin sol köşesinden tutup buhurdarken: *"Şefkatli Oğul'a secde ile tapınalım."* der.

---

[392] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 76-82. Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).

Kâhin, mendilin sağ köşesini tutup üç defa buhurdarken: *"Kuddüs Ruh'a secde ile tapınalım."* der.

Daha sonra bütün cemaat Takdis Duasını (Kadişat Aloho), Göklerdeki Peder duasını ve İman düsturunu okur. İman düsturu 325 İznik Konsili'nde kabul edilen itikat metnidir.

Takdis Duası: *"Kuryeleyson, Kuryeleyson, Kuryeleyson."*

"Kuddüs'sun ey Allah

Kuddüs'sun ey kuvvetli

Kuddüs'sun ey ölümsüz ki haçlandın bizim için, Kuryeleyson.

Mecd sana ey Tanrı

Mecd sana ey yaratıcı

Mecd sana ey kral Mesih, o ki günahkâr kullarına merhamet eder.".

Göklerdeki Peder Duası: *"Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin. Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de senin istediğin olsun. Bugün bize gündelik ekmeğimizi ver. Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi, sen de bizim suçlarımızı bağışla. Ayartılmamıza izin verme. Bizi kötü olandan kurtar. Çünkü egemenlik, güç ve yücelik sonsuzlara dek senindir! Âmin."*.[393]

İman Düsturu: *"İman ederiz bir Allah'a, O ki, göğü ve yeri, görülen ve görülmeyen her şeyi yarattı…"*.

Kâhin böylece hazırlık hizmetlerini kapalı perde (satro) arkasında bitirmiş olur. Bundan sonra Umumi Kutlama bölümüne geçilir.

[393] Mat. 6: 9-13.

Kâhin kapalı perde arkasında buhurdanlığı tutarak yüksek sesle: *"Seni doğuran Meryem Ana ve seni vaftiz eden Yahya bizler için senden dileyici olsunlar. Bize merhamet eyle."* dedikten sonra perde açılır.

Kâhin bir şemmas eşliğinde mezbahın etrafını dönerken buhur ile takdis eder. Bu esnada şemmas ve tüm cemaat Mor Severiyos'un şu duasını okurlar: *"Meryem Ana ve azizlerin dualarıile seni ululandırırız. Ey tabiatında ölümsüz olan ve inayeti ile insanlığın kurtuluşu için gönüllü olarak gelen, Aziz Meryem'den ten alıp değişmeksizin bizim için insan olup haça gerilen Mesih Allah'ımız. Ölümü ile ölümümüzü kaldırıp yok eden Kuddüs üçlülüğün biri olan ve atası ve Kuddüs Ruhu ile tapınılıp temcit olunan, Ata'nın biricik Oğlu ve Sözü, bize şefaat eyle."*.

Kâhin, mezbahtan sonra ayinde görev alan bütün din adamlarını ve cemaati buhur ile takdis eder ve mezbah basamağına çıkıp kutsal sofra önünde durur.

Kâhin mezbahta sol elinin üç parmağını mendilin sol köşesine koyar, sağ elinin üç parmağıyla da ilk seferde levhaya, ikinci seferde tepsi ile levhaya en son kâseye, tepsiye ve levhaya dokunur. Her seferinde haç yapar ve takdis duasını okur:

K (Kâhin):[394] *"Kuddüs'sün ya Allah."*.

C (Cemaat): *"Kuddüs'sun ya Kuvvetli, Kuddüs'sun ey ölmeyen ki haçlandın bizim için, merhamet eyle bizim için, merhamet eyle bize."*. (Üç defa tekrarlanır).

Ş (Şemmas): *"Kuryeleyson, Kuryeleyson, Kuryeleyson."*.

C: *"Mutlu elçi Pavlus'u işittim söyler: 'Size yaptığımız vaazdan başka, bir kimse size vaaz ederse göğün meleği dahi olsa men olsun kiliseden. Her tarafta çıkacak ayrı ayrı talimler, mutlu olsun Tanrı ilmi ile başlayıp, onu tamamlayan'."*.

Ş: Mezbah kapısında bir basamak aşağıda durup, elçilerin işlerinden ve Pavlus'un mektuplarından bir parça okur.

[394] Çalışmanın bundan sonraki kısmında gerekli görüldüğü yerlerde kâhin: K, şemmas: Ş, cemaat: C şeklinde kısaltmalarla belirtilmiştir.

C: *"Elçilerin rabbine hamdolsun. Onun bereketi bize olsun. Ebede kadar. Âmin."*.

Ş: Günün parçasını okur.

K: Sessizce dua eder: *"Ey Rab! Bizi layık kıl ki, senin elçilerinin ve kiliseni inşa eden Pavlus'un emirlerini koruyalım."*.

C: *"Haleluya, haleluya, haleluya. Mecd kurbanları kesin, pak hediyeleri alın ve Rabbin evine girin. Kutsal mezbahı önünde heybetle secde kılın. Haleluya."* der.

Bu esnada Kâhin sessizce dua eder: *"Ey Allah'ımız, bize ilahi kelimelerinin marifetini bahşet. Bize kutsal İncilini anlamayı ve ilahi hikmetini ihsan eyle. Ve Kuddüs ruhunun hediyelerini ver. Bize ver ki, senin iradeni tamamlayalım. Senin bereketlerine layık olalım."*.

Kâhin İncili okumak üzere mezbah kapısına gelir.

3.3.5. İncil'in Okunması[395]

Kâhin yüzü cemaate dönük bir şekilde İncilin önünde durur. Ellerinde mumları ile kâhinin sağında ve solunda iki şemmas durur. Elinde buhurdanlık olan bir başka şemmas, mezbah aşağısında ve İncil önünde durup seslice: *"Bize okunacak olan, Rabbimiz Yeşu Mesih'in diri sözlerinin müjdesini, sükûnet, korku ve iffetle kulak verip dinleyelim."*.

K: *"Selam cümlenize!"*. (Haç yapıp cemaati takdis eder)

Ş: *"Senin ruhun ile Rab Allah bizi layık kılsın."* der.

K: *"Dünyaya hayat ve kurtuluşu müjdeleyen elçi (...) dair rabbimiz Yeşu Mesih İncilinden bir ayrıl."*.

[395] Bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 20-30. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 83-85; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/PubCeleb.html, (03/12/2015).

Ş: *"Gelmiş ve gelecek olan kutlu olsun. Kurtuluşumuz için, onu gönderene hamd okunsun. Ebede kadar merhameti hepimize gelsin."* der.

K: *"Bakire Meryem'den tenleşen Hayat Sözü Rabbimiz ve Kurtarıcımız Yeşu Mesih zamanında, bunlar tamamlandılar."* der.

C: *"İman ve ikrar ederiz."* der.

Kâhin, gün ile ilgili İncili okuduktan sonra cemaati haç ile takdis eder:

K: *"Sulh ve selamet hepinize."* der.

C: *"Makdisinde Rabbe teşbih edip deyin: Kuddüs, Kuddüs, Kudüs'sün Rabbimiz. Gök ve yer senin izzetinle doludur. Yukarıdakiler haykırdı: Kuddüs ve yerdekiler, yerden kutladı. Yukardan peder der: 'Budur sevgili oğlum'."* der.

Kâhin sessizce dua ederken ellerini açar ve: *"Rabbimiz İsa Mesih'e, onu kurtuluşumuz için gönderen Pedere, bizi yaşatan Kuddüs Ruhuna hamd ve teşekkürler. Şimdi ve ebede kadar."* der.

Ş: *"Stavmenkalus Kuryeleyson."* (Metin duralım, ya Rab merhamet et) der.

K: *"Hepimiz dua edip merhametli Allah'tan merhamet dileyelim.'Bize merhamet ve yardım eyle. Sana hamd ve şükür ederiz. Sana meth okur ve seni yüceltiriz. Şimdi ve her anda. Sana bu teşbihi okumaya bizi müstahak eyle. Mecd olsun hayat ekmeğine, o ki, gökten inip Davut kızından doğdu. Mecd olsun Cilcile dağında kırılan ve kutsal kilisede paylaşılana. Mecd olsun ona, o ki, hayat ekmeği gibi mümin cemaate verildi'."* der.

Kâhin buhurdanlığa buhur koyarken, şemmas mezbahı ve cemaati buhurdar ve: *"Merhametli Rabbimiz huzurunda, bağışlayıcı mezbahın önünde ve muhterem Kâhinin vasıtası ile buhur konulurken, hepimiz dua edip rahmet dileyelim.'Ey merhametli Rab! Bize merhamet ve yardım eyle'."* der.

K: *"Ey Rab! Duamızın buhurundan razı ol. Bütün vuruşları ve gazap değneklerini bizden men et. Sana sığınan diriler ile sana olan ümitte yatanlara*

merhamet eyle. Hepimizi krallığının saadetinde hoşnut kıl ki, bütün azizlerinle sana ebediyen teşbih edelim." der.

Ş: *"Âmin!"*.

K: *"Senin önünde secde ediyoruz ey ilahların ilahı ve Rablerin Rabbi! Sana yalvarıyoruz. Büyük rahmetinle bizi bağışla ki, huzurunda ve kutsal mezbahın önünde durarak ruhsal sofranı ve Kâhinlik hizmetini temiz bir yürekle yapalım. Kuddüs Ruhunu gönderip, önümüze konulan ekmek ve şarabı takdis et. Can ve tenlerimizi, fikir ve niyetlerimizi temizle ve günahın lekelerini bizden sil ki, hoş ve temiz kurbanlar sunalım. Ve azizlere vaat ettiğin nimetlere bizi müstahak kıl ki, onlarla beraber sana mecd ve şükür edelim. Şimdi ve ebede kadar."* şeklinde dua eder.

C: *"Âmin! Rab Allah senin hizmetini kabul etsin ve dualarınla bize yardım etsin."* der.

K: *"Selam cümlenize! Suçlarımızın bağışını ve günahımızın affını Allah'tan alalım. Her iki âlemde, ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

3.3.6. Buhurdanlık Takdisi ve İman Düsturu[396]

Kâhin buhurdanlığa buhur koyar ve: *"Ben zayıf ve günahkâr kul, sesimi yükseltip derim."* der.

Kâhin buhurdanlığın tek zincirini tutup kutsar: *"Kuddüs Ata Kuddüs'tür!"* der.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin buhurdanlığın iki zincirini tutup kutsarken: *"Kuddüs Oğul Kuddüs'tür!"* der.

C: *"Âmin!"*

[396] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 86-88. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 30-32; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/PubCeleb.html, (03/12/2015).

K: *"Canlı Kuddüs Ruh Kuddüs'tür. O ki, günahkâr kulunun buhurdanlığını takdis eder, bizim, kardeşlerimizin, büyüklerimizin, ölülerimizin ve kutsal kilisenin evlatları olan bütün mümin ölülerin canlarına iki âlemde şefkat ve merhamet eyle. Âmin!"* der. (Bu esnada kâhin, buhurdanlıkla mezbahı ve cemaati takdis edip buhurdanlığı şemmasa bırakır.).

Ş: *"Hepimiz kalkıp güzel duruş ve hikmetle muhterem kâhinin izni ile diyelim."* der.

K: *"İman ederiz bir Allah'a"* der.

Ş ve C: İman düsturunu okurlar.

Ş: *"Stavmenkalus kuryeleyson!"* der.

Kâhin parmak uçlarını yıkarken: *"Ey Rab! Ruhumun kirini yıka ki, paklık ve kutsiyetle senin temiz ve kutsal evine girmeye layık olayım. Secde kılınan ilahi sırlarına dokunayım. Böylece, temi yürekle sana canlı ve Allahlığına layık, senin kurbanına benzer kurban sunayım."* der.

Kâhin cemaate dönüp ellerini uzatarak: *"Sevgili biraderler! Beni bağışlayın ve bana dua edin ki, Rab Allah bu kurbanı kabul etsin."* der.

Kâhin kutsal sofra önünde diz çöküp sessizce şu duayı okur: *"Kutsal ve teşbih edilen üçlülük! Bana merhamet et. Kutsal ve teşbih edilen üçlülük! Günahkârlığıma merhamet et. Bu kurbanı benim zayıf ve günahkâr ellerimden kabul et. Ey Allah! Rahmetinle, senin göklü mezbahın üzerinde, senin validen ve azizlerin ile bütün müminler için iyi bir anma töreni yap. Ey Allah! Sen bu vakitte günahlarımı bağışla. Ben ki, senin günahkâr kulunum. Benim zayıflığıma yardım et. Validen ve azizlerinin duaları vasıtasıyla, merhametinle, kanımızdan olan ata, kardeş ve (…isim) günahlarını bağışla ki, bu kurbanı onların yerine sunuyoruz."*.

Bu dua esnasında diriler veya ölüler için dua edilir. Kâhin onların isimlerini anarak mezbaha haç işareti yapar. Sonra kutsal sofrayı sağ ve sol taraftan öper ve ayağa kalkar.

Bundan sonra ayinin en önemli kısmı olan anafora bölümüne geçilir.[397] Bu bölüm anafora kitabında yer alan düzene göre gerçekleştirilir. Bu çalışmada Mor Yakup anaforası kullanılmıştır.

3.3.7. Selam Duası[398]

Kâhin ellerini çapraz vaziyette göğsüne yaslayıp şöyle dua eder: *"Ey kâinatın Rabbi ve İlahı! Müstahak olmayan bizleri bu kurtuluşa layık eyle. Temiz yürek ve sevgi bağıyla birleşerek, birbirimizi ilahi ve kutsal öpüşle selamlayalım. Sana mecd ve şükür sunalım. Biricik Oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdi ve ebede kadar."*.

Ş: *"Âmin! Barichmor."*.

K: *"Selam cümlenize"*.

Ş: *"Ve senin ruhun ile birbirimizi kutsal öpüş ile ve Rabbimizin sevgisinde selamlayalım. Ey Rabbimiz ve İlahımız! Bu selamın değerini hesapla bize. Bu kutsal ve ilahi selamın verilmesinden sonra başımızı eğelim merhametli Rabbin önünde. Evet! Senin önünde başlarımızı eğiyoruz ey Rabbimiz ve İlahımız!"* der.

Bu esnada şemmas, elinde buhurdanlıkla mezbaha yaklaşır ve kâhinin müsaadesiyle mezbahı öper. Kâhin de mezbahı öptükten sonra şemmas ile buhurdanlığı takdis eder ve selamı ona teslim eder. Şemmas da diğer şemmaslara ve cemaate selamı aktarır. Cemaat fertleri birbirlerine sevgi ile ellerini uzatıp selamı verirken: *"Rabbimizin ve Allah'ımızın selamı."* derler.

Selamı alan da şunu der: *"Rabbimiz aramızda."*.

Selamdan sonra Kâhin elleri çapraz vaziyette yüksek sesle: *"Ey yücelerde duran ve derinliklere bakan merhametli Rab! Senin huzurunda başlarını eğmiş*

---

[397] Erken dönemde anafora bölümünden önceki kısma vaftizli kilise üyelerinin yanı sıra Süryani kilise babalarının *"dinleyiciler"* olarak adlandırdığı, dini eğitim alan ancak henüz vaftiz olmamış kişiler de katılmaktaydı. Umumi kutlamanın sonunda şemmasın kilise kapılarının kapatılacağını belirtmesinin ardından dinleyiciler kiliseyi terk ederdi. Bu uygulama hazırlık hizmetlerinin de umumi kutlamanın bir parçası olarak görüldüğünü göstermektedir. Bkz. (St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 20, 53n.). Ancak günümüzde bu uygulama terk edilmiştir.

[398] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 89-90. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 33-34; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 1-2; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

olanlara bereketlerini gönder. Onları biricik oğlunun nimeti ile mübarek eyle ki, sana hamd ve şükür sunalım. Şimdi ve her an." der.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin elleri çapraz vaziyette, yüksek sesle: *"Ey Ata Allah! Sen ki, kayıp kuzuyu döndürmek için büyük rahmetinden biricik oğlunu âleme gönderdin. Ya Rab! Bu kansız kurban hizmetini reddetme. Çünkü biz doğru oluşumuza değil, ancak merhametine güveniyoruz. Kurtuluşumuz için yapılan bu sır, hükmolunmamıza değil, ancak günahlarımızın bağışlanmasına ve sana ve biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna şükretmemize olsun. Şimdi ve ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

3.3.8. Sırların Kutsanması ve Kutsal Ruhu Çağırma (Epiklesis)[399]

Ekmek ve şarabın kutsanması töreninden önce ekmek ve kâsenin üzerini örten mendilin kutsanması merasimi yapılır;

Ş: *"Güzel duralım, korku ile duralım, iffetle duralım, temiz ve kadasetle duralım. Sevgi ve doğru iman ile hepimiz iyi duralım ey kardeşlerim! Kâhin vasıtasıyla önümüze sunulan bu mukaddes ve heybetli kurbana ruhça bakalım ki, hepimiz için sulh ve selametle, kâinatın Rabbi Ata Allaha diri kurban sunulsun. Rahmet, inayet ve şükür kurbanı."* der.

Bu esnada Kâhin iki eliyle mendili kaldırıp, onu üç defa ekmek ve şarabın üzerinde titreterek süzer ve sessizce şunu okur: *"Sensin sert taş, O ki, İsrail'in on iki kabilesini doyuran on iki nehri doğurdun. O ki, kurtarıcımızın mezar taşına konuldun."*.

Kâhin, duadan sonra sırlara dokunur ve haç yapar. Kendisini ve şemmasları takdis ettikten sonra, sol eli mezbaha temas edecek şekilde sağ eliyle cemaati takdis ederken: *"Peder Allah'ın sevgisi (Haç işareti yapar), biricik oğlunun nimeti (Haç*

[399] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 90-96. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 35-38; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 6-13; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

işareti yapar) ve Kuddüs Ruh'un şirketi (Haç işareti yapar) cümlenize olsun, ebede kadar." der.

Ş: *"Âmin! Senin ruhun ile."* der.

Kâhin, ellerini sırlar üzerinde gezdirirken: *"Fikirlerimiz Rab'da olsun."* der.

Ş ve C: *"Rab Allah'tadır."* der.

K: *"Korku ile Rabbe şükredelim."* der.

Ş ve C: *"Ona şükretmek gerçekten doğru ve gereklidir."* der.

Kâhin, sessizce: *"Bütün kâinatı yaratanın önünde diz çöküp, ona şükretmemiz gerçekten gerekli ve doğrudur."* dedikten sonra yüksek sesle şu duayı okur: *"O'na hamd okurlar, görülen ve görülmeyen göklü kuvvetler. Güneş ve ay, bütün yıldızlar, denizler ve göklü Yeruşalimde resmolunan bireyler. Melek ve baş melekler, reis ve krallar, kuvvetler, çok gözlü karubimler, altı kanatlı sarufimler, hep beraber çağırıp der: Kadiş!"*.

Bu aşamadan sonra ekmek ve şarabın kutsanması merasimine geçilir;

Ş ve C: *"Kuddüs, Kuddüs, Kuddüs! Kuvvetli Rab Allah! O ki, yer ve gökler O'nun hamd'i ile doludur. Usanna en yücelerde, Rabbin adı ile gelmiş ve gelecek olan, kutlu olsun! En yücelerde Usanna.*[400]*"* der.

Bu esnada, Kâhin ellerini sırlar üzerinde gezdirirken sessizce: *"Gerçekten Kuddassın, sen ki, âlemlerin kralı ve kutsayıcısısın. Senin oğlun İsa Mesih kutsaldır. Kuddüs Ruh'un kutsaldır. Yerde gizli kalmışları araştırıp ve insanı yaratıp cennete yerleştirdin. Vasiyetini kırdığı halde onu unutturmadın. Onu peygamberlerin vasıtasıyla yola getirdin. O ki, Kuddüs Ruh ve Meryem'den ceset aldı ve senin eskiyen varlığını yeniledi."* der.

[400] Usanna (*usha'no*): haykırarak dua etme, methetme. Bkz. (St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 36, 115n.).

Kâhin, sağ eli ile kurban ekmeğini alıp, sol avucuna koyduktan sonra gözlerini göğe doğru çevirip yüksek sesle şu duayı okur: *"Biz günahkârlar için ölümü kabullenmeye hazırlanırken, o ki, kendisi günahsız idi. Ekmeği kutsal elleriyle alıp şükür ederek mübarek eyledi (İki haç yapar) ve takdis etti, (bir haç yapar) onu kırdı (ortadaki haçtan biraz kırar) ve aziz şakirtlerine verip dedi: 'Alın bundan yiyin. Bu sizin için ve birçokları için kırılan (ekmeği yarım daire şeklinde döndürür ve biraz kırar) cesedimdir ki, günahların affı ve ebedi hayat için verildi."*. Kâhin daha sonra ekmeği tepsiye koyar.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, kâseyi iki eliyle kavradıktan sonra sol eline alarak sağ eliyle kâsenin üzerine üç kere haç işareti yapar ve şunu der: *"Aynı şekilde kâseyi aldı ve şükrederken onu mübarek eyledi (iki haç yapar) ve takdis etti. (bir haç yapar) Ve mukaddes elçilerine verip dedi: Alın hepiniz bundan için, budur benim kanım, o ki sizin için ve birçokları için döküldü."*.[401]

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, yastık (gmorto) üzerine kaşığı koyar ve onları sağ aliyle cemaate gösterdikten sonra onları mezbaha koyarken şunu der: *"Bu sırra iştirak ederken, ölüm ve dirilişimi anınız, ben gelinceye kadar."*.[402] (Bu esnada buhur takdim edilir.)

C ve Ş: *"Ölümünü anarız, dirilişini inkâr ederiz ve ikinci gelişini de bekleriz. Merhametin hepimize olsun."* der.

Kâhin ellerini açarak: *"Ey Rab! Ölümünü, üçüncü gündeki dirilişini ve göğe çıkıp, Baba Allah'ın sağına oturuşunu anıyoruz. Herkese işlemlerine göre adil bir şekilde ceza vereceğin ikinci gelişini anarken, sana bu kansız kurbanı sunuyoruz ki, bizi suçlarımıza göre değil merhametinle günahlarımızı silesin. Bunun için cemaatin ve mirasın sana ve senin vasıtanla Babaya yalvarır."* der.

[401] Mat. 26: 27-28, Luk. 22: 20, Mar. 14: 23-24.
[402] Luk. 22: 19.

C: *"Merhamet eyle bize ey kâinatı tutan Ata Allah! Sana mecd ederiz, sana bereket okuruz, sana secde kılarız, senden dileriz ey Rab! Bize merhamet eyle."* der.

Ş: *"Barichmor, Kuddüs Ruh! Yüce göklerden inip, sunulan takdime üzerine inip, onu takdis ettiği bu saat ne korkulu ve heybetlidir. Biraderler! Sükût ve korku ile durup dua ediniz. Selam bizimle, sulh cümlenize olsun."* der.

Bu aşamadan sonra Kutsal Ruh'u çağırma merasimine geçilir;

Kâhin ellerini kurban ekmeği üzerinde gezdirerek, Kutsal Ruhu çağırıp, sessizce dua eder: *"Bize merhamet eyle ve bu kurban üzerine Kuddüs Ruhunu gönder…"*.

Kâhin, sol elini açarak sağ eliyle üç defa vururken her vuruşta yüksek sesle şunu der: *"Beni müstecip kıl ey Rab! Beni müstecip kıl ey Rab! Beni müstecip kıl ey Rab! Ve bize merhamet ve şefkat eyle."*.[403]

C: *"Kuryeleyson! Kuryeleyson! Kuryeleyson!"*.

Kâhin sağ elini ekmeğin üzerinde gezdirirken şunu der: *"Ta ki, Kuddüs Ruh üzerine indiğinde bu ekmeği yapıyor, hayat veren ceset (bir haç yapar), kurtarıcı ceset, (bir haç yapar) Mesih Allah'ımızın cesedi. (bir haç yapar)"*.[404]

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, sağ elini kâsenin üzerinde gezdirirken şunu der: *"Ve bu kâseyi tamamlayıp yapıyor, Yeni Ahit'in kanı (bir haç yapar), kurtarıcı kan (bir haç yapar), Rabbimiz İsa Mesih'in gerçek kanı. (bir haç yapar)"*.[405]

---

[403] Aynı metin Adıyaman metropolitliğinin yayınladığı anaforada Türkçeye şu şekilde tercüme edilmiştir; *"Ey Rab sesimi duy, ey Rab sesimi duy, ey Rab sesimi duy ve bana merhamet eyle."* Bkz. (The Diocese of Adıyaman, a. g. e., s. 12.).

[404] *"Rabbin süzülüp inişiyle bu ekmeği, yaşam kaynağı (bir haç yapar) bedenine, kurtuluş sağlayan (bir haç yapar) bedenine ve Mesih Rabbimiz'in (bir haç yapar) bedenine dönüştürecektir."* Bkz. (The Diocese of Adıyaman, a. g. e., s. 13.).

[405] *"Rab bu kâseyi, yeni antlaşmanın (bir haç yapar) kanına, kurtuluş sağlayan (bir haç yapar) kana ve Mesih Allah'ımızın (bir haç yapar) kanına dönüştürecektir."*. Bkz. (The Diocese of Adıyaman, a. g. e., s. 13.).

C: *"Âmin!"*.

Bu aşamada kurban ekmeğinin Rab Mesih'in gerçek tenine (fağro), şarabın ise gerçek kanına (edmo) dönüştüğüne inanılır.

3.3.9. Beyitler[406]

Bu aşamada, cemaat oturur, diyakoslar sırayla kutsal sofra önünde durup yüksek sesle beyitler okurlar.

K: *"Ya Rab! Bu kutsal sırlara iştirak edenlerin ten ve canlarının takdis olunmalarına layık eyle. İyi işlemler meyveler versin. Mukaddes kilisenin tesbitine nail olsunlar. O ki, iman kayrası üzerine kuruldu ve cehennem kapılarına mağlup olmayacak. Sen ya Rab! Onu ebede kadar heretiklerin talimlerinden kurtar. Hamd ve şükür sunalım sana, biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdi ve ebede kadar."* şeklinde dua eder.

C: *"Âmin!"*.

Ş: *"Barichmor! Bu aziz ve korkulu anda bizim atalarımız ve idarecilerimiz için Rabbe dua edelim. Onlar ki, şu anda başımızda durup, dünyanın dört bir yanındaki Allah'ın mukaddes kiliselerini idare ediyorlar. Aziz ve saadetli patriğimiz Mor İğnatius (… Patriğin Adı) ve (Kopt Kilisesi'nin patriğinin adı) ve metropolitimiz (Mor… Metropolitin Adı) ki, bunlar, bütün Ortodoks episkoposlarımız ile Allah'ta kalsınlar. Duaları bize siper olsun. Allah'a yalvarıyoruz."* der.

C: *"Kuryeleyson!"*.

Patrik ve metropolit isimleri okunurken kâhin, kâse üzerine haç işareti yapar ve sessizce şu duayı okur: *"Ya Rab! Sana kansız kurbanı bütün kiliselerin anası olan kutsal Sıhyun yerine sunuyoruz. Ve dünyadaki mukaddes kiliseyi Kuddüs Ruhun ile tenvir etmen için takdim ediyoruz. Ya Rab! Sen adil ve doğru yoldaki atalarımızı an. Patriğimiz (Mor...), ve (Mor…), metropolitimiz (Mor…) ve kâhinler, şemmaslar ile bütün kilise mensuplarını ve ben zayıf, hakir kulunu an. Gençliğimdeki suçlarımı*

[406] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 97-98. Ayrıca bkz. The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 14-16; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

hatırlatma, ancak, inayetinle bana merhamet eyle. Hapisteki kardeşlerimizi ve hastaları an. Sen ya Rab! Her canlıyı irade güzelliğiyle doldurup, senin tacını mübarek eyle.".

3.3.10. Anma Duaları[407]

K: *"Ya Rab! Bizi fena insanların bütün muhalefetlerinden koru. Bizi şeytanların bütün zulüm ve saldırılarından koru. Günahımız sebebiyle üzerimize gelen her türlü darbeden koru. Sen bizi kutsal sırlarınla hafız eyle. Çünkü sen merhametli Allah'sın. Hamd ve şükür sunalım sana, biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdi ve ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

Ş: *"Bütün gerçek ve imanlı Hıristiyan kardeşlerimizi analım. Onlar ki, bize yaklaştılar ve bizimle sözleşip biz zayıflara cesaret verdiler. Ya Rab! Onları bu anda tecrübelere düşenlerin yerine anıyoruz. Ey kuvvetli Rab Allah! Sana sığınıyorlar ki, sen bu kilise için onları çabuk kurtarasın. Onlara faziletle ittifak ve metin olmayı ihsan eyle. Bütün bunlar için sana yalvarıyoruz."* der.

C: *"Kuryeleyson!"*.

Kâhin, bu esnada kâsenin altına haç yaparken şu duayı okur: *"Ya Rab! Sen, bizimle kalkıp dua eden atalarımızı, kardeşlerimizi ve bizden ayrılan ölülerimizi an. Senden dileyenlere iyiliklerini ihsan eyle.".*

Daha sonra kral ve devlet reisleri için dua edilir;

K: *"Ya Rab! Şu anda andıklarımızı ve anmadıklarımızı sen an. Kurbanlarını göklü sofranda kabul eyle. Onları kurtuluş sevinci ile karşıla. Hepimizi kuvvetinle bağla ve senden olan yardıma layık eyle. Çünkü merhametli Rab sensin. Hamd ve şükür sunalım sana, biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdi ve ebede kadar."* der.

---

[407] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 98-104. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 38-42; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 17-25; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

C: *"Âmin!"*.

Ş: *"Barıchmor. Tekrar analım mümin ve gerçek imanlı liderleri. Onlar ki, dünyanın dört bir tarafındaki kilise ve manastırları gerçek imanda tespit edip korudular. Bütün Hıristiyanlık, klerus ve faziletle iman edenler için Rabbe yalvaralım. Kuyeleyson!"* der.

Kâhin, bu esnada tepsi üzerine haçlar yapıp kendi kendine dua eder: *"Ya Rab! Sen güzel ve korkuda duran kral ve kraliçeleri, liderleri an. Ve onları ruhi silahlar ile teçhiz eyle. Düşmanlarını onlara alt eyle ki tatlı yaşam sürelim."*.

Daha sonra Meryem Ana ve mukaddesler vs. için dualar okunur;

Kâhin: *"Ya Rab! Sana ümit edenlere kurtarıcı olan ve onlara yardım eden sensin. Hamd ve şükür sunalım sana, biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdiden ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

Ş: *"Barıchmor. Bütün yerin halkları arasında mutluluğa şayan olan, azize ve daima bakire kalan Mesih Allahımızın annesi saadetli Meryemi anıyoruz. Peygamberleri, elçileri, vaizleri, İncilleri, şehitler ile itiraf edenleri ve efendisinin öncülüğünü yapan Vaftizci Mor Yuhanna'yı, şehitlerin ilk olanı ve şemmasların başkanı Mor İsteyfanos'u ve diğer aziz ve azizeleri analım. Duaları bize siper olsun, Rabbe yalvaralım."* der.

Kâhin, kendi kendine dua eder: *"Sen hayat ve ölüme hükmettiğin için kaddis atalarımızı, peygamberleri, elçileri, bakire Meryem Ana'yı, Vaftizci Yuhanna'yı, Şehit İsteyfanos'u ve bütün azizleri an."*.

K: *"Ey kuvvetli Rab! Senden diliyoruz ki, bizi göklerde kayıtlı ilk doğanlarının topluluğuna katasın. Onları anıyoruz, ta ki onlar da senin huzurunda, dirilerin korunması, zayıfların şecaati ve yatan mümin ata ve öğretmenlerimizin rahatı için bizi*

ansınlar. Bizimle birlikte bu ruhani kurbana iştirak etsinler ki, hamda ve şükür sunalım sana, biricik oğluna ve Kuddüs Ruhuna. Şimdi ve ebede kadar." der.[408]

C: *"Âmin!"*.

Ş: *"Barıchmor. Kadaset ile yatan azizleri analım. Onlar ki, elçisel ve doğru imanı koruyup bize teslim ettiler. Ve Nikiya, Konstantinopolis ve Efes'teki üç kutsal ve genel kongreler ile azizleri analım. Ve Allah'ı giyen izzetli atalarımızı, episkopos ve öğretmenlerimizi hatırlayalım. Yeruşalim'in ilk episkoposu, mukaddes ve elçi, Şehit Mor Yakup'u ve diğer azizleri, İğnatiyos, Klimis, Dyonosiyos, Athanasiyos, Yuliyos, Baseliyos, Griğoriyos, Diyoskoros, Timotevos, Filuksinos, Entimos ve İvvanis'i. Allah'ın sözünün Rabbimiz Yeşu Mesih'e tenleşmesini ve bunun özce Allah'a eşit olduğunu açıklayan Yüce Mor Korilosu ve patriğimiz Mor Severiyos'u, o ki, Süryanilerin tacı Allah'ın mukaddes kilisesinin öğretmeni, desteği ve makul söz ağızlısı idi. Meryem Ana'nın Allah'ın şüphesizce anası olduğunu daima vaaz etti. Bütün bunlar ile bunlardan önce ve sonra bize doğru itikadı talim edenleri hatırlayalım. Duaları bize siper olsun. Kuryeleyson!"* der.

Kâhin, bu esnada sessizce dua eder: *"Ya Rab! Sen episkoposların reisi Mor Yakub gününden şimdiye kadar gerçek iman yolunu kilisende tesis eden atalarımızı an."*.

Daha sonra ölüleri anma duaları okunur;

K: *"Mukaddes ismini milletlere, krallara ve İsrail Oğullarına nakleden öğretmenlerinin öğretisini canlarımıza yerleştir. Bize karşı duran putları iptal edip, heybetli minberinin önünde kusursuz durmaya bizi layık eyle. Çünkü kaddisleri kutsal kılan sensin. Mecd ve şükür sunalım sana."* der.

---

[408] Aynı metin Adıyaman metropolitliğinin yayınladığı anaforada Türkçeye şu şekilde tercüme edilmiştir; *"Ey olanaksız olan, her şeye yeten Rab; Sana doğru yükselen dileğimizce bizi, gökte yazılı bulunan ilklerin topluluğuyla birleştir. Ki, onları andıkça onlar da bizi senin önünde ansınlar. Bizimle bu Ruhani Sunuya katılsınlar, mutsuz olan biz zavallı yaşayanların yüreklilik ve dikkatine, aramızdan göçüp uyuyan inanlılar, atalar, kardeş ve büyüklerimizin rahat bulmasını sağla. Senin, Biricik Oğlunun ve Kutsal Ruhunun kayrası ve merhameti ile olsun şimdi ve ebetlere kadar."* Bkz. (The Diocese of Adıyaman, a. g. e., s. 20.).

C: *“Âmin!”*.

Ş: *“Barıchmor. Bütün müminleri anıyoruz. Onlar ki, bu kutsal sofra evinden, bu kiliseden ve bütün yerlerden sevgi ve iman ile ayrıldılar. Onlar ki, gelip bilahare rahat yattılar, ceset ve ruhların büyüğü Allah’a yaklaştılar. Can ve ruhlarını alan Rabbimiz Mesih’ten diliyoruz ki, büyük rahmeti ile onları bağışlanmaya müstahak eylesin. Biz ve onlar göklü krallığa ulaşalım. Üç defa bağırıp diyelim: Kuryeleyson! Kuryeleyson! Kuryeleyson!”* der.

Kâhin bu esnada tepsi önünde haç yapıp: *“Ya Rab! Sen gerçek imanda sabit kılan, yürüyen ve bu imanda yatan kilise üyelerini an. Onlar ki, kendilerini Mesih yerine takdim ettiler ve şimdi de onun ismini taşıyorlar.”* der.

Kâhin, kâse, tepsi, tablitho ve kitabı haç ile resmeder ve ellerini açıp şöyle dua eder: *“Ey ruhlular ile tenlilerin Rabbi Allah! Doğru imandan ayrılmayanları ve bizden ayrılanları an. Ten, can ve ruhlarına huzur ver, onları sonsuz hükümden kurtar. Nurun uğraduğu yerdekileri lezzetlendir. Kusurlarını bağışla, onlarla duruşmaya girişme. Çünkü senin önünde biricik oğlundan başka kusursuz hiç kimse yoktur. Onun vasıtasıyla günahlarımızın affı için rahmetini ümit ediyoruz. Bize ve onlara rahatlık ver.”*.

Ş: *“Ya Rab! Cümlemizi rahat eyle. İsteğimizle ve isteğimiz dışında, bilerek ve bilmeyerek huzurunda işlediğimiz kusurları bağışla.”* der.

K: *“Ya Rab! Hayatımızın sonuna kadar kuvvetinle günahsız yaşayalım. Ve istediğin zaman, yer ve durumda bizi senin seçkinlerinin izlerinde topla. Kusurumuz sebebiyle utanmayalım. Ta ki, bunda da senin mübarek ismin, Rabbimiz Yeşu Mesih ve Kuddüs ismi ile meth ve taziz olsun. Şimdi ve ebede kadar.”* der.

C: *“Âmin!”*.

Ş: *“Ezelden şimdiye kadar olduğu gibi, ebede kadar kalacaktır.”* der.

K: *“Selam cümlenize!”*.

Ş: *“Senin ruhun ile.”*.

Kâhin sağ eliyle kâseye ve levha ucuna dokunur. Üç kez haç çıkarır ve sağdan cemaate dönüp, müminleri üç haç alameti ile takdis ederken: *"Büyük Allah'ımızın (bir kere haç yapar) ve kurtarıcımız Yeşu Mesih'in (bir kere haç yapar) rahmeti cümlenize olsun(bir kere haç yapar). Ebede kadar."* der.

3.3.11. Kurban Ekmeğinin Bölünmesi (Ksoyo)[409]

Bu esnada mezbah perdesi kapatılır ve Kâhin kurban ekmeğini kırma duasını (Ksoyo) okur. Diyakos ve cemaat beraber bir ilahi terennüm ederler.

Kâhin, kutsal kurbanı eline alıp: *"Allah'ın kelamı gerçekten cesette elemlendi."* der.

Kâhin kurbanı ortadan kırarak: *"Kurban edildi ve haçta kırıldı."* der.

Kâhin kurbanı bölerken: *"Ruhu cesedinden ayrıldı"* der.

Kâhin kurbanın iki parçasını birleştirirken: *"Allahlığı ne ruhundan ne de cesedinden ayrılmadı."* der.

Kâhin, sağ yarımın ucunu kâseye batırır ve kâse içinde haç yapar, sonra bu nemlenen ucuyla sol eldeki iki yarımın kırık kenarını işaret ederken: *"Mızrak ile (bir kere haç yapar) böğründen vuruldu."* der.

Tekrar batırırken: *"Ve tüm âlem için kan ve su aktı."* der.

Tekrar sol yarımı işaret ederken: *"Onun kutsal cesedi."* der.

Yarımları birleştirip hepsini sağdan sola daire şeklinde çevirirken: *"Âlemin günahı uğruna kan ve su ile bulandı."* der.

Sol eldeki yarımın ucunu sağın aşağı kısmına değdirip, kâse içinde batıdan doğuya doğru ters yönde haç yaparken: *"Oğlu öldü."* der.

---

[409] İlgili bölüm için bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 104-106. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 42-46; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 26-27; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

Bu kez de sol eldeki yarımı işaret ederken haç üzerine yarımları birleştirir ve: *"Ruhu geri gelip cesediyle birleşti"* der.

İki eli ile kurbanı eğik ve birleşik olarak kaldırırken: *"Ve üçüncü günü dirildi"* der.

Ellerini indirir ve yarım çember çevirirken: *"Ve bizi sol taraftan sağ tarafa getirdi. Ve haçtaki kanı ile bizi salih kıldı ve yerlileri göklüler ile kendi halkını âlemler ile ve ruhu ceset ile birleştirip sulha getirdi. Ve üçüncü günü mezardan kalktı. Ve Emanuel birliği parçalanmayan birlikten iki tabiata ayrılmaz. Buna böyle inanıyor ve itikat ediyoruz."* der.

Bir uç kurbandan kırılır ve kâseye konurken: *"Bu ceset bu kana aittir."* der.

Diğer yarımdan alınan bir parça da kâsenin ağzına yaklaştırılır ve sonra yarıma yaklaştırılırken: *"Ve bu kan bu cesede aittir."* der.

Kurban sol elden tepsiye konurken: *"Kudüs'te Cilcile tepesinde bizim uğrumuza böğründen vurulan Mesih Allah'ımız sensin."(bir kere haç yapar)* der.

Tepsiyi sol eliyle alır, sağ eli ile ekmeği kâseye batırır ve: *"Âlemin günahını taşıyan kuzu sensin."(bir kere haç yapar)* der.

Tekrar batırır ve sağ yarımı işaret ederken: *"Sen borçlarımızı bağışla ve günahlarımızı af et ve bizi sağ tarafında durdur. (bir kere haç yapar)"* der.

Nihayet ekmek, iki yarım üzerine konur ve tepsi de yerine konur. Daha sonra kâhin parmaklarını siler.

Cemaat ve şemmaslar beraber terennüm ettikleri ilahiden sonra, Rabbin rahmetini dileyen duaları okurlar.

Ş: *"Atalarımız, kardeşlerimiz, öğretmenlerimiz ve bizler için Mesih Allah'ımızın zengin rahmetinden dileyelim. Kâinatın Rabbi Allaha şükür edelim, onun biricik oğluna secde kılalım. Kuddüs ruhuna tesbih etmekle, hayatımızı kendisine teslim edelim ve büyük rahmetini dileyelim."* der.

Ş: *"Ey salih Tanrı, bize şefkat ve merhamet eyle."* der.

Bundan sonra mezbah perdesi açılır.

3.3.12. Göklerdeki Babayı Çağırma Duası[410]

Kâhin: Ellerini açıp: *"Ey Rabbimiz! O ki, karubimler tarafından mübarek kılınır ve sarufimlerden takdis edilir ve sayısız sözcü erlerden ululanır. O ki, hoş koku içinde kendisine sunulan kurban ve meyveleri takdis ve tekmil eder. Cümlemizin ten, can ve ruhlarını takdis eyle ki, temiz yürekle ve açık alınla sana yalvarıp dua edelim ey Göklü Ata Allah!"* der.

C: *"Ey göklerde olan babamız, adın kutlu olsun. Melekûtun gelsin, gökte olduğu gibi yerde de senin istediğin olsun. Gerekli ekmeğimizi bize bugün ver. Ve suçlularımıza bağışladığımız gibi, bizim suçlarımızı da bağışla. Ve bizi denemeye itme, ancak bizi kötüden kurtar. Çünkü Melekût, kudret ve izzet ebede kadar senindir. Âmin!"* der.

K: *"Ey Rabbimiz ve ilahımız, bizi tahammül etmeyen denemelere sokma. Ancak bizi, kötüden kurtar. Ki sana biricik oğluna ve Kuddüs ruhuna hamd ve şükür verelim şimdiden ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

K: *"Selam cümlenize!"*.

C: *"Senin ruhun ile…"*.

Ş: *"Sunulan bu mukaddes ve ilahi sırların alınmasından önce, başlarımızı eğelim, senin huzurunda ey Rabbimiz ve ilahımız!"* der.

K: *"Ya Rab! Senin zengin rahmetini bekleyen kulların, başlarını senin önünde eğiyorlar. Onları bereketle, hepimizin ten, can ve ruhlarını takdis eyle. Bizi Rabbimiz*

[410] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 107-108. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 46-49; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 28-31; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

İsa Mesih'in kurtarıcı sırlarına nail kıl. Böylece sana, biricik oğluna ve Kuddüs ruhuna hamd ve şükür sunalım, şimdi ve ebede kadar." der.

C: *"Âmin!"*.

K: *"Selam cümlenize!"*.

C: *"Senin ruhun ile…"*.

Kâhin kâse, tepsi ve levhaya sağ eli ile dokunur, kendine üç haç işareti yapar. Sonra sağa döner cemaati takdis ederken: *"Cevherce eşit, öncesiz ve sonsuz olan,(bir kere haç yapar) birlikte tapılan, kutsal üçlüğün (bir kere haç yapar) nimet ve rahmeti (bir kere haç yapar) cümlenize olsun biraderler. Ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

3.3.13. Kutsal Kurbanın Kaldırılması (Zuhoyo)[411]

Kâhin ekmek ve şarabı tutarken ellerinde yakılı mumlar ile iki şemmas kâhinin sağ ve solunda durur ve sırayla: *"Barıchmor. Korku ve hürmet ile bakalım."* der.

C: *"Ya Rab bize merhamet, şefkat ve yardım eyle."* der.

K: *"Bu kutsal sırlar yalnız aziz ve temiz olanlara verilirler."* der.

Ş: *"Bir Kuddüs Peder. Bir Kuddüs Oğul. Bir Kuddüs Ruh. Peder, Oğul ve Kuddüs Ruha hamd olsun. Onlar birdirler, ebede kadar. Âmin!"* der.

Kâhin, sağ eli ile tepsiyi ve sol eli ile kâseyi çapraz vaziyette alır ve: *"Bir Kuddüs Peder, bizimle beraber olsun, o ki, rahmeti ile dünyayı yarattı."* der.

C: *"Âmin!"*.

K: *"Bir Kuddüs Oğul bizimle olsun, o ki, çektiği elem ile dünyayı kurtardı."* der.

---

[411] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 109-110. Ayrıca bkz. http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

C: *"Âmin!"*.

K: *"Bir Kuddüs Ruh bizimle olsun. O ki, bütün olmuş olan her şeyin tamamlayıcısı ve yerine getiricisidir. Rabbin adı mübarek olsun, ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, kutsal sırları levha üzerine bırakır.

Kâhin bundan sonra, aşağı iner ve Meryem Ana yalvarış duasını okur. Kâhin vaazda bulunmadan önce koro ve cemaat şu ilahiyi terennüm eder:

"Analım ebahatları

Onlar ki fani âlemde

Allah'ın çocukları olduğumuzu öğrettiler.

Allah'ın oğlu onlara

Göklü melekütte

Fani olmayan âlemde

Adil ve iyilerle rahatlık versin.".

Ş: *"Kuryeleyson!"*.

Daha sonra kâhin, mezbah kapısında durup cemaate vaaz eder.

3.3.14. Kutsal Komünyon, Şükür ve Bitiş Duası[412]

Kâhin vaazdan sonra mezbaha döner, perde kapanır. Kâhin buhurdanlığa buhur koyar ve ekmek üzerine dua eder: *"Peder, Oğul ve Kuddüs Ruhun Kuvveti bu bereketi*

[412] Bkz. Aydın, **Kurobo,** ss.110-116 Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., ss. 65-69; The Diocese of Adıyaman, a. g. e., ss. 36-38; http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

üzerine insin. Rabbin rahmeti bu bereketi takdim eden, alan ve bununla iştirak eden üzerine her iki âlemde baki olsun, ebede kadar.".

Bu esnada koro ve cemaat şu ilahiyi okur:

"Kral Mesih'in kalkışında

Ruhlara af alalım.

Ve gerçek imanla

Hepimiz de diyelim.

Mezbahta anılsınlar

Baba, kardeş, üstatlar.

Azametin zuhurunda

Ağ tarafta dursunlar.

Haçıyla kurtaran oğul

Mübarektir kurtarışın

Kuddüssün ey Kuddüssün

Ana, aziz anını

Yükselen Kuddüs, Kuddüs.

Kral Mesih, Haleluya

Haleluya, haleluya.".

K: Mezbah önünde eğilip dua eder: *"Ya Rab! Senin kutsal ten ve kanını almaya, bizi layık kıl. İradeni tamamlayanlar ile beraber senin göklü Melekûtuna varis olalım.".*

Kâhin, ayağı kalkar ve kâse içindeki kurban ekmeğini ağzına alırken: *"Her şeyi elinde tutmaya muktedir olan seni elime alıyorum. Ey Allah seni ağzıma alıyorum. Sönmeyen ateşten vasıtanla kurtulurum. Günahkâr ve suçlu gibi ben de günahlarımın bağışlanmasına nail olayım."* der.

Kâhin, kâseden şarabı içerken: *"Bizim kurtuluşumuz ve cinsimizin yenilenmesi için gelen Allah'ın kelamı Yeşu Mesih, haçta dökülen kanın ile günahlarımızı bağışla."* der.

Kâhin, sağ eliyle tepsiyi, sol eli ile kâseyi örtülmüş olarak alır. Elleri çapraz vaziyette: *"Bağırıp diyelim."* der.

Şemmas, perdeyi açar ve: *"Peder, Oğul ve Kuddüs Ruha secde kılıp hamd ederiz. Şimdiden ebede kadar"* der.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, soldan cemaate döner ve: *"Senin bağışlayıcı sofrandan kullarına bağışlama insin. Sen ki, dirilmemiz için ve cinsimizin tecdidi için geldin. Ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

Kâhin, sağ kolunu uzatır ve cemaati takdis eder: *"Ya Rab senin görülmeyen sağ elini uzat ve cemaatini mübarek eyle ki, günahlarının bağışlanması için senin ten ve kanını kabul ediyor. Rabbimiz ve ilahımız. Ebede kadar."*.

C: *"Âmin!"*.

K: *"Allah'ın rahmeti bu sırları taşıyan, veren ve onları alanların üzerine olsun. Onlara iştirak edenlerin üzerine olsun."* der.

C: *"Merhamet eyle bize, şefkat kıl hepimize, kulak ver duamıza. Allaha büyük hamdlar, Anaya da tazimler, şehitlere de methler, ölülere rahmetler. Haleluya!"* der.

Bunun yerine güne göre başka dualar da söylenebilir. Bunlar Meryem Ana, peygamberler ve elçiler, patrik ve episkoposlar ve ölülere yapılan dualardan oluşur.

Kâhin, kollarını açıp: *"Mecd sana, mecd sana, Ey Rabbimiz ve ilahımız Yeşu Mesih! Ebede kadar mecd sana. Yediğimiz kutsal tenin ve içtiğimiz bağışlayıcı kanın bizim için ölüm ve hükmümüze değil, ancak kurtuluşumuz için ve ebedi hayatımız için olsunlar. Merhamet eyle bize."* der.

Kâhin, sağdan sola döner, minbere gelir, kâse ve tepsiyi sofraya koyarken cemaat ve şemmaslarla birlikte: *"Sana her dil şükreder. Dünya tapar diz çöker. Zira cümlenin ümidi, hayatısın halaskar. Haleluya!"* der.

K: *"Ya Rab! Göklü sofrana katılan biz, vasıtası ile layık kıldığın büyük merhametine şükrediyoruz. Ya Rab! Mukaddes sırlarını almada mahkûm olmayalım. Ancak, doğrular arasında Kuddüs ruhunda pay almaya layık olalım. Sana, biricik oğluna ve Kuddüs ruha mecd ve şükür sunalım. Şimdi ve ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

K: *"Selam cümlenize."*.

Ş: *"Senin ruhun ile bu mukaddes ve ilahi sırların alınmasından sonra, başlarımızı eğelim senin huzurunda Ey Rabbimiz ve ilahımız."* der.

Kâhin, elleri çapraz olarak: *"Ey büyük ve acayip Allah! Sen ki, insan cinsinin kurtuluşu için gökten indin. Bize şefkat ve merhamet eyle ki, sana ve Ata Allaha, Kuddüs ruha hamd ve şükür sunalım. Ebede kadar."* der.

C: *"Âmin!"*.

Şükür duası bittikten sonra bitiş (hutomo) duası okunarak ayin tamamlanır:

K: *"Takdis et hepimizi, koru sen yaratıcı bizi. Hayat yolu göstersen bize, yardımcı, sahip ol hepimize"* der.

C: *"Ver bize ki görelim cennetinde duranları. İşittir bize o sedayı, gelip miras alın cenneti"* der.

Kâhin, cemaate döner ve cemaati takdis eder. Sol elini mezbaha, sağ elini kutsal ekmeğe sürer. Sonra sol eli hayat sofrasında iken, sağ eli ile cemaati takdis

ederken: *"Selamet ile gidin* (bir kere haç yapar) *sevgili biraderler. Sizi kutsal üçlülüğün nimet ve rahmetlerine teslim ederken Allah'ın bağışlayıcı mezbahından aldığınızı ruhi gıda ve bereketler ile uzak ve yakındakiler, canlı ve ölüler Allah'ın haçı* (bir kere haç yapar) *ile kurtulan cümleniz kutsal vaftiz mührü ile resmolunarak ölülerinize ve cümlenize bağışlasın. Ben zayıf ve günahkâr kul dualarınız vasıtası ile rahmet ve yardıma nail olayım. Huzur ve sevinç* (bir kere haç yapar) *ile gidiniz ve benim için dua ediniz."* der.

C: *"Âmin! Rab Allah sunduğun kurbanı kabul etsin ve dualarınla bize yardım etsin."* der.

Cemaat bundan sonra İncili öper ve kiliseden ayrılırken küçük parçalara ayrılarak uygun büyüklükte bir tabağa bırakılmış kurban ekmeğinden alır. Böylece ayin tamamlanır. Evharistiya ve ritüelinin anlamı konusu dördüncü bölümde incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜRYANİ KADİM KİLİSESİ'NDE EVHARİSTİYA VE RİTÜELİNİN ANLAMI

Evharistiya ve ritüelinin anlamını belirleyen temel kaynak Kutsal Kitap'tır. Yeni Ahit metinlerinde bahsi geçen İsa Mesih'in havarileriyle birlikte yediği Fısıh Yemeği'nde evharistiyanın ilk uygulamasını yaptığı kabul edilmektedir. İsa Mesih'ten sonraki dönemlerde de elçilerin bu uygulamayı sürdürdükleri yine Yeni Ahit metinlerinden anlaşılmaktadır. Bu yüzden evharistiya Kutsal Kitap'ta ritüel boyutu belirgin olan bir sakramenttir. Bunun yanında evharistiya, Pavlus'un insanlığın, evrenin, dünya ve sonsuz hayatın Mesih üzerine kurulduğunu ifade eden Mesih Sırrı öğretisinin anlamını bulduğu sakramenttir. Buna göre insan, Mesih'te bir olmakla kurtulabilir ve bunun zirvesi Mesih'i almaktır.[413]

Evharistiya Hıristiyan teolojisinin birçok meselesini kendisine bağlayan merkezi bir konuma sahiptir. Bu husus ayinin icra mekânı olan kilisede gözlemlenebilir vaziyettedir. Zira kilise ve kilisenin içindeki her ayrıntı gelişigüzel değil, belli bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde planlanmıştır. Kilisede evharistiya odaktır. Hatta kilise esasen evharistiya mekânıdır. Süryani Kilise babası Ignatius'un deyimiyle, kilise "kurban yeri" dir.[414] Kurban ise insanlığın günahları için kendisini

[413] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 325.
[414] Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler,** s. 123.

feda eden Tanrı'nın Oğlu İsa Mesih'tir. Kilise ve kilise içindeki bütün unsurlar da (cemaat, ayin eşyaları, tablolar vs.) kutsal kurban ayininde anlamını bulur.

Evharistiya ayininde kullanılan her objenin, okunan her duanın ve yapılan bütün eylemlerin Hıristiyan inancında bir anlamı mevcuttur. Ayrıca Hıristiyan inancında yeri olan pek çok inanışın yansımalarını evharistiya ayininde görmek mümkündür. Ayin bu yönüyle Hıristiyan teolojisinin sahneye uyarlanmış hali gibidir. Ancak bu şekilde güçlü bir tiyatral hüviyet barındırsa da, ayin esnasında yapılan tüm iş ve işlemlerin bir kurgu değil gerçek olduğuna inanılmaktadır.

Evharistiya ayininde inananlar Mesih'in bedeni olan ekmeği ve kanı olan şarabı alarak en son tekâmül mertebesine ulaşır. Bunun yanında cemaatin dünyevi ve uhrevi pek çok kazanımları elde etmesine vesile olan evharistiya, Hıristiyan yaşamının dünya ve ahiret algısını bütünüyle kuşatan geniş bir anlama sahip temel inanç öğesidir.[415]

Yukarıda zikredilen hususlar dikkate alındığında, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ve ritüelinin anlamı konusunu; "Kilise ve Evharistiya", "Evharistiya Ritüelinin Anlamı" ve "Evharistiyanın Anlamı, Hedefi ve Kazandırdıkları" başlıkları altında incelemek mümkündür.

4.1. KİLİSE VE EVHARİSTİYA

Grekçe "toplantı" anlamına gelen "ekklesia" kelimesinden türetilen kilise,[416] Hıristiyan inancında pek çok anlamı barındırmaktadır. Süryani Kadim Kilisesi'nde kilisenin evharistiya ayiniyle kurulan ilişkisinin anlaşılması için öncelikle bu kelimenin Hıristiyan düşüncesinde çağrıştırdığı bazı anlamlara değinmekte fayda vardır. Hıristiyanlıkta kilise, Hıristiyan cemaatinin adıdır. İlk kiliseyi, İsa'nın etrafında toplanan ilk cemaat teşkil etmektedir.[417] Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde kilise kelimesinin cemaatin toplanma yerlerini Yahudilerin ibadet mekânı olan sinagogdan

[415] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 288.
[416] J. J. O'Rourke, "Church, I (İn The Bible)", **NCE,** Gale, USA 2003, Vol. 3, s. 575.
[417] Aydın, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**, s. 387.

ayırmak için kullanıldığı da düşünülmektedir.[418] Yeni Ahit metinlerinde ise bu kelime; "Tanrı'nın halkı", "Mesih'in bedeni", "yeni İsrail" ve "Tanrı'nın Krallığı" gibi anlamlara gelmektedir.[419] Görüldüğü üzere kilise kelimesi, mekân ve topluluk anlamlarının yanında Hıristiyan inancında yeri olan bir takım mistik anlamları da barındırmaktadır.

Evharistiya ayininin icra mekânı olan kilisenin yapısı evharistiyanın anlam ve önemini yansıtan bir düzene sahiptir. Kurban yeri olan kilisede her uygulama evharistiyaya göre belirlenmiş gibidir. Zira ayinin gerçekleştirildiği mezbahın kilisenin merkezinde olması, bu sakramentin önemini göstermektedir.

Süryani Kadim Kilisesi'nde "Mesih'in bedeni" olan kilisenin yapısı da bu anlama paralel olarak insan bedenine benzetilmektedir. Bu doğrultuda kilisenin içyapısı insan bedeninin üç bölümünü temsil edecek şekilde üç kısım olarak görülmektedir. Kilisede ayinin yönetildiği yer olan mihrap, kilisenin baş kısmını sembolize eder. Zira ayinde kilisenin başı olan İsa Mesih'i temsil eden kâhin ayini bu bölümden yönetir. Ayinde ilahileri okuyan ruhanilerin yer aldığı gruplar bölümü kilisenin kollarını simgeler. Cemaatin bulunduğu, aynı zamanda kilisenin en geniş yeri olan nef bölümü ise, kilisenin göğüs ve ayaklarını temsil eder.[420]

Evharistiya ayini bir Hristiyan'ın bütün hayatını etkileyen geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Kilisede ayinin yapılmasından önce kilise çanları çalınarak cemaat ayine davet edilir. Çan sesleri, cemaati dünyevi yaşamlarından uyanarak ilahi bir ortamda yenilenmeye çağırmaktadır. Ayine katılan cemaatin hafta boyunca paslanan ruhlarının ayine iştirak edilerek yenilendiğine inanılmaktadır. Böylece Mesihe iman etmekten kaynaklanan mesuliyetleri taşıyan yeni bir cemaat oluşmaktadır. Kilisede yapılan dini törenler, kilisenin kâmil olan çehresini sembolize eder.[421]

---

[418] Lewis S Mudge, "Church: Ecclesiology", **Encyclopedia of Religion,** Thomson Gale, USA 2005, Vol. 3, s. 1770. Ayrıca bkz. John Oman, "Church", **ERE,** Charles Scribner's Sons, New York 1912, Vol. 3, s. 617.

[419] Mudge, a. g. md., s. 1770. Ayrıca bkz. F. X. Lawlor ve D. M. Doyle, "Church, II (Theology Of)", **NCE,** Gale, USA 2003, Vol 3, s. 580; Oman, a. g. md., s. 618.

[420] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", s. 37.

[421] Aydın, **Kurobo,** s. 11.

Kilise içinde kutsal kurbanın sunulduğu yer olan mezbah, kilisenin en önemli yeridir. Hayat sofrası (Fothur haye) da denen bu yer, tabla şeklindeki bir masa ve etrafındaki mekâna verilen isimdir. Mezbah, insanlığın günahlarının bağışlanması için canını feda eden İsa Mesih'in mezarını temsil eder.[422] Mezbah, kilisede doğu yönüne inşa edilir. Kilisede doğu yönüne dönük olarak dua etmek, Mesih'in gelişini beklemek anlamına gelir. Zira gerek Eski Ahit halkı olan Yahudiler, gerekse Hıristiyanlar Mesih'in doğu yönünden geleceğine inanırlar.[423]

Mezbah, Eski Ahit geleneğindeki en kutsal yeri temsil eder. Burası Mesih'in son akşam yemeğini yediği masadır. Bu masada Mesih kendisini Baba'ya sunmuş, kilisesine bunu anması için emir vermiştir.[424] Mezbah, "hayat sofrası" olarak kutsal kurban şeklinde kendisini sunan Mesih demektir. Cemaatin her ferdinin, ruh ve fikirlerini bir mezbah olarak tesis etmesi gerekir. Mesih, insanlar için "fothur haye" yani hayat sofrası olmuştur. Bu sofradan yiyen ebedi hayata nail olur.[425]

Mezbah, kutsal kurban için takdim mekânı olduğundan, kilise takdisi esnasında murun ile takdis edilir. Mezbah, Ortodoks kiliselerinde dört incili sembolize eden dört sütun üzerine inşa edilir. Mezbahın üzerinde yıldızlarla süslenmiş mavi kubbe, yere açılan gökyüzünü sembolize eder. Bu, ayin esnasında göklü ve yerli varlıkların Allah'ın varlığı etrafında birleşmesi anlamına gelir.[426] Mezbah üzerinde bulunan mumların ayin esnasında yakılması, gerçek ışık kaynağı olan Mesihi sembolize eder. Mumların ışığının mezbah üzerindeki aksi, göksel krallığın yerdeki tecellisini sembolize eder.[427]

Mezbah üzerinde bulunan diğer ayin eşyalarının sembolik anlamları şöyledir;

Kâse ve Tepsi: İsa Mesih'in öğrencileriyle beraber yediği Son Akşam Yemeği'nin bir göstergesidir.

---

[422] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", s. 37. Ayrıca bkz. Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** s. 106.
[423] Aydın, **Kurobo,** s. 41.
[424] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 330.
[425] Aydın, **Kurobo,** ss. 43-44.
[426] Aydın, **Kurobo,** s. 8.
[427] Aydın, **Kurobo,** s. 44.

Yıldız (Kavukbo): Mesih'in doğumunda mağarayı aydınlatan yıldızı sembolize eder.

Kaşık (Tarvodo): Meleklerin sunaktan maşa ile alıp, suçlarının bağışlanması için Peygamber Yeşaya'nın ağzına koydukları ateş koruna benzetilmektedir.

Sünger (Esfuğo): İsa Mesih'in oturduğu rahmet tahtını sembolize eder.

Anafora: Mesih'in mezar taşını sembolize eder. Bunun yanında, tanrısal gizlerin insanlar tarafından algılanamazlığını sembolize eder.

Mendil (Şuşepho): İsa Mesih'in yaralarını saran bezleri sembolize eder.

Levha (Tablitho): İsa Mesih'in haçını sembolize eder. Tablitho üzerinde bir günde iki ayin yapılamaz. Bunun sebebi İsa Mesih'in bir kez haça gerilmiş olmasıdır.

Buhurdanlık (Firmo): Buhurdanlığın üstündeki tutamaç Tanrısallığı, küçük kubbesi gök kubbeyi, üç zinciri ise kutsal üçlüğü sembolize eder. Zincirlerdeki dokuz küçük çıngırak, meleklerin dokuz sınıfını simgeler. Yukarıdaki kubbeyi aşağıdaki kubbeye bağlayan zincir, gökten inerek tenleşen Üçlü Birlik'in ikinci uknumu olan İsa Mesih'i temsil eder. Bu zincirde bulunan üç küçük çıngırak, gökten inerek tenleşen İsa Mesih'in Üçlü Birlik'le aynı tözden olmasını sembolize eder. Ateşin bırakıldığı kısım, ateşi yani Mesih'i karnında taşıyan ve yanmayan Bakire Meryem Ana'yı simgeler. Yanan buhurun yayılan güzel kokusu Meryem Ana ve azizlerin dualarını sembolize eder. Buhurdanlığı taşıyan kişinin kilisedeki turu, Mesih'in yeryüzündeki öğretişlerini ve tekrar göğe yükselişini canlandırır.

Marvatho: Ayin esnasında meleklerin üst sınıfı olarak görülen Serafim meleklerinin kuroboyu sevgiyle anmalarını ve nöbet duruşlarını sembolize eder.

Sesle: Mesih'in ten ve kanının tezahürat ile karşılanmasını temsil eder.

Yastık (Gomuro/Esodo): İsa Mesih'in yargılama gününde oturacağı Adalet Tahtı'nı sembolize eder.

İncil Kürsüsü (Goğulto): Goğulto Süryanicede İsa Mesih'in haça gerildiği yer olan Cilcile anlamına gelir. Bu sehpa İsa Mesih'in kutsal makamını temsil eder.

Perde (Vilo): Gök kubbe ve göksel konağın gizliliğini simgeler.

Resim ve Tablolar: Başta Meryem Ana olmak üzere, Hıristiyan inancını en iyi şekilde yansıtan azizlerin ve fedakâr din adamlarının erdemli, temiz ve örnek yaşamlarından esinlenmek için kullanılır.[428]

Kilisenin unsurlarından biri de kâhindir. Kilisede evharistiya ritüelini idare eden kâhin, sembolik anlamda, baş kâhin olan İsa Mesih'in yerini tutar. Bu nedenle ayini idare eden ruhbanın her yönüyle hazır, günahlarını itiraf edip arınmış, cemaatin her bir üyesiyle barışık, maddi temizliklerini yapmış olması gerekir. Kâhinler, Mesih'in vekilleri sıfatı ile onun adına ayini yönetir, İncili vaaz eder ve kiliseyi idare ederler. Evharistiya ayininde cemaati birbirine yaklaştıran, onu birleştiren ve bu birliği koruyan İsa Mesih'tir. Ayin icrasında Mesih bizzat hazır bulunur, vaazda bulunan ruhaninin temsilinde O bizzat konuşur.[429]

Evharistiya ayini esnasında kilise, göksel gelin olarak göksel damat İsa Mesih ile beraber durur. Böylece evharistiya ayini, Mesih'in ölüm ve dirilişini anmak üzere icra edilen bir düğün merasimi olur. Kâhinlerin önderliğinde, diyakoslar ve tüm cemaat, aralarında hazır bulunan Mesih'in etrafında canlı bir iman birliği teşkil etmelidir. Kâhin, önder olarak cemaati kilisede yönetir. O, cemaatin şükran ve rica dualarını telaffuz edince, cemaatin yöneticisi olarak bu duaları Rabbe havale eder.[430]

4.2. EVHARİSTİYA RİTÜELİNİN ANLAMI

Evharistiya ayininin düzeni İsa Mesih'i merkeze alacak şekilde kurgulanmıştır. Ayin eskiden yeniye, karanlıktan kurtuluşa doğru bir seyir izlemektedir. Kısacası ayin Tanrı'nın Kurtuluş Planı doğrultusunda ilerlemektedir. Bu doğrultuda ayin, yapılan

[428] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", ss. 37-38. Ayrıca bkz. Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-2", ss. 48-49; Demir, a. g. e., ss. 24-28.
[429] Aydın, **Kurobo,** s. 33.
[430] Aydın, **Kurobo,** ss. 33-34.

hizmetlerin temsil ettiği dönemler bakımından Mesih öncesi ve sonrası şeklinde iki bölüm olarak da görülebilir.

Kâhinin ayin eşyalarını takdis etme ve ayin elbiselerini giyme gibi hazırlık hizmetlerini gerçekleştirmeden önce mihrap bölümündeki perde kapanır. Burada perdenin kapanması Mesih'in henüz ortaya çıkmadığı Eski Ahit dönemini sembolize eder. Perde umumi kutlamalar bölümüne kadar kapalı kalır.[431]

Kâhinin ekmek ve şarabı takdis etmesi, Eski Ahit'te Melkisedek tarafından kurban olarak sunulan ekmek ve şarabın takdisini temsil eder.[432]

Kâhinin mezbah üzerindeki ayin eşyalarını takdis etmeden önce mezbahın önünde diz çöker. Kâhinin diz çökmesi insanın Âdem'in günahı sebebiyle düşüşünü simgelerken, kâhinin diz çöktükten sonra doğrulması, insanın Mesih'in dirilişi aracılığıyla kurtuluşunu temsil eder.[433] Bir başka yoruma göre ise; kâhinin diz çökmesi İsa'nın havarilerine söylediği şu sözlerin temsilidir: *"İsa onlara, 'Size doğrusunu söyleyeyim' dedi, 'Her şey yenilendiğinde, İnsanoğlu görkemli tahtına oturduğunda, siz, evet ardımdan gelen sizler, on iki tahta oturup İsrail'in on iki oymağını yargılayacaksınız...' "*.[434] Kâhinin ayağa kalkması ise, havarilerin Mesih'in sözlerine olan güvenini sembolize eder.[435]

Ayin elbiselerinin giyinilmesi ritüeli, bir kâhinin başkâhin makamında hazırlanması anlamına gelir. Kâhinin giyinmesi, Eski Ahit'te Harun ve oğullarının kurban sunusu esnasında yaptıklarının temsilidir.[436] Kâhinin giydiği elbiselerin doğal işlevlerinin yanında taşıdığı sembolik anlamlar da vardır.

Ayinde kâhin önce sağ ve sol ayağına "msone" adı verilen terliği giyer. Terliğin giyilmesi, kötü ruhlara basmanın ve onları kovmanın temsilidir. Elbisenin ilk parçası "kuthino" ismi verilen uzunca bir beyaz gömlektir. Gömleğin giyinilmesi, günahsız

---

[431] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 4, 11n.
[432] Aydın, **Kurobo,** s. 61. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 3, 8n.
[433] Archdiocese of the Western US, **The Anaphora: The Service Book of the Divine Liturgy,** http://www.soc-wus.org/worship/part1/index.html, (12. 09. 2015), s. IV.
[434] Mat. 19: 28.
[435] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 208.
[436] Aydın, **Kurobo,** s. 68. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 3, 8n; Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 326; Lev. 8: 1-36.

meleklerin giyinişini sembolize eder.[437] Gömleğin renginin beyaz olması Mesih'in ışığını, lekesizliğini ve günahsızlığını simgeler.[438] Kâhinin iki omzunun üzerine gelecek şekilde taktığı uzun bir şerit şeklindeki "hamnicho", Kutsal Ruh'un vergisinin sembolüdür. Daha sonra "zunoro" adı verilen kemer takılır. Bu kemer, Mesih'in ayak yıkama merasiminde önlüğü bağlamak için taktığı kemeri sembolize eder. "Zendo" veya "peditho" adı verilen kolluklar ise, Allah'ın koldaki kuvvetini sembolize eder. Bunların üzerine giyilen ve "fayno" adı verilen ayin cübbesi, Mesih'in purpur mantosunu sembolize eder. Ayin cübbesinin giyilmesinden sonra "maşnaptho" adı verilen taç takılır. Bu taç kral tacının sembolüdür. "Bathraşil" ya da "huroro rabo" adı verilen omuz örtüsü, omuzda taşınan koyunu temsil eder. Kâhinin taşıdığı "slibo" adı verilen haç, Mesih'in insanlığın günahları uğruna taşıdığı haçı simgeler."Maronith" adı verilen asa ise, çoban asasını sembolize eder.[439] Kâhin, giyim işlemlerini tamamladığında artık Mesih'in başkâhin olduğu göksel sunuyu, güvey olduğu düğünü temsil eden kutsal kurbana liderlik edebilir.[440] Kâhin elbise değişiminden sonra ayin eşyaları ve mezbahı takdis etmeden önce ellerini yıkayarak cemaate dünyevi düşüncelerin geçici olduğunu anımsatır. Ayrıca bu eylem kalben, ruhen ve zihnen arınmışlığın göstergesidir.[441]

Kâhinin mezbahı ve cemaati takdis etmesi, kurtuluşun mezbahtan doğduğunu ve bu kutsal sofradan doğan inayet ve kurtuluşun cemaate yayılmasını sembolize eder.[442] Hazırlık hizmetlerinin bitiminde mihrap bölümündeki perde açılır. Perdenin açılmasıyla, Yeni Ahit döneminin doğuşu ilan edilmiş olur.[443]

Kâhinin elbise giyme ritüeli sonrasında giyinme odasından çıkarken diyakon elinde buhurdanla kâhinin önünden yürür. Burada diyakon, Mesih'in gelişini müjdeleyen ve Mesih'in yolunu hazırlayan Vaftizci Yahya'yı (Yuhanna) temsil eder.[444] Buhurdanlıktaki kor ateş parçası İsa Mesih'i karnında taşıyan ve bundan etkilenmeyip yanmayan bakire Meryem Ana'yı sembolize eder. Ateşin üzerine konan

[437] Demir, a. g. e., s. 27. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 57-58.
[438] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 326.
[439] Demir, a. g. e., s. 27. Ayrıca bkz. Aydın, **Kurobo,** ss. 57-58.
[440] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 327.
[441] Archdiocese of the Western US, a. g. e., s. III.
[442] Aydın, **Kurobo,** ss. 80-81.
[443] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 20, 54n.
[444] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 20, 55n.

buhur (esmo) kutsallığı simgelerken, buhurun yaydığı güzel koku ise İsa Mesih'in öğretileriyle günahın kötü kokusunu yok etmesini sembolize eder. Diyakonun buhurdanlık ile kilise içinde gezinmesi İsa Mesih'in yeryüzünde öğretiyi yaymasını ve tekrar göğe yükselmesini anımsatır.[445] Ellerinde mumla yürüyen diyakonlar ise Mesih'in havarilerini ve şakirtlerini temsil eder.[446] Ayrıca, diyakonların elindeki iki mum Eski ve Yeni Ahit'i simgeler.[447]

Ayinde Eski ve Yeni Ahit'ten okunan parçalar, Mesih'in çarmıhta kendisini feda ederek insanlığı kurtuluşa erdirmesine vesile olan kurtuluş sırrının ilanı ve açıklamasını sembolize eder. Hamd, Mezmur duaları ve ilahilerin okunması, tüm cemaatin irade birliğinin ilanıdır. Mezmur ve methiyeler, cemaatin kutsal kelamı işitmeye hazır olması için çağrıda bulunan boru ve borazanların birer temsilidir.[448]

Kilisede mezbahın olduğu kısımda bulunan kürsünün üzerindeki İncil ve haç Mesih'in Yeruşalim'de kalabalığa vaaz ederken havarilerinin arasında oturmasını temsil eder. İncil ile haçın mezbahtan birlikte çıkarılması İsa'nın tutuklanmasını ve Yeruşalim'den haça gerileceği bölgeye götürülüşünü sembolize eder. İncili kâhinin taşıması Mesih çarmıha götürülürken ona eşlik eden Yahya'nın sadakatini simgeler. Diyakonun haçı taşıması ise Mesih'in haçını taşıyan Kireneli Simun'u temsil eder;[449] *"Dışarı çıktıklarında Simun adında Kireneli bir adama rastladılar. İsa'nın çarmıhını ona zorla taşıttılar."*.[450]

İncil ve haçın mezbahtan tören alayı yapılmaksızın indirilmesi Mesih tutuklandığında ve çarmıha götürüldüğünde havarilerin onu terk edip kaçmış olmasını anlatır. Mezbahın giriş kapısında haçın kaldırılması İsa'nın çarmıhta haçlanmasını canlandırır. İncilin haçtan ayrılarak başka bir köşeye yerleştirilmesi Mesih'in ruhunun bedeninden ayrılmasını ve cennete gidişini sembolize eder.[451]

---

[445] Akgüç ve Koç, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-2", s. 49. Ayrıca bkz. Varghese, a. g. m.; Şimşek, **Süryaniler ve Diyarbakır,** ss. 106-107.
[446] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 20, 55n. Ayrıca bkz. Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 206.
[447] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 207.
[448] Aydın, **Kurobo,** ss. 78-79.
[449] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 210.
[450] Mat. 27: 32.
[451] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 210.

Kâhin İncil önünde dururken ellerinde mumlarla kâhinin sağ ve solunda duran iki şemmas, Mesih'in gelişini önceden müjdeleyen peygamberleri temsil eder.[452] Şemmasların elindeki mumlar ise İsa Mesih'in söylediği şu sözleri sembolize eder:[453] *"Dünyanın ışığı sizsiniz… Sizin ışığınız insanların önünde öyle parlasın ki, iyi işlerinizi görerek göklerdeki Babanız'ı yüceltsinler!"*.[454] Burada bir değil iki mumun olması ise, Mesih'in öğretiyi sadece Yahudi kökenli havarilerine değil, Yahudi olmayanlara da sunmasını temsil eder. Nitekim İsa Tanrıya şu sözlerle dua etmiştir:[455] *"Yalnız onlar için değil, onların sözüyle bana iman edenler için de istekte bulunuyorum, hepsi bir olsunlar. Baba, senin bende olduğun ve benim sende olduğum gibi, onlar da bizde olsunlar. Dünya da beni senin gönderdiğine iman etsin."*.[456]

Kâhin İncili okumadan önce, şemmas havarilerle ilgili bir pasaj okur. Bu Yuhanna İncili'nde Vaftizci Yahya'nın söylediği şu sözleri sembolize eder:[457] *"Yukarıdan gelen, herkesten üstündür. Dünyadan olan dünyaya aittir ve dünyadan söz eder. Gökten gelen ise, herkesten üstündür."*.[458] Bu bölümü, ayinde İsa Mesih'i temsil eden kâhinin değil, Yahya'yı temsil eden şemmasın okuması gerekir.[459]

Kâhinin İncili okuması, Mesih'in gelişinin cemaate müjdelenmesi anlamına gelir. İncil okunurken, Mesih bizzat cemaate konuşur. Tanrı, İncil vasıtasıyla kendisini dünyaya yeniden açıklar. Bu sebeple kâhinin okuduğu İncil parçasındaki konuyu güncel olayları dikkate alarak açıklaması şarttır.[460] İncil okunurken yayılan tatlı buhur kokusu Mesih'in sözlerinin tatlılığının sembolüdür.[461]

İncilin okunmasından sonra iman düsturunun ve dualaların okunması İsa'nın şu sözlerinin gereği olarak yapılır: *"Uyanık durup dua edin ki, ayartılmayasınız. Ruh isteklidir, ama beden güçsüzdür."*.[462]

---

[452] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 24, 69n.
[453] Sebastian P. Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 209.
[454] Mat. 5: 14-16.
[455] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 209.
[456] Yu. 17: 20.
[457] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 208.
[458] Yu. 3: 31.
[459] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 208.
[460] Aydın, **Kurobo,** ss. 82-83.
[461] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 209.
[462] Mat. 26: 41. Ayrıca bkz. Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 210.

Kâhinin iman düsturunun okunmasından sonra ellerini yıkaması kurban sunusunun yapılması ve paylaşılması için bütünüyle temiz olunması gerekliliğini ifade eder.[463] Ayrıca kalben temiz olmayı sembolize eder.[464]

Kâhinin buhurdanlığı kutsarken onun iki zincirini birden tutması, İsa Mesih'in tanrısal ve insani tabiatını simgeler.[465]

Ayinde okunan Selam duası ile kilisede hazır bulunanların birbirlerini bağışlaması ve birbirlerine Mesihi selamı verebilmeyi mümkün kılması için dua edilir. Selam, kutsal kurbana iştirakin başlangıcı ve ilk şartıdır. Allah'a ve birbirine yaklaşmak anlamına gelen kutsal kurbana (Kurovo: yaklaşmak, yakınlaşmak) iştirak için kişinin önce Allah ile kendisi ve başkalarıyla barışması şarttır. *"Kutsal öpüş"*[466] anlamına gelen selamlama ritüelinde, kilise içindeki cemaat fertleri birbirlerine ellerini uzatırlar. Böylece birbirlerine güven, sevgi, birlik ve huzur bahşetmiş olurlar.[467]

Ayinde ekmek ve şarabı örten mendil Tanrı'nın görünmezliğini ve Mesih'in mezarının üzerine konan taşı sembolize eder.[468] Kâhinin mendili ekmek ve şarabın üzerinde titreterek süzmesi ise sırların içinde gizlenen tanrısallığın açığa çıkmasını temsil eder.[469]

Kutsal Ruh'u çağırma bölümünde kâhinin ellerini ekmek ve şarap üzerinde titretmesi Kutsal Ruh'un sırların üzerine inmesini temsil eder.[470] Bu bölümde kâhinin kutsal sözleri söylemesiyle ekmek ve şarabın Mesih'in teni ve kanına gerçekten dönüştüğüne inanılır. Böylece Mesih sofrası kurulmuş olur.[471]

Kurban ekmeğinin bölünmesi merasiminden önce perdenin çekilmesi, Mesih'in çarmıhta acı çekerken karanlığın çökmesini,[472] Mesih'in ölümünü,

---

[463] Archdiocese of the Western US, a. g. e., s. III.
[464] Varghese, a. g. m.
[465] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 29, 89n.
[466] Rom. 12: 5.
[467] Aydın, **Kurobo,** ss. 12-13. Ayrıca bkz. St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 33, 99n.
[468] Mat. 27: 60.
[469] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 35, 110n. Ayrıca bkz. Varghese, a. g. m.
[470] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 36.
[471] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 78.
[472] Luk. 23: 44.

gömülüşünü ve yeniden dirilişini temsil eder.[473] Bu ayinden sonra perdenin açılması ise Mesih'in dirilerek elçilerine göründüğü günleri[474] sembolize eder.[475] Kâhinin yanındaki diyakonların "sesle" adı verilen çıngıraklı aleti sallaması Kerubim ve Serafim meleklerini ve onların kanat çırpmalarını temsil eder.[476]

Kutsal kurbanın kaldırılması ayini ile Mesih'in göğe yükselişini anılır. Bu esnada ellerinde yakılı mumlar ile kâhinin yanında duran iki şemmas ise Mesih göğe yükselirken beliren beyaz giysili iki adamı temsil eder;[477] *"İsa giderken onlar gözlerini göğe dikmiş bakıyorlardı. Tam o sırada, beyaz giysiler içinde iki adam yanlarında belirdi."* .[478] Komünyon hizmeti başlarken perdenin kapanması kilisenin Mesih'in ikinci gelişini beklediği dönemi sembolize eder.[479] Perdenin açılması ise Mesih'in ikinci gelişini simgeler.[480]

Kâhinin evharistiyanın özel duasını okumasıyla Mesih'in gerçek etine ve kanına dönüşen kutsal kurbanı alan müminlerin günahları bağışlandığına, manevi olarak Mesih'le birleştiğine, ulvi kuvvet ve bereket aldığına ve ebedi hayata malik olduğuna inanılır. Ayrıca bu kurban aracılığıyla inananlar ile Mesih arasında bir ilişki kurulan ilişki neticesinde, inananların Mesih'ten manevi bir gıda ve ilahi bir kuvvet aldığına inanılır.[481]

4.3. EVHARİSTİYANIN ANLAMI, HEDEFİ VE KAZANDIRDIKLARI

Evharistiya, yedi sakramentten en önemlisi ve en fazla anlam barındıranıdır. Evharistiyanın içerdiği anlamsal zenginlik onun uzun ritüelinde gözlemlenebilir. Ayinin merkezinde ritüelin Mesih tarafından ilk kez uygulandığı Son Akşam Yemeği'nin bir nevi canlandırmasını/yeniden yaşanmasını içeren bölümler yer alır. Bu bölümler; ekmek ve şarabın kutsanması, şükretme ve Mesih'in teni ve kanına dönüşen

[473] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 42, 132n. Ayrıca bkz. Archdiocese of the Western US, a. g. e., s. IV.
[474] Elç. 1: 3.
[475] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 46, 138n. Ayrıca bkz. Archdiocese of the Western US, a. g. e., s. IV.
[476] Aydın, **Kurobo,** s. 106. Ayrıca bkz. Archdiocese of the Western US, a. g. e., s. V.
[477] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 47, 142n.
[478] Elç. 1: 10.
[479] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 65, 178n.
[480] St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, a. g. e., s. 65, 179n.
[481] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** ss. 76-78.

ekmek ve şarabın paylaşılması gibi kısımları içerir. Bunun yanında Hıristiyan inancıyla ilişkili birçok mesele de evharistiya ritüelinde kendisine yer bulur. Bu bağlamda ritüel, Tanrı'nın kurtuluş planında birbirini bütünleyen parçalar olan Eski ve Yeni Ahit'in[482] bir sentezi niteliğindedir. Bu içerik Hıristiyanlığın insan, hayat ve evren algısıyla paralel ve uyumludur.

Hıristiyan düşüncesinde evharistiyanın anlamı ve etkisi, kilisede ayin olarak icra edildiği anlarla sınırlı değildir. Bilakis, inançlı kişinin doğumundan ölümüne dek bütün hayatını kapsayan geniş ve kuşatıcı bir anlamsal derinliği ihtiva eder. Bu anlamsal zenginliğe paralel olarak kişinin evharistiya aracılığıyla erişeceği lütuflar da bol ve çeşitlidir.

4.2.1. Kurban ve Yeni Antlaşma

Tanrı, Musa vasıtasıyla seçilmiş halkı İsrail oğulları ile bir ahit yapmıştı. Bu ahit gereğince İsrail oğulları; *"... Rab'bin her söylediğini yapacağız, O'nu dinleyeceğiz."*[483] diyerek Tanrı'ya sadık kalacaklarına söz vermişlerdir. Yapılan antlaşma sonucu Tanrı'ya kurbanlar sunulmuş ve Musa kurbanların kanını halkın üzerine serperek; *"... Bütün bu sözler uyarınca, Rab'bin sizinle yaptığı antlaşmanın kanı budur"*[484] demiştir. Böylece antlaşma tasdik olunmuş ve kesilen kurbanların kanı Eski Antlaşma'nın alameti olmuştur.

Eski Antlaşma yasaları, İsa Mesih'in havarileriyle icra ettiği Fısıh yemeğine kadar geçerliliğini korumuştur. Ancak Mesih'in bu yemekte söyledikleri ve yaptıkları Tanrı'nın insanların kurtuluşu için sunduğu Yeni Antlaşma'nın ilanı olmuştur. Mesih yemekte ekmek ve şarabı havarilerine sunarken ekmek için; *"...Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir."*[485], şarap için ise; *"... Bu kâse, sizin uğrunuza akıtılan kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır."*[486] demiştir. Mesih'in sunduğu ekmek onun bedeni yani antlaşma kurbanıdır. Şarap ise onun akıtılan kanı yani kurban kanıdır.[487] Böylece

[482] Banu Çelik, **Tanrı'yı Tanıyabilmek İçin Kutsal Kitap'ı Okumak ve Çalışmak,** Anadolu Ofset, İstanbul 2001, ss. 79-80.
[483] Çık. 24: 7.
[484] Çık. 24: 8.
[485] Luk. 22: 19.
[486] Luk. 22: 20.
[487] Aydın, **Kurobo,** s. 29.

Eski Antlaşma'da bir hayvan kanı ile tasdik edilen antlaşma, Yeni Antlaşma'da Mesih'in kanı ile tasdik edilmiştir. Eski Antlaşma'da Tanrı ile halkı arasında arabuluculuğu Musa yaparken, Yeni Antlaşma'da Tanrı'nın Oğlu Mesih bizzat yapmıştır.[488]

Yeni Antlaşma'nın ilanından sonra vuku bulan elemlenme, haçlanma ve ölüm Eski Ahit'te Yeşaya peygamber tarafından açıklanmıştır;[489]

"Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni deşildi,

Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti.

Esenliğimiz için gerekli olan ceza

Ona verildi.

Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.

Hepimiz koyun gibi yoldan sapmıştık,

Her birimiz kendi yoluna döndü.

Yine de RAB hepimizin cezasını ona yükledi.

O baskı görüp eziyet çektiyse de

Ağzını açmadı…".[490]

Mesih, insanlığın günahları sebebiyle elemlenmiş, günahları üzerine yüklenmiş ve boğazlanmış kuzu gibi sürülmüştür. Mesih, gerçek çoban olarak kayıp koyunları bulmak için gelmişti. O, kendisine hizmet edilmek için değil, bilakis kendisi hizmet etmek için, hayatını başkaları uğruna feda etmek için gelmişti. Bu sebepten, Mesih Yeni Antlaşma için Fısıh kuzusu olarak boğazlanmıştır.[491]

---

[488] Aydın, **Kurobo,** s. 25.
[489] Aydın, **Kurobo,** ss. 25-26.
[490] Yşa. 53: 5-12.
[491] Aydın, **Kurobo,** s. 26.

İsa Mesih, Fısıh Kurbanı'nı tamamlamış, Melkisedek düzeninde kendisini Baba'ya kutsal sunu olarak haçta takdim etmiş ve insanlığın üzerinden günahı, günahın yükünü kaldırmıştır.[492] Kutsal ayinde, Mesih'in haçtaki kurbanı anılır ve yaşanılır. Bu anda haçlanan ve dirilen Mesih hazır bulunur ve onunla beraber melek ve azizler ile dolu göklerin azameti dünyaya açılır. Kısacası kutsal ayin esnasında dünyevi olan 'yer' ile ilahi olan 'gök' buluşur.[493]

4.2.2. Mesih'te Bir Olma

Evharistiya ayini icrasında, Mesih bizzat hazır bulunur. Mesih, ayini idare eden kâhinin kişiliğinde temsil edilir. Ayinde İsa Mesih mevcudiyetiyle cemaati birbirine yaklaştırır, onu birleştirir ve bu birliği korur.[494] Evharistiya ayininde, inananlar ekmek ve şarabı alarak asma ağacı olan Mesih'te[495] bir olup asmanın ayrılmaz dalları olurlar. Bu birleşme kişiye bir iman, ümit ve sevgi kaynağı olma lütfunu bahşeder. Evharistiyada cemaat Mesih'in ölüm ve dirilişini birlik olarak anar. Bu birliktelik cemaati birbirine ve Allah'a yakınlaştırır.[496] Kurbanı almayan kişi, asma ağacından kopmuş, kurumuş, ölmüş ve ateşe atılmış dala benzemiş olur.[497] Evharistiya ayininde cemaat birbirini selamlar. Sulh ve selam, cemaat arasındaki huzursuzluğu kaldırır ve cemaatin birliğini sağlar. Bu birlik cemaat arasında yeniden sevgi uyandırır. Bu sevgi, Rabbin nimet ve bereketlerini de cemaate indirir. Zira sulh, huzur ve iyilik olan her yerde Allah daima mevcuttur.[498] Evharistiya, Mesih ile olan derin birliğin bir ifadesi ve canlı belgesidir. Bunun icra töreninde Mesih'in ikinci gelişine kadar, O'nun ölüm ve dirilişi, bir birlik halinde anılır ve ilan edilir.[499]

4.2.3. Mesih'in Hatırası

İsa Mesih, Bakire Meryem'den Kutsal Ruh aracılığıyla babasız doğmuştur. O, ruh ve ateşle vaftiz etmek için gelmiş, haça gerilmiş, acı çekmiş, ölmüş, üç gün sonra

[492] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 336.
[493] Aydın, **Kurobo,** s. 20.
[494] Aydın, **Kurobo,** s. 33.
[495] Yu. 5: 5.
[496] Aydın, **Kurobo,** s. 16. Ayrıca bkz. Varghese, a. g. m.
[497] Ayvaz, a. g. e., s. 42.
[498] Aydın, **Kurobo,** s. 13.
[499] Aydın, **Kurobo,** s. 16.

dirilmiş, kadınlara ve elçilere görünmüş ve göğe yükselmiştir.[500] Mesih'in hatırası bedenlenen Oğul'un bu hayatının bütününü içerir. Mesih'in bu hayatı evharistiya ritüelinde anılırken yenilenir.[501]

Pavlus'un 'Mesih Sırrı' diye ifade ettiği Mesih'in doğumu, haça gerilmesi, acı çekmesi, kendini feda etmesi, dirilmesi ve göğe alınmasıdır. Kısacası, bedenlenen Oğul'un hayatı ve onun anlamıdır. Evharistiya ise Mesih'in, hayatının hatırasıdır. Bu aynı zamanda Tanrı'nın kurtuluş planıdır.[502]

Evharistiya sadece kâhin ve diyakosların yaptıkları bir ayin değildir. Bu nedenle cemaat ayine bilerek ve inançla katılmalıdır. Kâhinlerin önderliğinde, diyakoslar ve tüm cemaat aralarında hazır bulunan Mesih'in etrafında canlı bir iman birliği teşkil etmelidir.[503]

İnananlar ayin esnasında, kurtarıcı Mesih'in gerçek hazır oluşunu, dua, adet ve merasimlerle yaşamalıdırlar. Mümin insanın ayinde günahların affı için yaptığı rica ve şükran duaları, eğilip diz çökmesi, kutsal ayin eşyalarını öpmesi gibi eylemleri onun Allah ile olan irtibatını canlı ve diri tutar.[504]

4.2.4. Yaşam Ekmeği

Evharistiya, günahların bağışlanması ve sonsuz yaşam için temel kaynaktır.[505] İsa Mesih Yuhanna İncili'nde; *"Yaşam ekmeği Ben'im. Atalarınız çölde man yediler, yine de öldüler. Gökten inen öyle bir ekmek var ki, ondan yiyen ölmeyecek. Gökten inmiş olan diri ekmek Ben'im. Bu ekmekten yiyen sonsuza dek yaşayacak. Dünyanın yaşamı uğruna vereceğim ekmek de benim bedenimdir."*[506] diyerek evharistiyaya işaret etmiştir.[507] İnananlar evharistiya ayininde Mesih'in tenini simgeleyen ekmeği ve kanını simgeleyen şarabı alırlar. Böylece bu kutsal ayin esnasında kutsal ekmekten ve Rab İsa Mesih'in kanına dönüşen şaraptan bir insan meydana gelmektedir. Rab İsa

[500] Luk. 24: 1-50;
[501] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 334.
[502] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 334.
[503] Aydın, **Kurobo,** ss. 33-34.
[504] Aydın, **Kurobo,** s. 19.
[505] Akgüç ve Koç, "Kutsal Kurbono (Kurban)", s. 36.
[506] Yu. 6: 48-51.
[507] Ayvaz, a. g. e., s. 38.

Mesih inananlara tenini ve kanını bu sır sayesinde sunmuştur. İnananlar kutsal kurbanı alarak İsa Mesih'i kabullenmiş ve onun ilahi gücünü de almış olur. Evharistiya sırrı, aynı zamanda sunu olarak verildiği için dirilerin ve ölülerin ruhuna bağışlamalık olarak yani af dilemek amacıyla da Tanrıya sunulur. Bu nedenle tüm inananların bu kutsal kurbanı alması zorunludur. Bu kutsal kurbanı almakla kişinin ruh ve bedeni Tanrı tarafından takdis olunur.[508] Evharistiya, Mesih'in ikinci gelişine kadar kilisenin hayati yemek törenidir. Bu kutsal kurban, ahirete kadar bir hayat kaynağı olarak kiliseyi yaşatacaktır. Bu kaynaktan beslenen kiliseden hayat ve sevgi fışkırmalıdır.[509]

4.2.5. Mesih'in Paskalyası

Hıristiyanlıkta kurban fikri 'Mesih Sırrı' üzerine bina edilmiştir. Mesih, ilahi öğütleriyle insanları aydınlatmış, nezih ve kutsal yaşantısıyla iyi bir örnek ve sadık bir rehber olmuştur. Bunların yanı sıra, ruhani niteliklerini kötüye kullanan Yahudi din adamlarını da tenkit etmiştir. Buna dayanamayan Musevilerin baş kâhinleri O'nu haksızlık ve zulümle ölüme mahkûm ettirmişlerdir. Mesih, büyük eziyetler çektikten sonra haça gerilmiş ve burada ruhunu Baba'sına teslim etmiştir. Mesih'in haçtaki kurbanı insanlığı günahtan kurtarmış, insanlığa hayat ve hürriyet vermiştir.[510]

Mesih böylece Eski Ahit geleneğindeki kurban geleneğini, Fısıh kuzusunu tamamlamıştır. O, haçta ölüm kurbanıyla günahı kaldırmış, üç gün sonra dirilerek ölümsüzlüğü kazandırmıştır. Paskalya kuzusu artık Mesih'in kendisidir.[511] Bu nedenle, Mesih'in ölümden hayata geçişinin ifadesi olan Paskalya, her Pazar gün doğumunda tekrarlanır.[512]

4.2.6. Kutsal Sofra

Kilisenin en kutsal yeri mezbahtır. Mezbah "Hayat Sofrası" olarak kendini kutsal kurban şeklinde sunan Mesih demektir.[513] Mezbahta Mesih göksel yaşam

[508] Akgüç ve Koç, "Kutsal Kurbono (Kurban)", ss. 36-37.
[509] Aydın, **Kurobo,** s. 31.
[510] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 34. Ayrıca bkz. Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 333.
[511] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 333.
[512] Akdemir, **Dini Kurallarımız,** s. 37.
[513] Aydın, **Kurobo,** s. 43.

ekmeği olarak sunulur. Yaşam ekmeğinden tadınca, Tanrı'nın suretindeki kutsalları Mesih'in vârisi olarak Mesih'le birlikte kurtaran sunuya dönüşür.[514]

Evharistiya, Mesih'in vârisi olanlara kutsallık veren görkemli kutsiyet sofrasıdır. Aynı zamanda kutsal, göksel ve manevi sunağında, göksel krallıkta kutsal kraliyet sofrasıdır. Bu sofra, güvey olan Mesih[515] ile Kilisesinin birleşmesinin gerçekleştiği kutsal ve ruhsal gıda sofrasıdır. Mesih'te imanla bir olup düğüne katılanlar için evharistiya göksel krallığa, Mesih'in göksel şölenine dönüşür.[516]

İnsanlığı kanı ile salih kılan Mesih, insanlar için mezbah, yani *"Hayat Sofrası"* olmuştur. Bu sofradan yiyen ebedi hayata nail olur.[517] Tanrı, insan için kendisini kurban olarak sunmuştur ve evharistiyada bunu tekrarlar. Son Akşam Yemeği'nde ekmek ve kâseyle Mesih, kendi lekesiz, çürümez, yaşam veren bedenini ve değerli, kutsallaştıran, andıran, günahları bağışlatan kanını anmaları için vermiştir. O'nun hatırasına O'nun gününde, Paskalya'sında kutsal sofra yinelenir.[518]

İnananların her biri ruh ve fikirlerini bir mezbah olarak tesis etmelidir. Bu mezbah, saf yürekle kurbana katılan müminlerin temiz ruh ve fikirlerinden oluşur. Tanrıyı yücelten dualar, mezbahtan Rabbe doğru yükselir.[519]

4.2.7. Kurtuluş Sırrı

İnsanoğlu asli günah sebebiyle günaha batmış ve bu günah nesilden nesle aktarılmıştır. Kişinin kurtuluşa ermesi ancak kilise sırlarını almakla mümkün olabilir. Tanrı, bu sırlar vasıtasıyla insana kurtuluşu sağlayacak kutsal işlevine başlar. Vaftizle kilisenin bir üyesi olan kişi, konfirmasyon sakramenti aracılığıyla Kutsal Ruh'un gücünü ve ihsanını alır. Vaftiz ve konfirmasyon sakramentlerini alan, yani suda ve ruhta doğan birisi evharistiyaya katılarak kutsal kurbandan almaya hak kazanır. Bu

[514] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 334.
[515] Mat. 25: 10.
[516] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 335.
[517] Aydın, **Kurobo,** s. 44.
[518] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 334.
[519] Aydın, **Kurobo,** s. 43.

doğrultuda, inananlar evharistiya ayinine bilinçli, aktif ve imanlı bir şekilde katılarak Tanrı'nın sunduğu kurtuluş lütfuna nail olur.[520]

Evharistiyayı almak bir Hıristiyan açısından Mesihsel yaşamın en üst noktasıdır. Evharistiyayı alan imanlı birinin en son tekâmül mertebesine erişeceğine inanılır.[521] Bu nedenle günaha giren bir Hıristiyan'a kilisenin uygulayacağı en şiddetli yaptırım onu evharistiyadan mahrum bırakmaktır. Kişinin bu kutsal kurbana temiz ve günahsız bir şekilde yaklaşması esastır. Bunun için günahkâr kişinin önce tövbe ederek günahlarından arınması, Kutsal Ruh'un işlevini yeniden kazanması gerekir.[522]

Günahlarından arınan, bağışlanan birisi evharistiyaya katılarak gündelik ekmeğini, sürekli besinini alır ve sonsuz yaşamı, Mesih'in bedeninde birliği koruyarak kiliseye sürekli bağlılığı elde eder.[523] Bu kutsal sırrı alan kilise üyeleri Tanrı'nın Göksel Krallığı'na dâhil olurlar.[524]

Ayinde iyilik, bereket, azizler, kutsallar, melek ve ışıklarla dolu gök dünyası, her bakımdan fakir, günahkâr ve karanlık yer dünyasını örter. Kutsal ayin esnasında Rabbin sonsuz ışığı dünyanın karanlığını yarar. Mesih'in krallığının azameti, düşmüş Âdemoğullarının içinde bulundukları karanlığı aydınlatır.[525]

Kilisede kutsal kurbanın sunulduğu mezbah, kişiyi kurtarıcı Mesih'e ulaştıran yol alametidir. Böylece kilise denen kutsal ev, ayin esnasında karanlıktan ışığa, eskiden yeniye doğru bir geçit mekânı olur.[526]

4.2.8. Kutsal Sır

Evharistiya ayininde, Allah dünyaya Mesih vasıtasıyla kutsallık bahşeder. Bu Allah'ın gösterdiği en yüksek etkisidir. Çünkü tüm kurtuluş ve kutsiyet sırları bu ayinde mevcuttur. Ayin esnasında kişi günahlarından arınır. Günahlardan temizlenen insan Tanrıyla yakınlaşır. Kutsal ayinde Mesih'in bizzat hazır bulunur.

[520] Aydın, **Kurobo,** ss. 17-18. Ayrıca bkz. Ayvaz, a. g. e., ss. 42-43; Varghese, a. g. m.
[521] Aydın, **Kurobo,** s. 18.
[522] Ayvaz, a. g. e., s. 42.
[523] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 338.
[524] Brock, "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", s. 220.
[525] Aydın, **Kurobo,** s. 19.
[526] Aydın, **Kurobo,** s. 12.

Evharistiyadaki ekmek ve şarap Kutsal Ruh vasıtasıyla Mesih'in tenine ve kanına dönüşür. İnananlar bu ekmek ve şaraptan alarak Mesih'te bir olurlar.[527]

4.2.9. Mesihsel Yaşamın Merkezi

Evharistiya Hıristiyan inanç, ibadet ve yaşamının en önemli unsurlarından biridir. Öyle ki, bu husus onun "Mesihsel yaşamın merkezi" olarak görülmesini sağlamıştır. Evharistiyaya yüklenen bu anlam onun sadece bir inanç öğesi olarak algılanmadığını ortaya koymaktadır. Evharistiya, cemaate hem dini vecibeleri yerine getirme hem de bir araya gelme, paylaşma ve yardımlaşma gibi sosyal faaliyetleri gerçekleştirme olanağı sunar. Bu nedenle evharistiya, Hıristiyanların dini ve dünyevi yaşamlarının merkezi olarak görülür.[528]

[527] Aydın, **Kurobo,** s. 20.
[528] Aydın, **Kurobo,** s. 18.

SONUÇ

Çalışmada Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya sakramentinin genel bir çerçevesinin sunulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda önce Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentler inancının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülerek, genel Hıristiyanlıkta sakrament fikrinin doğuşu ve tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Burada Hıristiyanlıkta sakramentler teolojisinin uzun bir tarihsel süreç içerisinde geliştiği görülmüştür. Bu süreçte sakramentlere konu olan hususlar tartışılıp sakramentler doktrinine dönüştürülmüştür. Sakramentlerin sistemli bir ifadesini bulduğu bu süreçte sakramentlerin sayısı meselesi Hıristiyan dünyasını meşgul eden tartışma konularının başında yer almıştır. Ağırlıklı olarak Katolik Kilise bünyesinde yapılan çalışmalar neticesinde yedi sakrament kabul edilip dogmalaştırılmıştır. Yedi sakrament, Katolik Kilise dışında kalan kadim Hıristiyan kiliselerinin büyük çoğunluğunda da kabul görmüştür. Bu sakramentler; vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, tövbe, rahip takdisi, hasta yağı ve evliliktir. Süryani Kadim Kilisesi de bu yedi sakramenti kabul eden kiliselerden biri olmuştur. Çoğu Protestan kiliseleri ise, bunlardan sadece vaftiz ve evharistiyayı sakrament olarak kabul etmiştir.

Çalışmada araştırmanın konusunu daha anlaşılır kılacağı düşünülerek, Süryani Kadim Kilisesi'nde kabul edilen yedi sakrament inancı ele alınmıştır. Burada Süryani Kadim Kilisesi'nde yedi sakramentin kabul edildiği, bunların bir bütünlük oluşturacak şekilde bir arada ifade edildiği ve bu sakramentler arasında bir anlam ilişkisi kurulduğu görülmüştür. Bunun yanında, Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentleri taşıdığı özelliklere göre çeşitli sınıflandırmalara tabi tutan bir yaklaşımın olduğu da tespit

edilmiştir. Ayrıca, Süryani Kadim Kilisesi'nde sakramentlerin gerçekleşmesi için madde, dua ve hizmetçi olmak üzere üç koşulun bulunması gerektiği görülmüştür. Son olarak, yedi sakramentten biri olan evharistiyanın, inanç ve uygulamada diğer sakramentleri kendisine bağlayan merkezi bir konuma sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada incelenen bir diğer konu, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyanın tarihsel sürecidir. Burada, evharistiyanın zengin bir anlamsal içeriğe sahip olduğu ve bunun evharistiyayı ifade etmek için kullanılan isimlendirmelerin çeşitliliğine yansıdığı tespit edilmiştir. Nitekim Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyayı ifade etmek için pek çok adlandırma mevcuttur. Evharistiya bu yönüyle en fazla anlam barındıran sakrament olma özelliğine sahiptir. Bu konuda varılan bir diğer sonuç, Hıristiyan inanç ve ibadetinin temel kaynağı olan Kutsal Kitap'ın evharistiya inancı konusunda da temel referans kaynağı olmasıdır. Zira Hıristiyan inancında evharistiya sakramenti İsa Mesih'in havarileriyle yediği son akşam yemeğine dayandırılır. Son olarak, tarihsel süreçte evharistiyanın, inananların Kutsal Kitap merkezli anlama ve yorumlama çabalarının etkisiyle, uzun bir tarihsel sürecin ardından şekillenip günümüzdeki halini aldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada evharistiyanın tarihsel sürecinin ardından, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ritüeli konusu işlenmiştir. Burada, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiyanın Hıristiyanlıktaki pek çok inanışı içine alan uzun bir ritüel olduğu görülmüştür. Ayrıca, ritüelin peş peşe sıralanmış birçok hizmetten oluştuğu ve ritüelin en önemli kısmının anafora denen ayin icra kitabında yer alan duaların okunduğu bölüm olduğu tespit edilmiştir. Nitekim ritüelin en önemli kısımları olan ekmek şarabın kutsanması, Kutsal Ruh'u çağırış ve hazırlanan komünyonun paylaşılması bu bölümde gerçekleşir. Ayrıca bu anaforadan önceki kısımlara hazırlık hizmetleri adının verilmesi de dikkat çekicidir. Bu hususlar anafora bölümünün ritüelin esas kısmı olduğu; diğer bölümlerin ise, zamanla ayine eklenmiş uygulamalar olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Çalışmada son olarak, Süryani Kadim Kilisesi'nde evharistiya ve ritüelinin anlamı konusu işlenmiştir. Burada, evharistiya ritüelinde gerçekleştirilen bütün eylemlerin Hıristiyan inancında karşılığı olan anlamlarının olduğu görülmüştür.

Ayrıca, evharistiyanın pekçok lütfun kaynağı olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Evharistiyada mekân, cemaat ve Mesih'in bedeni olan kilise bütün anlamlarıyla ifadesini bulur. Evharistiya, inananlar açısından ekmek ve şarabın tüketildiği basit bir tören değildir. Bilakis evharistiya, Hıristiyanların inanç ve düşünce dünyasında pek çok anlamı barındıran hayati bir yemektir. Evharistiyada inananlar Mesih'in bedenini temsil eden ekmeği yiyip, kanını temsil eden şarabı içerek ayine iştirak ederler. Evharistiyayı, yani yaşam ekmeğini alan imanlı cemaat birçok lütfa nail olur.

KAYNAKÇA

ANF01: Ante-Nicene Fathers, Volume 1, The Apostolic Fathers, Justin Martyr, Irenaeus, Edited by Alexander Roberts, D. D. & James Donaldson, L1. D. Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes, by A. Cleveland Coxe, D. D., Online Edition, 2002.

ANF03: Ante-Nicene Fathers, Volume 3, Latin Christianity: Its Founder, Tertullian I. Apologetic; II. Anti-Marcion; III. Ethical, Edited by Allan Menzies, D. D. T & T Clark, Edinburgh, Online Edition, 2006.

ANF05: Ante-Nicene Fathers, Volume 5-Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix, Edited by Alexander Roberts, D. D. & James Donaldson, LL. D. Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes, by A. Cleveland Coxe, D. D., T & T Clark, Edinburgh, Online Edition, 2004.

NPNF2-03: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II, Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume III, Theodoret, Jerome, Gennadius, & Rufinus: Historical Writings, T & T Clark, Edinburgh, Online Edition (2011).

NPNF2-10: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II, Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume X, Ambrose: Selected Works and Letters, T & T Clark, Edinburgh, Online Edition 2004.

Kitabı Mukaddes Şirketi, **Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil),** Yeni Yaşam Yay., Republic of Korea 2011.

ABÛ'L-FARAC, Gregory, **Abû'l-Farac Tarihi,** c. 1, Ömer Riza DOĞRUL (Çev.), TTK, Ankara 1999.

A Dictionary of Philosophy of Religion, "Eucharist", The Continuum İnternational Publishing Group, New York 2010.

AKDEMİR, Samuel, **İstanbul Mozaiğinde Süryaniler**, Promat Basım Yayın, İstanbul 2009.

AKDEMİR, P. Samuel, **Dini Kurallarımız**, Baha Matbaası, İstanbul 1972.

AKGÜÇ, David, "İnancın Simgesi Dua", **İdem**, S. 20, (Haziran 2011), ss. 38.

AKGÜÇ, David, "Kutsal Günümüz Pazar Gününün Önemi", **İdem,** S. 26, (Mayıs 2014), ss. 60-61.

AKGÜÇ, David, "Kutsal Sırlar-6 Evlilik", **İdem**, S. 18, (Ekim 2009), ss. 26-27.

AKGÜÇ, David, "Kutsal Sırlar-7 Hasta Yağı (Kandelo)", **İdem**, S. 19, (Nisan 2010), ss. 32-33.

AKGÜÇ, David ve Bünyamin ER, "Kilisenin Kutsal Sırları-5 Kehnutluk (Ruhanilik)", **İdem**, S. 17, (Şubat 2009), ss. 28-30.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Diyakosların Rütbeleri", **İdem**, S. 5, (Ekim 2003), ss. 45.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kâhinlik Rütbeleri (1)", **İdem**, S. 6, (Mart 2004), ss. 28-29.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kâhinlik Rütbeleri (2)", **İdem**, S. 7-8, (Kasım 2004), ss. 40-41.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-1", **İdem**, S. 10, (Ekim 2005). ss. 36-37.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kilisede Bulunan Sembolik Eşya ve İşaretler-2", **İdem**, S. 11-12, (Nisan 2006). ss. 48-49.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kilisenin Kutsal Sırları-2 Murun", **İdem**, S. 14, (Haziran 2007), ss. 48-49.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kilisenin Kutsal Sırları-3: Kutsal Kurbono (Kurban), **İdem,** S. 15, (Kasım 2007), ss. 36-37.

AKGÜÇ, David ve Ümit KOÇ, "Kilisenin Kutsal Sırları-4 Tövbe ve İtiraf", **İdem**, S. 16, (Mayıs 2008), ss. 52-53.

AKYÜZ, Gabriyel, **Tüm Yönleriyle Süryaniler**, Anadolu Ofset, Mardin 2005.

AKYÜZ, Gabriyel, **Deyrulzafaran Manastırı'nın Tarihi,** Yayın Evi Yok, Mardin 1997.

ALBAYRAK, Kadir, "Ermeni, Süryani ve Keldani Kiliseleri", **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, ss. 141-153.

Archdiocese of the Western US, **The Anaphora: The Service Book of the Divine Liturgy,** http://www.soc-wus.org/worship/part1/index.html, (12/09/2015).

ARSLAN, Ahmet, **İlkçağ Felsefe Tarihi 3,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.

ATİYA, Aziz S., **Doğu Hıristiyanlığı Tarihi,** Nurettin HİÇYILMAZ (Çev.), Doz Yayınları, İstanbul 2005.

AYDIN, Emanuel, **Kurobo**, Yayın Evi Yok, Viyana 1979.

AYDIN, Fuat, **Pavlus Hıristiyanlığına Giriş,** Eskiyeni Yayınları, Ankara 2011.

AYDIN, Mahmut, "Hıristiyanlık", **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, ss. 77-102.

AYDIN, Mehmet, **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**, Nüve Kültür Merkezi, Konya 2005.

AYDIN, Mehmet, **Hıristiyan Kaynaklarına göre Hıristiyanlık**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2007.

AYDIN, Mehmet, "Hıristiyanlık: Mabed ve İbadet", **İslam Ansiklopedisi**, c. 17, TDV, İstanbul 1998.

AYVAZ, Moran Mor İğnatiyos I. Zekka, **Patrikten Mesajlar,** Zeki DEMİR (Çev.), Zafer Matb., İstanbul 1997.

BALDOVIN, John F., "Eucharist: The Many-Faceted Jewel", **C21 Resources**, 2011, ss. 2-3, https://www.bc.edu/content/dam/files/top/church21/pdf/C21ResourceSUMMER110817web.pdf, (29/09/2015).

BERNAS, C., "Eucharist (Biblical Data)", **NCE**, Vol. 5, Gale, USA 2003.

BIHLMEYER, K., H. TUCHLE, **I-VI cü Yüzyıllarda Hıristiyanlık,** Çeviren (çev.), Antun GÖRAL, Güler Matbaası, İstanbul 1972.

BISHOP, Paul A., "Martin Luther and Protestan Reformation", https://www.hccfl.edu/media/.../ee2luther.pdf, (15/04/2015).

BROCK, Sebastian P., **Süryani Geleneğinde Kutsal Kitap**, Circis BULUT (Çev.), Zafer Matbaası, İstanbul 2000.

BROCK, Sebastian P., "Gabriel of Qatar's Commentary on the Liturgy", **Hugoye: Journal of Syriac Studies,** Vol. 6. 2, ss. 197-248.

CANTALAMESSA, Raniero, **The Eucharist: Our Sanctification,** The Liturgical Press, Minnesota 1995.

CHAILLOT, Christine, **The Syrian Orthodox Church of Antioch and All the East,** İnter-Orthodox Dialogue, Cenevre 1998.

Cyprian, "Epistles of Cyprian", Bkz. (**ANF05.)**.

Cyprian, "The Treaties of Cyprian", Bkz. (**ANF05.)**.

ÇELİK, Banu, **Tanrı'yı Tanıyabilmek İçin Kutsal Kitap'ı Okumak ve Çalışmak,** Anadolu Ofset, İstanbul 2001.

ÇELİK, Mehmet, **Süryani Tarihi (1)**, Ayraç Yayınevi, Ankara 1996.

ÇOBAN, Bekir Zakir, **Geçmişten Günümüze Papalık,** İnsan Yayınları, İstanbul 2009.

DAVIES, Horton, **Christian Worship**, Abingdon Press, New York 1957.

DE COURTOİS, Sebastien, **Süryaniler,** Ersel TOPRAKTEPE (Çev.), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014.

DEMİR, Zeki, **Süryani Kilisesi ve Kilisenin Kutsal Yedi Gizi**, Resim Matbaacılık, İstanbul 2012.

DEMİRCİ, Kürşat, **Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2005.

Diyarbakır Meryem Ana Süryani Ortodoks Kilisesi Papazı Yusuf Akbulut ile yapılan 22/11/2015 tarihli görüşme.

DOLAPÖNÜ, Hanna, **Türk Süryani Kadim Kilisesinin Mesihsal Öğretimi,** Hikmet Basımevi, Mardin 1968.

DOLAPÖNÜ, Hanna, **Yıl Öğütleri,** c. 1, Hikmet Basımevi, Mardin 1956.

DORU, M. Nesim, **Süryanilerde Felsefe,** Yaba Yayınları, İstanbul 2012.

DURAK, Nihat, **Süryani Ortodoks Kilisesi'nde İbadet,** Rağbet Yay., İstanbul 2011.

DVORNİK, Francis, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a,** Mehmet AYDIN (Çev.), T. T. K., Ankara 1990.

D. N. Power, "Eucharist, Exposition of The", **NCE,** Vol. 5, Gale, USA 2003.

ERBAŞ, Ali, **Hıristiyanlıkta İbadet**, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2013.

ERDEM, Fazıl Hüsnü ve Mazhar BAĞLI, "Modernleşme Ve Ulus-Devlet Olgusu Kıskacında Azınlıklar Sorunu: Süryaniler", **Süryaniler ve Süryanilik III,** Orient Yayınları, Ankara 2005, ss. 129-158.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, "Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları", **AÜİFD**, c. 39, ss. 439-453.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, "Hıristiyanlık", **Dinler Tarihi El Kitabı,** Grafiker Yayınları, Ankara 2015, ss. 133-194.

EROĞLU, Erol ve Neşe SARICA, "Midyat Süryanilerinin Düğün Gelenekleri", **Turkish Studies**, Vol. 7/3, ss. 1189-1199.

FAİK, Naum, **Beth-Nahrin: Naum Faik'in Beth-Nahrin Dergisi'nde Yayınlanan Yazıları,** H. Gabriyel AKYÜZ (Çev.), Atalay Matbaacılık, Ankara 2011.

FRANK, Georgia, "From Antioch to Arles: Lay Devotion in Context", **The Cambridge History of Christianity,** Vol. 2, Cambridge University Press, New York 2008.

GÜÇ, Ahmet, **Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban,** Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

GÜNDÜZ, Şinasi, **Hıristiyanlık**, İsam Yay., İstanbul 2008.

GÜNEL, Aziz, **Türk Süryanileri Tarihi**, Oya Matb., Diyarbakır 1970.

HANIM, Surma, **Ninova'nın Yakarışı,** Avesta yay. İstanbul 2009.

HELWİG, Monika K., "Eucharist", **Encyclopedia of Religion,** Vol. 5, Thomson Gale, USA 2005.

Ignatius, "The Epistle of İgnatius to Hero, a Deacon of Antioch", Bkz. (**ANF01.)**.

Ignatius, "The Epistle of Ignatius to the Ephesians", Bkz. (**ANF01.)**.

Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Philadelphians", Bkz. (**ANF01.)**.

Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Smyrnaeans", Bkz. (**ANF01.)**.

Ignatius, "The Epistle of İgnatius to the Trallians", Bkz. (**ANF01.)**.

IRWİN, K. W., "Sacramental Theology", **NCE**, Vol. 12, Gale, USA 2003.

İstanbul Süryani Kadim Ruhani Kurulu, **Süryani Kadim Namaz ve Ayin Kitabı**, Basım Yeri ve Tarihi Yok.

İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği, **Kutsal Ayin Esnasında Söylenen Bazı Dua ve İlahiler**, Yayın Evi Yok, İstanbul 2012.

İstanbul ve Ankara Süryani Ortodoks Metropolitliği, **Tekso Dkurobo Alohoyo,** Resim Matbaası, İstanbul 2001.

J. R. Quinn, "Sacramentals", **NCE**, Vol. 12, Gale, USA 2003.

John Chrysostom, "The Homilies on the Gospel of St. John", Bkz. (**NPNF2-10.)**.

Justin Martyr, "The First Apology", Bkz. (**ANF01.)**.

KAAN, Enver Osman, **Geçmişten Günümüze Dinler ve Mezhepler,** Rağbet Yayınları, İstanbul 2010.

KAÇAR, Turhan, **Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

KATAR, Mehmet, "Dinlerde Keffaret Anlayışı", **Dini Araştırmalar**, c. 1, ss. 44-58.

KATAR, Mehmet, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", **Dini Araştırmalar**, c. 3, ss. 7-27.

KATAR, Mehmet, "Hıristiyanlık'ta Kilise Takviminin (Kilise İçerisindeki Anma ve Kutlama Devrelerinin) Oluşması", **Dini Araştırmalar,** c. 3, ss. 23-46.

KATAR, Mehmet, **Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslâmda Tövbe,** Andaç Yayınları, Ankara 2003.

KILIÇ, Sami, "Elazığ'da Yaşayan Süryanilerde Düğün İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar", **FÜSBD**, Vol. 7, ss. 267-278.

KIZIL, Hayrettin, **"Süryanilikte İbadet"**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Diyarbakır 2004.

KOLUMAN, Aziz, **Ortadoğu'da Süryanilik: Dini-Sosyal-Kültürel Hayat**, ASAM, Ankara 2001.

KÜÇÜK, Zeynep Gül, **Mardin Çevresinde Süryaniler,** Sarkaç Yayınları, Ankara 2013.

LATKO, E. F., "Confession, Auricular", **NCE**, Vol. 4, Gale, USA 2003.

LACEY, T. A., "Sacraments (Christian, Western)", **ERE,** Vol. 10, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

LAWLOR, F. X. ve D. M. DOYLE, "Church, II (Theology Of)", **NCE,** Vol. 3, Gale, USA 2003.

LAWLOR, H. J., "Confirmation", **ERE,** Vol. 4, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

Libreria Editrice Vaticana, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri,** Dominik PAMİR (Çev.), Yaylacık Matb., İstanbul 2000.

Libreria Editrice Vaticana, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri (Özet),** Dominik PAMİR (Çev.), Bakanlar Medya, İstanbul 2005.

LYNN, Rev. Robert, **Sakramentler**, Anadolu Ofset, İstanbul 2012.

MACKENZİE, Rev Ronald, "Church History Lecture XV Later Medieval Doctrinal Controversies", http://www.freechurchseminary.org/page18/assets/Medieval%20Controversies. pdf, (15. 04. 2015).

MACLEAN, A. J., "Syrian Christians", **ERE,** Vol. 12, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

MENZE, Volker, "Priests, Laity and the Sacrament of the Eucharist in Sixth Century", **Hugoye: Journal of Syriac Studies,** Vol. 7, ss. 129-146.

MİCHEL, Thomas, **Hıristiyan Tanrı Bilimine Giriş,** Sak Ofset, Ankara 2012.

MUDGE, Lewis S, "Church: Ecclesiology", **Encyclopedia of Religion,** Vol. 3, Thomson Gale, USA 2005.

MUELLER, H., "Baptism (İn The Bible)", **NCE**, Vol. 2, Gale, USA 2003.

OLGUN, Hakan, **Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto,** Fecr Yay., Ankara 2001.

OLGUN, Hakan, **Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık,** İz Yayıncılık, İstanbul 2006.

OMAN, John, "Church", **ERE,** Vol. 3, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

O'ROURKE, J. J., "Bishop (İn The Bible)", **NCE**, Vol. 2, Gale, USA 2003.

O'ROURKE, J. J., "Church, I (İn The Bible)", **NCE,** Vol. 3, Gale, USA 2003.

ÖZTÜRK, Levent, **İslam Toplumunda Hıristiyanlar,** Ensar Neşriyat, İstanbul 2012.

PESSANİ, Dino, **Vaftiz**, Aziz Antuan Yansımaları, İstanbul 2013.

ROBERSON, Ronald G., "Syriac Orthodox Church of Antioch", **Encyclopedia of Religion,** Vol. 13, Thomson Gale, USA 2005.

SAMUEL, Metropolitan Mar Athanasius Yeshue, **The Order of Solemnization of The Sacrament of Matrimony,** Deacon Murat Saliba Barsom (Çev.), The Syrian Orthodox Church in The United States of America and Canada, USA 1974.

SAMUEL, Metropolitan Mar Athanasius Yeshue, **The Sacrament of Holy Baptizm,** Deacon Murat Saliba Barsom (Çev.), The Syrian Orthodox Church in The United States of America and Canada, USA 1974.

SARI, Gökhan, **Ermeni Meselesi Işığında Süryaniler,** Barış Kitabevi, Ankara 2013, s. 74.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,** Fakülte Kitabevi, Isparta 2011.

SCHAFF, Philip, **History of the Christian Church**, Vol. 2, Grand Rapids, New York 1998.

SCHAFF, Philip, **History of the Christian Church**, Vol. 5, Grand Rapids, New York 1907.

SEVER, Erol, **Asur Tarihi,** Kaynak Yayınları, İstanbul 2008.

SEYFELİ, Canan, **Ermeni Kilise Merkezi Ecmiatzin,** Çizgi Kitabevi, Konya 2015.

SEYFELİ, Canan, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler**, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.

SEYFELİ, Canan, **İstanbul Ermeni Patrikliği,** Aziz Andaç Yay., Ankara 2005.

SHRAWLEY, J. H., "Eucharist (to end of Middle Ages)", **ERE,** Vol. 5, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

SRI, Edward, **A Biblical Walk Through The Mass,** Ascension Press, Pennsylvania 2011.

St. Ambrose, "Dogmatic Treaties, Ethical Works, and Sermons: On the Mysteries", Bkz. (**NPNF2-10.)**.

St. Mary's Jacobite Syrian Orthodox Church, **tekhso d-teshmeshto d-qurobo: Order of Holy Qurbono,** Los Angeles 2005.

Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2014.

Süryani Ortodoks Kilisesi Takvimi 2015.

ŞENAY, Bülent, "Ayrılmış Doğu Kiliseleri", **Yaşayan Dünya Dinleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, ss. 133-140.

ŞİMŞEK, Mehmet, "Süryani Ortodoks Kilisesi Hiyerarşi", **Deyrulzafaran Manastırı,** 2008, http://www.deyrulzafaran.org/turkce/detay.asp?id=148&kategori=MAKALELER, (16/10/2015).

ŞİMŞEK, Mehmet, **Süryaniler ve Diyarbakır,** Kent Yayınları, İstanbul 2006.

ŞİMŞEK, Mehmet, "Süryanilerde Ölüm", **Süryaniler ve Süryanilik III,** Orient Yayınları, Ankara 2005, ss. 247-271.

ŞİMŞEK. Mehmet ve M. Cengiz YILDIZ, "Süryani Cemaatinde Kadın Olmak", **FÜSBD,** c. 16, ss. 337-348.

TANOĞLU, Sara ve İshak TANOĞLU (Ed.), **Doğu'nun Işığı Abu'l Faraç,** Anadolu Ofset, İstanbul 2010.

The Diocese of Adıyaman, **Anaphora: The Divine Liturgy According to the Rite of the Antiochean Syrian Orthodox Church,** Bab Touma Printing Establishment, Damascus 2001.

TARAKÇI, Muhammet, **Protestanlıkta Sakramentler**, Emin Yay., Bursa 2012.

TARAKÇI, Muhammet, **St. Thomas Aquinas,** İz Yayıncılık, İstanbul 2006.

Tertullian, "Part First, Apologetic, IV. The Chaplet, or De Corana", Bkz. (**ANF03.)**.

Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, VII. Against Praxeas", Bkz. (**ANF03.)**.

Theodoret, "Dialogues of Theodoret", Bkz. (**NPNF2-03.)**.

THURSTON, Herbert, "Confirmation (Roman Catholic)", **ERE,** Vol. 4, Charles Scribner's Sons, New York 1912.

TURNER, P., "Confirmation", **NCE**, Vol. 4, Gale, USA 2003.

ULUTÜRK, Muammer, "Eskiler Yeniler ve Değişenler Bağlamında Günümüz Tur Abdin Süryanilerinde Evlenme Gelenekleri", **JASSS**, c. 5, ss. 1209-1217.

VARGHESE, Revd. Dr. B., "Holy Qurbana", **The Malankara Orthodox Syrian Church,** http://malankaraorthodoxchurch.in/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=242, (15/11/2015).

WALKER, Williston, **A History of the Christian Church,** Charles Scribner's Sons, New York 1959.

I. BARSAVM, Patrik Efram, **Ruhsal Hazine Dua Kitabı**, Hori Episkopos Samuel AKDEMİR (Çev.), Ar Matbaacılık, İstanbul 1989.

I. BARSAVM, Patrik İğnatius Efrem, **Saçılmış İnciler,** Zeki DEMİR (Çev.), İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği, İstanbul 2005.

Diğer Yayınlar

http://dictionary.reference.com/browse/anaphora, (06/12/2015).

http://sor.cua.edu/History/index.html, (29/09/2015).

http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/James.html, (03/12/2015).

http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/Prep.html, (03/12/2015).

http://sor.cua.edu/Liturgy/Anaphora/PubCeleb.html, (03/12/2015).

http://www.adiyamanmetropolitligi.org/default.asp?Sayfa=Patrik, (29/09/2015).

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=deacon&searchmode=none, (17/04/2015).

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=patrick&searchmode=none, (29/09/2015).

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=sacrament&searchmode=none, (29/09/2015).

http://www.newadvent.org/cathen/01451a.htm, (06/12/2015).

http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/anaphora, (06/12/2015).